

P R O T O K O L L 1970

NORGA SÁMIID RIIKASER'VI

NORSKE SAMERS RIKSFORBUND

I N N H O L D

Program for landsmøtet 1970.....	2	1400
Delgater.....	4	1400
Gjester.....	5	1500
Hilsningstale.....	6	1500
Årsmelding.....	7	1800
Regnskap.....	10	1800
Diskusjon i tilknytning til årsmelding.....	11	1800
prosess.....	11	1800
sekretariat.....	15	1800
Valg av presidium og utvalg.....	20	1800
CRAMER: SAMENES RETTIGHETER TIL LAND OG VANN	21	1800
Diskusjon.....	30	1800
GASKI: HVA SKAL SKJE I DE SAMISKE BOSETTINGS-		
OMRÅDER:.....	41	1800
Diskusjon.....	52	1800
KALSTAD: HVORFOR OG HVORDAN SKAL SAMENE FÅ		
INNFLYTELSE PÅ AVGJØRELSE I SAKER		
SOM ANGÅR DEM SELV.....	60	1800
Diskusjon.....	66	1800
Resolusjoner.....	71	1800
Hyllingstale til Hans J. Henriksen.....	74	1800
Avslutning.....	76	1800
Neste års arbeidsprogram.....	77	1800
Neste års budsjett.....	77	1800
Valg.....	78	1800
Etterord.....	79	1800

3 P R O G R A M
for Norske Samers Riksforbunds landsmøte i Kautokeino 1970

TORS DAG 2. juli

- 0830 Frokost
1000 Landsmøtet åpnes.
Delegater og inbudte ønskes velkommen.
Hilsninger til landsmøtet.
1300 Lunsj
1400 Navneopprop.
Valg av presidium, redaksjonskomite og resolusjonskomite, budsjettkomite og reisefordelingskomite.
1500 Årsberetning.
Regnskap.
1800 Finnmark fylke inviterer landsmøtet til middag.

FREDAG 3. juli

- 0830 Frokost
1000 Sameombudsmann THOMAS CRAMER, Sverige:
SAMENES RETTIGHETER TIL LAND OG VANN
Diskusjon.
1300 Lunsj
1400 Konsulent JOHAN GASKI:
HVA SKAL SKJE I DE SAMISKE BOSETTINGSOMRÅDER
Diskusjon.
1800 Ktk. Sámiid Sær'vi inviterer landsmøtet til utflukt
(Ai'dnármuot'ki)

LØRDAG 4. juli

- 0830 Frokost
1000 Stud.polit. JOHAN KL: KALSTAD:
HVORFOR OG HVORDAN SKAL SAMENE FÅ INNFLYTELSE PÅ
AVGJØRELSE I SAKER SOM ANGÅR DEM SELV
Diskusjon.
1300 Lunsj
1400 Resolusjoner.
Budsjett og arbeidsprogram for kommende landsmøte-
periode i henhold til § 6, pkt. 2 i vedtektene.
Valg av formann for 1970-71.
Valg av 2 revisorer.
Valg av valgkomite.
Fastsettelse av tid og sted for neste landsmøte.
1700 Avslutning.

D E L E G A T E R

til landsmøtet i Kautokeino 1970:

Bergen Sámiid Sær'vi: Ingen.

Karasjok Sámiid Sær'vi: 1.Hans A.Hansen
2.Marit Stordahl
3.Klemet Stueng
4.Per Iver Turi

Kautokeino Sámiid Sær'vi: 1.Mikkel Gaup
2.Klemet Hermansen
3.Anne Hætta
4.Sara Hætta
5.Johan Jernsletten
6.Ellen Oskal Siri
7.Hans Øvregård

Oslo Sámiid Sær'vi: 1.Rolf Balto
2.Leif Dunfjell
3.Ingebjørg Fokstad Holst
4.Johan Albert Kalstad
5.Alf Isak Keskitalo
6.Ole Henrik Magga
7.Mari Teigmo

Porsanger Sámiid Sær'vi: 1.Nils P.Guttorm
2.Charles Stene
3.Per I.Utsi

Tana Sámiid Sær'vi: 1.Per Fokstad
2.Johan Halonen
3.Elise Hansen

Troms Sámiid Sær'vi: 1.Anders Oskal
2.Ester Paulsen

G J E S T E R

på Norske Samers Riksforbunds landsmøte i Kautokeino 1970:

Konsulent Aresvik	-Finnmark fylke
Konsulent Erik Blakstvedt	-Finnmark fylke
Lensmann Arvid Dahl	-Kautokeino
Bibliotekar Dypvik	-Karasjok
Konsulent Johan Gaski	-Finnmark fylke
Sekretær Hans J. Henriksen	-Norsk Sameråd
Konsulent Odd M. Hætta	-Skoledirektørkontoret
Reineier Per Idivuoma	-Lainovuoma
Lektor Nils Jernsletten	-Nordisk Sameråd
Konsulent Lauri Keskitalo	-Kautokeino
Juornalist Kivijervi	-Finnmark Dagblad
Programsekretær Lihtonen	-Suomen Radio YLe
Redaktør Per Ola Porsanger	-Nordkalott
Journalist Ramberg	-Altaposten
Programsekretær Seljevold	-NRK, Vadsø
Programsekretær Maj-Lis Skaltje	-Sveriges Radio

Hilsningstale:

Johan Mathis Klemetsen:

Godt folk fra nær og fjern, samefolket og andre, Som styreformann for Norga Sámiid Riikasær'vi -Norske Samers Riksforbund er det meg en stor glede på vegne av styret for NSR å få ønske alle dere som er møtt fram velkommen til dette vårt andre ordinære landsmøte som i disse dager skal holdes her i Kautokeino. Også de som ennå ikke er rukket fram er velkomne når de kommer.

Spesielt vil vi ønske valgte delegater, innbudte gjester og foredragsholdere velkommen. Pressen, norsk, svensk og finsk radio er også velkomne, og vi håper og tror at det blir god dekning fra det hold.

Det vil senere bli foretatt navneopprop av delsgatene.

Som det vil sees på saklisten, så er det noen store og viktige saker for oss samer vi vil drøfte.

Vi har denne gangen ikke så mange foredrag fordi vi gjerne vil ville prøve å få mer plass og tid for diskusjoner og gruppearbeid i de forskjellige komiteer.

Jeg tror vi har framtid og denne troen ble ytterligere styrket i fjor i statsråd Lyngstads foredrag på vårt landsmøte i Karasjok. Jeg har lyst å sitere noen ord fra foredraget (Protokoll 1969 side 79):

Dere har livskraft og dere blir flere og flere. Samenes antall har øket i motgangens tider. Skulle da ikke framtida være lysere? Når samfunnet har våknet og dere arbeider med. Det var snakk om milde vinder og om vinder som blåste riktig lei. Vel kan det komme sidevind også. Det kommer an på dere selv, først og fremst. Det er en utfordring. Men situasjonen krever også en innsats fra det norske samfunnet. Det ligger en utfordring også her, en utfordring til samarbeid til begge parter. G Gjennom et slikt samarbeid tror jeg samene har framtid i Norge." Slik sa Lyngstad det.

Vi håper at disse dagene vil bli til gjensidig nytte og belysning av forskjellige spørsmål mellom den samiske fi folkegruppen (minoritetsgruppen) og storsamfunnet (majoritetsgruppen)

Finnmark fylkes representant konsulent Blakstvedt foretok den offisielle åpningen av landsmøtet 1970 i Kautokeino.

Å R S M E L D I N G

FOR NORGSA SÁMIID RIIKASÆR'VI - NORSKE SAMERS RIKSFORBUND
i tiden 25.6.1969 - 2.7.1970.

Landsmøtet 1969 valgte følgende styre for 2-årsperioden 1969-71:

Disponent J.M.Klemetsen, Kautokeino, formann (valgt for 1 år)
Lærer Hans Nergård, Kautokeino, nestformann
Skolestyrer Edel Hætta-Eriksen, Kautokeino, kasserer
Småbruker Peder Andersen, Porsanger, styremedlem
Cand.real. Aslak Nils Sara, Oslo, styremedlem

Varamenn:

Reineier Johan Mathis I. Eira d.e. Kautokeino
Lærer Mikkel Gaup, Masi
Jordmøt Sara H. Hætta, Kautokeino
Kafeeier Marit Stordahl, Karasjok
Lærer Henrik Buljo, Oslo

Arbeidsutvalg har bestått av formannen, nestformannen og kassereren.

Revisorer:

Konsulent Odd Mathis Hætta, Vadsø
Adjunkt Kristian Nymo, Karasjok

Lokale Sámiid Særvi:

Det er i dag 7 Sámiid særvi i Norge på følgende steder: Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Tana, Troms, Oslo og Bergen.

Styrets virksomhet:

Styret har i perioden holdt 3 møter. Det første møtet ble holdt i Karasjok den 24. juni 1969, det andre i Kautokeino den 2. mars 1970 og det tredje møtet ble holdt den 1. juli 1970 i Kautokeino.

Styret har gitt følgende uttalelse til saken om hyttebygging i de samiske bosettingsområdene i Norge, etter at Porsanger Sámiid Sær'vi overfor jordsalgs-sjeften i Finnmark har protestert mot hyttebygging i Vuolájják-dalføret ved Skoganvarre:

"Norga Sámiid Riiikasær'vi - Norske Samers Riksforbund viser til vedlagte dokumenter i saken for så vidt angår hyttebyggingen på de samiske bosettingsområder. I den forbindelse viser vi til skriv av 10.12.1969 fra Porsanger Sámiid Sær'vi til Norske Samers Riksforbund, hvor det heter:

Vi vil understreke at det i altfor stor grad er overlatt til et fåmannsvelde å avgjøre saker som angår naturherlighetene i Finnmark, dernest har behandlingen av de gamle samiske bosettingsområdene hittil vært preget av et manglende helhetssyn, og dessuten av synspunkter rådene innenfor landets majoritetsbefolkning.

En viser forøvrig til det som er sagt av Samisk Råd for Finnmark av 27.-29. mars 1956/1956 under sak 8/1956 hvor en hitsetter følgende:

Det må imidlertid skapes klarhet i spørsmålet om utstrekningen av samenes rett til å nytte ut disse om-

råder i full utstrekning av omsyn til eventuell gruve-drift, vassdragsregulering, industritiltak, skogsdrift og sportsmessig jakt og fiske.

En viser til det som er sagt ovenfor, og vil uttale at samisk oppfatning er at staten ikke uten samenenes medhold har rett til å disponere over land og vann som samene har sine næringsinteresser. Norga Sámiid Riikasær'vi - Norske Samers Riksforbund - vil herved be det ærede kongelige Landbruksdepartement å virke til at det snarest skapes klarhet i samenenes særrettigheter til naturressursene i deres bosettingsområder."

I saken om næringsgrunnlaget for den samiske befolkning i deres bosettingsområder har styret uttalt følgende:

Norga Sámiid Riikasær'vi - Norske Samers Riksforbund - viser til vedlagte dokumenter i saken for så vidt angår næringsgrunnlaget i de samiske bosettingsområdene. Spesielt vil en framheve vårt skriv av 27.10.1969 til herr fylkesmannen i Finnmark. I tillegg til det som er sagt ovenfor i vedlagte dokumenter, vil vi uttale følgende:

Samene har alltid betraktet høyfjell og myrer, elvedaler med tilhørende vassdrag, nes og øyer ute ved havet, skoger og ferskvann som sin eneberettigede eien-dom, som de har vunnet til seg gjennom alderstidsbruk. Samisk Råd for Finnmark har i møte den 27.-29.mars 1956 under sak 8/1956 uttalt:

Den samiske oppfatning går ut på at staten ikke uten videre har rett til å disponere over områder uten å ta hensyn til samenenes rettigheter. (Uttalelsen er i sin helhet tatt med i Innstillingen fra komiteen til å utrede samespørsmål.)

Norga Sámiid Riikasær'vi - Norske Samers Riksforbund - krever:

Det må snarest skapes klarhet om utstrekningen av samenenes særrettigheter til full utnyttning av naturressursene i deres bosettingsområder.

Det viser seg at de samiske bosettingsområder invaderes mer og mer av tilstrømmende "turister" som lokkes hit av moltemyrer, fiskevann og jaktområder, til fortrenghet for den lokale, samiske befolkning som er henvist til å hente sin livberging herfra. Kfr. skriv av 25.10.1969 fra oppsitterne på Lappoluobbal-området og skriv av 20.11.1969 fra oppsitterne på Suošjáv'ri-Jer'gul området.

Norga Sámiid Riikasær'vi - Norske Samers Riksforbund - ber myndighetene virke til at det blir fastslått ved lov at utnyttning av disse områder forbeholdes den samiske befolkning.

Norske Samers Riksforbund har i henhold til uttalelsen i møte den 7.11.1969 med fylkesmyndighetene i Finnmark og ovenfor nevnte vedtak, kontaktet en høysterettsadvokat for å få fastslått samefolkets særrettigheter til land og vann i sine bosettingsområder. Da saken fremdeles er under drøfting, ønsker advokaten foreløpig ikke sin mening om framgangsmåten publisert.

Arbeidsutvalgets virksomhet:

Arbeidsutvalget har holdt 10 møter og behandlet 22 saker. Foruten de store sakene, samefolkets rettigheter til land og vann i sine bosettingsområder, som arbeidsutvalget har vært mest opptatt av i perioden, har arbeidsutvalget fått høve til å foreslå medlemmer til styret for gymnasklassene i Karasjok.

Arbeidsutvalget har også fått høve til å komme med forslag til valg av et innkjøpsutvalg for samisk brukskunst for skoler og andre offentlige institusjoner.

En kan videre opplyse at arbeidsutvalget har nedsatt en komite til å komme med en uttalelse om Produksjonssenter for sameprogrammer i lydradio og TV.

Arbeidsutvalget har også arbeidet med tiltak til å fremme samisk litteratur og bedt Nordisk Sameråd, med støtte fra Nord-Norsk kulturråd, å utlyse bokkonkurranser på samisk, i det arbeidsutvalget mener at litteratur på samisk vil bidra til å stimulere leselysten hos den samiske befolkning.

Representasjon:

Formannen har representert NSR i Suošjáv'ri den 22.1.1970 da oppsitterne i et brev av 20.11.1969 hadde anmodet møte med Riksforbundet (NSR) for å drøfte berging av næringsgrunnlaget for oppsitterne langs den nye indre riksveien Suodnjo - Jer'gul. Formannen deltok også i møte den 10.4.1970 i Karasjok, hvor Finnmark fylke sto som arrangør. Saken gjaldt det samme som den 7.11.1969 i Kautokeino hvor også Finnmark fylke sto som arrangør, nemlig næringsgrunnlaget for den samiske befolkning i deres bosettingområder, og hvor nestformannen representerte Norske Samers Riksforbund.

Videre deltok formannen i møte den 22.6.1970 på Fauske. Møtet var arrangert av Statistisk Sentralforbund i forbindelse med sametellingen i Norge i 1970.

De lokale Sámiid Særviit:

Styret har inntrykk av at de lokale Sámiid Særviit har arbeidet godt i perioden. Store og viktige saker er blitt tatt opp, og samarbeidet med Riksforbundet har vært det beste.

Administrasjon - sekretariat:

Da Norske Samers Riksforbund ikke har sekretær, har nestformannen virket som sekretær.

Arbeidsmengden er så stor at Riksforbundet nå trenger et skikkelig sekretariat med lønnet sekretær.

En vil gjøre oppmerksom på at et godt utbygd sekretariat betyr være eller ikke være for landets største sameorganisasjon - Norske Samers Riksforbund. Den gode kontakten med landets myndigheter viser klart at det er behov for en fri organisasjon for gjensidig å kommunisere meninger og krav mellom samefolket og landets myndigheter.

I henhold til vedtektene vil Norske Samers Riksforbund fortsatt arbeide aktivt med å bedre samefolkets kår økonomisk, sosialt og kulturelt.

Kautokeino, den 30. juni 1970

Landsstyret

Underskrevet av: J.M.Klemetsen, Edel Hætta-Eriksen,
Peder Andersen, Hans Nergård og Aslak Nils Sara

ÅRSMELDINGEN ble ved voteringen etter diskusjonen som fulgte, ensstemmig godkjent.

R E G N S K A P:

NORGA SÁMIID RIIKASER'VI
NORSKE SAMERS RIKSFORBUND

REGNSKAPSUTDRAG pr 17.juni 1970.

Inntekter		
Beholdning pr.21.6. 1969	kr	574,20
Tilskudd		20 000,00
Kontingent		1 340,00
		kr 21 912,20

Utgifter		
Kontorutgifter, trykking	kr	2 632,13
Reiseutgifter		11 164,32
Husleie vedr.landsmøtet		300,00
		kr 14 096,45
Beholdning		kr 7 817,45

Underskrevet av: Edel Hætta-Eriksen
kasserer

REGNSKAPET ble ensstemmig godkjent.

Etter årsmeldingen ble det debatt vesentlig om.to emner,
nemlig om
PROSESS og
SEKRETARIAT.

Her gjengis det meste av denne debatten, og det blir også
gitt henvisninger til innlegg andre steder i protokollen
hvor en av disse emner berøres.

Debatten om PROSESS

Leif Dunfjell:

Det gjelder ikke noe spørsmål i forbindelse med årsberetningen. Det gjelder en sak som vi har diskutert så vidt i Oslo Sámiid Sær'vi, og som angår styrets engasjement i forbindelse med rettighets-sakene som har vært oppe siste år. Der har det slått oss at styret har, etter vårt syn, spesielt mitt private syn, uttalt seg vel konsekvent når det gjelder dette med prosess-spørsmålet, hvor vidt man skal prosedere over disse krav som man har funnet å kunne gjøre gjeldende. Selv om dette er riktig, og jeg personlig kunne tenke meg at det ville være den eneste utvei, så tror jeg ikke det er riktig på et såvidt tidlig tidspunkt i sakskomplekset å uttale seg så veldig konsekvent når det gjelder hvorvidt man skal prosedere eller ikke. Jeg mener at man skal ta sikte på forhandlingsveien i den utstrekning dette lar seg gjennomføre, så får prosessene komme som en siste utvei. Det er arbeidsutvalget som har hatt mest med saken å gjøre, og slik jeg tolker vedtektene så har ikke arbeidsutvalget beslutningsmyndighet i samme grad som styret og årsmøtet. Når arbeidsutvalget uttaler seg, vil jeg anbefale at det uttaler seg som at "arbeidsutvalget vil overfor styret eller årsmøtet anbefale at denne vei blir valgt" osv. Det er den eneste bemerkning jeg har til det.

.....
I løpet av den beretningsperioden som årsmeldingen gjelder, har medlemmer av styret i masse-media uttalt seg i ordelag som etter min mening har vært med på å binde foreningen og dens forhandlingsform for framtiden. Det er blitt påberopt at NSR vil reise sak for å få avklart visse rettighetsforhold. Jeg ville anbefale at slike uttalelser ikles en annen ordrakt for framtiden.

Charles Stene:

Den første delegaten som hadde ordet her, Dunfjell, berørte noe ved den juridiske siden av saken og ga uttrykk for kritikk mot forskjellige uttalelser fra styrets medlemmer. Jeg forutsetter at vi holder oss innen rammen av beretningen, og jeg vil sitere:

Norske Samers Riksforbund har i henhold til uttalelsen i møtet den 7.11.1969 med fylkesmyndighetene i Finnmark om foran nevnte vedtak kontaktet en Høyesterettsadvokat for å få fastslått samefolkets særrettigheter til land og vann i sine bosetningsområder. Da saken fremdeles er under drøfting, ønsker advokaten foreløpig ikke si sin mening om framgangsmåten.

Dette er jo klare ord, og hvis man holder seg innom rammen av det, så har ikke jeg noen ting å kritisere styret for. Det skulle bare mangle at styret ikke skulle kontakte en jurist og få veiledning i hvordan man skal gå fram.

Dunfjell sikter til enkelte representanternes uttalelser i masse-media. Her er jeg enig med Dunfjell i at vi må gå varsomt fram og ikke gape for høyt i våre uttalelser. Når man skal representere en sann forening, må man ikke fore-

(Charles Stene)

stille andre illusjoner. Jeg sikter da til dem som har gitt uttrykk for at det er samene som ene og alene eier hele landsdelen. Dette er et sakskompleks med kolossalt vidt omfang. Man kan i en beretning ikke komme inn på alle ting. Det tror jeg det blir anledning til under en sak som kommer opp fredag og lørdag, nemlig: "Samenes rettigheter til land og vann" og "Hvorfor og hvordan skal samene få innflytelse på avgjørelser i saker som angår dem selv." Jeg er enig i at det burde være samhold og enighet, men hvordan skal vi vente det når vi innen en sånn forening som vår ikke kan være enige?

Marit Stordahl:

Man kan grunnlegge et samarbeid mellom samene ved at man diskuterer tålmodig med hverandre, ved at man er villig til å høre divergerende meninger, meninger man kanskje ikke liker å høre. Eller man kan grunnlegge samarbeid ved at man bruker pisken, slik som vi har opplevd her. Men da kan man risikere at man samler en del samer av en bestemt oppfatning og skremmer bort andre. Jeg frykter for at det blir et begrenset samhold. Det er kommet uttalelser om at vi skal ha rettssak for å få fastslått våre rettigheter. Jeg tror det har vært uttalt altfor kategorisk om disse ting. Det har ført til falske forhåpninger hos mange mennesker, - at nå er det like før. De som kanskje prøver å ta opp saker og fremme dem på en annen måte blir nærmest betraktet som forrædere. Vi må ha det klart at skal vi holde organisasjonen oppe, må vi ta opp dagsaktuelle saker, selv om de ikke alltid er i tråd med det riksstyret mener. Jeg har fått det inntrykk at det ikke er ønsket at man tar opp saker som etter deres mening kanskje vil redusere sjansene ved en senere rettssak. Ellers har jeg ikke å kritisere styret for noe. Jeg synes det er enestående at de har fått gjort så mye. Det vitner om at de har tro på saken. Takk skal dere ha.

Hans Nergård:

Her siktes det til en uttalelse jeg ga NRK på møtet med fylkesmyndighetene på Turisthotellet i Kautokeino den 7.11. 1969. Jeg sa der til NRK at vi må ha en domsavgjørelse for å få fastslått samenes rettigheter til den jorda og til de vannene som vi eier. Jeg må innrømme at tanken om en prosess ikke er min. Tanken kommer fra en av de representantene som var til stede på dette møtet. Jeg synes at når de ville gå så langt så ville jeg som styremedlem i Norske Samers Riksforbund absolutt være med på den tanken. Styret har senere sagt seg enig i den uttalelsen som jeg da ga. Jeg refererer da til årsmeldingen. Videre kan jeg referere til Winnmark Sameråd som på møtet 27.-29.3. 1956 under sak 8 sier at her må en domsavgjørelse til for å få klarlagt de grunnleggende rettighetsspørsmål. Jeg kan ikke innse at jeg har gått ut over mitt mandat. Det er et krav og det er en vei å gå! Det er også sagt at vi må arbeide med dagsaktuelle saker. Er ikke dette dagsaktuelle saker? Dersom Landsmøtet forlanger varsomhet, vil jeg bøye meg for det. Men jeg synes kravet ligger for lavt. Varsomhet? Har ikke

(Hans Nergård)

samefolket vært varsomme lenge, altfor varsomme? Jeg tror at det er denne varsomhet som er årsaken til at vi står her i dag og diskuterer våre rettigheter til land og vann.

Per Olav Porsanger:

Jeg ville si at det er meget betenkelig det Dunfjell og Stene her fremmet. Jeg er fullstendig enig med Nergård. Det har vært nok stillhet om samesakene. Det tror jeg også er årsaken til at Norges Reindriftssamers Landsforening er så anonym som den er. Masse-mediene har ikke fått tak i det de har besluttet. Det er betenkelig å båndestyrer i Norske Samers Riksforbund slik at de ikke skal ha mulighet til å uttale seg til pressen i det hele. Jeg gir ut bladet "Nordkalott" og jeg har veldig vanskelig for å få stoff, spesielt fra Norges Reindriftssamers Landsforening, fra Norske Samers Riksforbund har det vært litt lettere. Det har også vist seg at det året Riksforbundet har arbeidet så har det fått presse. Det er akkurat den veien vi er nødt til å gå for å bli hørt. Jeg tror ikke det har skjedd noe som helst galt, selv om vi har vært nødt til å sette saken på spissen og si at vi går til rettssak. Jeg tror det er mer uheldig hvis Riksforbundets styre skal være bundet det året de sitter mellom årsmøtene. Da får det ikke komme med de opplysninger folk skal ha. Det vi må komme fram til er åpenhet, om så denne åpenhet skulle gå ut over visse meninger. Det er nok av folk som har munnkurv. Det tjener ikke samefolkets sak.

Leif Dunfjell:

Hvis jeg hadde villet klemme til første gang, så skulle det være unødvendig for meg å komme hit senere og forklare og presisere hva jeg mente. Jeg ville formulere det så forsiktig for ikke å sette munnkurv på noen. Jeg personlig har ikke misforstått det Hans Nergård har uttalt. Jeg kan gå god for den uttalelsen. Men i et riksforbund er det mange lokal-lag og vi sitter i en presset situasjon. Man har lett for å misforstå slike uttalelser og ta det absolutte i dem. Derfor mener jeg det skulle være mulig for styret å uttale det samme, men bruke et mer frisert språk. Jeg mener det ville vært alldeles utmerket om Hans Nergård i forbindelse med dette intervjuet bare hadde sagt at slik situasjonen er nå, så kan ikke arbeidsutvalget eller styret annet enn å anbefale at man går til en prosess. Bruken av et så absolutt språk som i dette tilfellet, kan misforstås innen visse grupper. Det er vi lite tjent med.

Lauri Keskitalo:

Jeg mener at Hans Nergård var i sin fulle rett til å uttale seg slik og at NSR's lover i § 1 tilsier det. Der står nemlig: Hevde den samiske folkegruppens rettigheter overfor de norske myndigheter og overfor den norske almenhet. Her mener jeg at lovene kanskje er gale. De provoserer de norske myndigheter og den norske almenhet. Jeg mener at man kanskje kunne revidere lovene litt, slik at man ikke går inn for å provosere den norske almenhet og de norske

(Lauri Keskitalo)

myndigheter. For det er jo lovene som er det som skaper situasjonen

Charles Steene:

Jeg ville ikke si mer om Dunfjell og meg. Faktum er at Dunfjell og jeg var ikke riktig enig første gang, men etter innlegget fra Porsanger må jeg erklære meg enig med Dunfjell. Når jeg sa at våre tillitsmenn må være varsomme med sine uttalelser i massemedia, så var ikke dette siktet til Nergård det var siktet generelt. Jeg mener det vil skade vår sak om vi spiller ut flere trumfer enn nødvendig! Det må vi være varsomme med. Jeg skjønner at Porsanger som avismann er interessert i å lage blest om saker og ting. Det er hans næring det å lage blest for å være god avismann. Men vi som skal ivareta samenes interesser med fullt alvor og også våge å påstå at vi vil oppnå resultater, vi må se litt annerledes på saken enn Porsanger gjør.

(Etter Cramers foredrag ble emnet "prosess" berørt og finnes på s. 30,37,38,39)

SEKRETARIAT

Ole Henrik Magga:

Det gjelder saken om sekretær til Norske Samers Riksforbund. Det står i årsmeldingen at det betyr et være eller ikke være for Riksforbundet.

Jeg mener at arbeidsbyrden er såpass stor at vi skal ikke belaste sekretæren og styret. Jeg tror det er på tide å ta spørsmålet om sekretær. Så vidt jeg forstår, så er det i første rekke tale om å få en sekretær i halvdagsstilling.

J. M. Klemetsen:

Leif Dunfjell snakket om advokat og rettssak.

Det er styret som har gitt uttalelse i denne saken - ikke bare Arbeidsutvalget. Styret behandlet denne saken også i går og rådde til at årsmeldingen ble godkjent.

Årsmeldingen skal diskuteres, og hvis landsmøtet har noe å bemerke, så må det tilføyes årsmeldingen, eller hele årsmeldingen omredigeres. Det var først i høst vi forstod at vi trengt et sekretariat.

Vi søkte om midler til en halvdagsstilling, men nå er jeg redd for at vi ikke kan få en dyktig sekretær til en halvdagsstilling.

Skal vi få et skikkelig sekretariat, så må vi kunne tilby en lønn som lokker et dyktig menneske, men samtidig må vi kunne forlange at sekretæren er mobil slik at han må kunne flytte når Arbeidsutvalget blir lagt til et annet sted.

Leif Dunfjell:

Når det gjelder sekretær til Norske Samers Riksforbund, så er det først og fremst et økonomisk spørsmål.

Skal man se det fra Riksforbundets side, så må vel behovet for en sekretær i heldagsstilling være tilstede. Det er gjerne slik at en aktiv sekretær i denne stilling vil ha nok å gjøre. En annen sak er om man kunne finne økonomisk dekning til å kunne ansette en sekretær i heldagsstilling. Det kan her ikke bli snakk om annet enn lønn etter statsregulativet, og under lønnsklasse 17 skulle jeg tro vil være vanskelig å finne en som er i stand til å dekke denne stillingen.

Jeg tror vi skal koble dette spørsmålet sammen med budsjettforslaget, slik at dette landsmøtet fremmer en resolusjon overfor de bevilgende myndigheter der vi ber om en bevilgning som er tilstrekkelig til drift av sekretariat og avholdelse av landsmøte og andre møter. Og der må man bare støtte det initiativet som er gjort av Landbruksdepartementet om å få en budsjettpost for Riksforbundet.

Hans J. Henriksen:

Norsk Sameråd behandler mange spørsmål, og som sekretær blir jeg innviet i tanker som også råder her.

Nå har ikke jeg lov til å snakke om de uttalelser rådet gir, men jeg tar meg likevel den frihet å nevne at Norsk Sameråd har vært inne på tanken om et felles sekretariat for Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftssamers Landsforening. Vi er kjent med at Norges Reindriftssamers Landsforening har hatt sekretær i halvdagsstilling, men det har ikke virket bra.

(Hans J. Henriksen)

Landsforeningens styre går inn for en fastlønnet sekretær. Og det er bra. Men de saker som Norges Reindriftssamers Landsforening behandler, de griper inn i de samme interesser som Norske Samers Riksforbund må ha. Norsk Sameråd ser ingen fare i at Riksforbundet og Landsforeningen får et felles sekretariat. Vi har i Norsk Sameråd lagt den tanken for Landbruksdepartementet. Jeg kjenner ikke til om dette er lagt frem for Norges Reindriftssamers Landsforenings styre.

Jeg har også jobbet utenfor å være offentlig tilsatt tjenestemann i forbindelse med samespørsmål. Jeg har vært med i styrene i norske sameorganisasjoner og også i nordiske samers organisasjoner. For meg synes det å være uheldig at det ikke er bedre kontakt mellom reindriftssamenes organisasjon og norske samers organisasjoner. Det ville være en styrke om styrene i disse to organisasjonene hadde felles møter en eller to ganger i året for å drøfte de saker som griper som griper inn i hverandre, og for at dette skulle bli bli mest mulig effektivt, så ville det være heldig om de hadde en felles sekretær, dvs. sekretær fast ansatt på skikkelig lønn og med et skikkelig kontor. Han ville være et bindeledd mellom disse to viktige organisasjoner for samene. Etter hvert ville han jo få et innblikk i hvilke saker som måtte fremmes i fellesskap. Jeg følte meg forpliktet til å nevne dette, fordi det er en sjanse nå å oppfordre styret i Norske Samers Riksforbund å ta kontakt med styret i Norges Reindriftssamers Landsforening og drøfte dette spørsmålet forberedende og finne ut om de senere det hensiktsmessig å fremme felles forslag om slike ting.

Hans Øvregård:

Det ble opplyst her at Norsk Sameråd har diskutert spørsmålet om sekretær for Norske Samers Riksforbund.

Jeg kan ikke være enig i at Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftssamers Landsforening skal ha felles sekretær, fordi Norges Reindriftssamers Landsforening er en næringsorganisasjon, men Norske Samers Riksforbund også arbeider med saker av kulturell og sosial art.

Man kan sammenlikne Landsforeningen med f. eks Norges Bonde- og Småbrukerlag.

Ole Henrik Magga:

Jeg vil ikke sammenlikne Norges Reindriftssamers Landsforening og Norges Bonde- og småbrukerlag med Norske Samers Riksforbund. I følge gjeldende lov er retten til å drive reindrift i Norge forbeholdt samefolket. Riktig nok driver en del småbrukere og tamreinlag reindrift, men vi må holde på den oppfatningen at reindrift er en typisk samisk næringsgren, og da vil jeg støtte Hans J. Henriksen i forslaget om et felles sekretariat for Riksforbundet og Landsforeningen. Det vil være et meget verdifullt skritt i retning av en bedre koordinering av sakene som tas opp. Jeg håper vi får i stand et felles sekretariat, og jeg vil be landsmøtet om å støtte det forslaget som er fremkommet.

Johan Albert Kalstad:

Det var sagt av en av delegatene at Norges Reindriftssamers Landsforening er en ren næringsorganisasjon, men jeg kjenner til at i hvertfall i de tre sørligste fylkene kan du bli medlem jamvel om du ikke driver med rein. Dessuten fungerer foreninga der som en samisk kulturorganisasjon.

Henriksen lanserte tanken om et felles sekretariat for Riksforbundet og Landsforeningen, og jeg tror dette er veien vi må gå, om ikke lenger så en femårs periode iallfall, fordi for sentraladministrasjonen er det ikke andre samer enn de som driver med reindrift. Dette ser vi tydeligst når det gjelder statstilskott, alt går gjennom reindriftskontoen.

Peder Andersen:

Når vi diskuterer samesaker, så må vi ikke skille mellom reindriftssamer, sjøsamers og elvesamer. Vi skal ikke selv lage minoriteter i minoriteten. Det er intet som skiller oss. Noen samer har sin næring i reindriften, andre i jordbruket og i fisket, men vær oppmerksom på at de utøver sin næringsvirksomhet på samenes hevdvunne jord.

Min mening har alltid vært at Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftssamers Landsforening består som selvstendige organisasjoner inntil vi får en egen juridisk konsulent som koordinerer sakene.

De samiske organisasjonene bør samarbeide, og dette er meget viktig. Jeg er glad for at Norsk Sameråd legger frem denne tanken, selv om Henriksen gikk inn for et felles sekretariat. Jeg tror vi får klarhet i denne saken i morgen når sameombudsmann Thomas Cramér holder sitt foredrag, og da vil det sikkert bli en uttømmende debatt etterpå.

Charles Stene:

Jeg tror at man alltid har sittet inne med den tanken at reindriftssamer og småbrukere har sine særinteresser, som har resultert i at de er blitt stilt opp mot hverandre. Hvis denne holdningen skal fortsette, så tror jeg ikke vi kan bli sterke nok til å få den respekt som er nødvendig for å fremme våre interesser. Det er vel slik i alt vi arbeider med, at de som er imot samenes interesser, de benytter seg av den uenighet som måtte finnes hos samefolket selv. Det er nedslående å høre enkelte delegater hevde at det er umulig å opprette et felles sekretariat. Nettopp et sådant skritt vil kanskje bidra til å bringe samefolket sammen. Et sekretariat med en felles sekretær, en sekretær som er kvalifisert til sitt arbeid, vil bidra til å legge opp sakene slik at folket, samefolket, forstår at det er for våre felles interesser vi arbeider.

Ester Paulsen:

Jeg tror det nå virke fullstendig forvirrende for våre myndigheter at vi deler oss opp i mange organisasjoner for å fremme våre saker. Jeg tror vi ville stå oss på å samle oss. Selv om noen av oss driver med reindrift, og andre ikke, så er det så mange interesser som er felles at vi ville stå mye sterkere ved å få et felles sekretariat..

Jeg skal ikke ta standpunkt til om vi skal ha et felles sekretariat eller ikke.

Jeg er glad for at Hans Øvregård tok opp dette spørsmålet, for det er konflikter blant samene, og jeg synes det er riktig å snakke åpent om dette. Jeg tror det er en del av den sosiale arven vi har fått under den sosiale utviklingen vi har gjennomgått. Samenes frigjøringskamp er en del av det hele. Man må faktisk se det slik at man må kjempe seg imellom, ta opp problemer og diskutere åpent, og stadig kjente utad sammen. Når det gjelder næringsveier, snakker man om forskjellige næringsorganisasjoner. Man har sett det slik at dette er min business, og det der er din. Man har etter hvert fått nye kunnskaper, og man har begynt å se hele samfunnet under ett, og ikke sektorbetont som tidligere. Hvis man nemlig ser sektorbetont på det, så lapper man bare over systemet og skaper et villniss som man ikke kommer heldig ut av. Jeg tror at mange av næringsorganisasjonene, f. eks. LO og de andre organisasjonene, også er begynt å bli mer bevisst om at de har forfeilet delvis deres politikk, at det gjelder ikke bare å gi penger til menneskene, men det gjelder også å skape sosiale forhold i bedriftene og ellers. Man skaper også muligheter for kulturell virksomhet. Dette er et mye videre syn, og jeg tror at de andre næringsorganisasjonene kommer etter hvert til å forandre vedtektene sine, slik at det gjelder ikke bare å tjene penger, man må også gi akt på den sosiale siden. Reindriftsnæringens organisasjon ser ikke bare på reindriftsnæringen, de ser også på mange andre problemer. Jeg synes at utviklingen går de veien at man forsøker å se helheten i samfunnet.

Marit Stordahl:

Tanken om samarbeid mellom Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftssamers Landsforening er blitt sterkt presisert her. Vi er nødt til å erkjenne at Norges Reindriftssamers Landsforening betrakter seg først og fremst som en yrkesorganisasjon. Alle de år jeg har arbeidet med Saniid Særvi, har det vært godt samarbeid med flyttsamene. Mange av dem er medlemmer av de lokale sameorganisasjonene. Men når det gjelder samarbeid med ledelsen i Landsforeningen, så har vi ikke oppnådd kontakt med dem. Jeg vet ikke hva det kommer av. Jeg har også i en årrekke vært med i styret i Sárat, og der er det bestemt at det skal være samarbeide med Norges Reindriftssamers Landsforening om å slå sammen Reindriftsbladet og Sárat, men det har ikke blitt noe av det. Man kunne grunnlegge et samarbeid mellom de samiske organisasjonene ved at man diskuterer åpent med hverandre. Man må være villig til å høre divergerende meninger.

De uttalelser som er kommet fra mange hold om at vi skal ha en rettssak for å få fastslått våre rettigheter, tror jeg er et for kategorisk uttalt. Det har resultert i falske forhåpninger hos mange mennesker om at nå er det like før. Og de som prøver å fremme saker på en annen måte, blir nærmest betraktet som forrædere.

Vi må også se det i øynene at skal vi holde organisasjonen samlet, så må vi ta opp dagsaktuelle saker selv om de ikke alltid er i tråd med det som Riksforbundets styre mener. Jeg har iallfall fått det inntrykk at det nesten ikke er ønsket at man prøver å fremme saker på en måte som reduserer muligheten for en senere rettssak.

Ellers har jeg intet å kritisere årsberetningen for.

Jeg vil takke styret for at de har maktet å gjøre så mye - i sin fritid, og dette er enestående - uten lønnet hjelp, så jeg tror ikke vi har noe å kritisere styret for.

(Marit Stordahl)

Vi skal heller takke for at de har ofret så mye tid på disse sakene, og det vidner om at de går inn for saken og at de hra tro på saken.

Hans Øvregård:

Jeg betrakter fremdeles Norges Reindriftssamers Landsforening som en ren næringsorganisasjon, og jeg tror ikke det er riktig å slå sammen Norske Samers Riksforbund med Landsforeningen.

Anders Oskal:

Jeg er medlem av styret til Norges Reindriftssamers Landsforening, men jeg vil ikke uttale meg på Landsforeningens vegne. Jeg møter her som representant for Troms Sámiid Sær'vi. Når Henriksen nevnte felles sekretariat for Riksforbundet og Landsforeningen, så mener jeg at vi må ha samarbeid i en eller annen form.

Norges Reindriftssamers Landsforening har bestått i 20 år, og den har ikke bare syslet med reindriftssaker. De siste par årene som jeg har vært med, har vi behandlet forskjellige saker, også skolesaker, og ikke bare saker som angår flyttsamene, men også saker som angår fastboende samer.

(Spørsmålet om SEKRETARIAT ble ellers berørt etter Johan Kl. Kalstads foredrag og finnes på side 68 og 69 i protokollen)

K O M I T E E R

under landsmøtet i Kautokeino 1970:

Budsjettkomite:

Hans Nergård, formann
Hans J. Henriksen
Anders Oskal
Charles Stene

Reisefordelingskomite:

Edel Hætta-Eriksen, formann
Rolf Balto
Johan Halonen

Resolusjonkomite:

Leif Dunfjell, formann
Peder Andersen
Johan Albert Kalstad
Aslak Nils Sara
Klemet Stuong

Redaksjonkomite:

Johan Jernsletten, formann
Anne Hætta
Hans Nergård

Komite til å utarbeide arbeidsprogram for neste landsmøteperiode:

Per Fokstad, formann
Anders Oskal
Ole Henrik Magga

Valgkomite, legger fram forslag til neste landsmøte (1971):

Johan Klemet Kalstad, formann
Ingebjørg Fokstad Holst
Klemet Stuong
Hans Øvregård

THOMAS CRAMER:

SAMENES RETT TIL LAND OG VANN.

I en alldeles nyutkommet bok som heter "Samemakt" og som er kommet ut på svensk, medvirker Edmund Dahlstrøm, Thomas Cramer, Vilhelm Aubert, Per Idivuoma og Nils Jernsletten. Boken er delvis en oversettelse av en norsk bok "Nordisk nykolonialisme" som er redigert av Lina Homme. Over 50 % av forfatterne som medvirker i boken er tilstede her.

I denne boken påpeker Edmund Dahlstrøm (som er professor i sosiologi i Göteborg) at forskningen av samene alldeles for sent er kommet inn på sosialt og økonomisk brennende spørsmål.

Den etnografiske forskningen om samene har vært meget omfattende. Det har vært skrevet mange bøker om klesmakt og bygningsmåte osv. Man har lenge oversett konkurranseforholdet mellom samene på den ene siden og øvrige svensker finner og nordmenn på den andre.

En juridisk, en rettslig analyse og forskning har vært meget sparsom sammenliknet med den rikholdige etnografiske litteraturen. Når det gjelder juridisk forskning er det nærmest å nevne Erik Solems verk "Lappiske rettsstudier" av 1933 og Åke Holmbäcks "Lappskattlandsinstituttet" av 1922. Den juridiske litteratur og forskning har altså en meget ung historie mens den etnografiske litteraturen har fulgt kanskje i hovedsaken samme spor helt siden Schefferus "Lapponica" av 1623. Dette gjør at de lovene vi har om samenes rettigheter hviler på en ganske skrøpelig og partial juridisk analyse.

I boken "Samemakt" finnes en liten bibliografi, en for-tegnelse over visse skrifter som jeg har forfattet, og der vises bl.a. til foredrag ved den fjerde nordiske same-riksdagen i Kiruna 1962, den 5. i Tana i 1965 og den 6. i Hattula i Nord-Finland i 1968. I tidsskriftet "Samefolket" nr. 12 - 1969 har jeg en redegjørelse for det såkalte Skattefjällsmålet i Sverige i Jämtlands län som de svenske samene fører mot den svenske kronen ved fire hovretter (overrett). I "Samefolket" trykkes den talen som jeg førte som deres juridiske konsulent. Det som jeg skal si her, kan for en stor del tilbakeføres til forskninger jeg har redegjort for i nevnte bok. Jeg vil gjerne gi den som litteraturhenvisning til dem som er interessert i å trenge dypere inn i emnet. Det er imidlertid et synspunkt jeg kraftig vil understreke: Per Idivuoma nevnte i dag viktigheten av organisering i et samfunn som er gjennomsyret av organisasjoner og der samfunnets goder fordeles etter det makttrykk og de påvirkninger som organisasjonene kan gjøre. Per Idivuoma påpekte også at samene har en dårlig maktutrustning når det gjelder fordelingen av samfunnets goder. Samene har svake påvirkningsmidler sammenliknet med f.eks arbeiderne med deres streikerett og bøndene med meget stor økonomisk makt. Man kan med en vitenskapelig term si at samene tilhører en underprivilegert gruppe. De har ikke virkemidler som er sammenliknbare med andre grupper.

I denne kampen som underprivilegerte grupper fører har det vist seg at motparten (i dette tilfellet, får man konstatere, i spørsmålet retten til land og vann, den svenske staten, den norske staten, den finske staten) har kunnet spille ut ulike samegrupper mot hverandre. Den store parallellen til samene, sett bort fra alle forskjeller med hensyn til større sosial diskriminering osv., er nok indianernes situasjon i Nord-Amerika. I forholdet mellom USA og indianerne har nettopp dette med at man spiller ut forskjellige indianer-grupper opp mot hverandre vært et hovedmotiv. Man har til og med en spesiell term for den indianer som så å si svikter gruppens interesser og allierer seg med motparten. Man kaller ham for en onkel tomahawk. Det er altså spesielt viktig at samene holder sammen. Det er så mye som forener f.eks. jordbrukersamer, fiskersamer og reinsamer at det gamle ordet gjelder som sier at "enade vi stå, søndrade vi falla". Hele samegruppen i verden er kanskje 50 000 mennesker, hvorav kanskje 35 000 i Norge, 10 000 i Sverige, 3 000 i Finland og noen tusen i Russland. Hele gruppen er ikke større enn at den må holde sammen skal den klare seg.

Jeg nevnte en sak som vi fører mot Kronen i Sverige, i Jämtland, Skattefjällsmålet. Det finnes et utsagn som sier at den samiske nasjonen skal anses for å være rettighetsinnhaver til de samiske rettigheter til land og vann. Dette med den samiske nasjonen finnes belagt i forarbeidene til 1751-kodisillen. Den er et grunnleggende dokument for samiske rettigheter i hele Norden. Jeg kommer tilbake til kodisillen litt lenger fram.

Jeg vil altså understreke betydningen av at man innen same-verdenen ser bort fra det man i Sverige kaller "sockenpolitikk", en kortsynt egoistisk politikk som bare gagnar egne interesser i snever forstand. Hele saken må same-politisk sett betraktes under et stort perspektiv. Same-spørsmålet har mange sider, mange aspekter. Interesseivaretagelsen når det gjelder retten til land og vann er en viktig sak. Det er spørsmålet om det daglige brød. Et gammelt ord sier at det er bare når man er mett at man har råd til å holde seg med kultur. Matspørsmålet er tross alt viktigst. Har man ikke forsørgelse for samene i kjerneområdene, kan samkulturen neppe holdes oppe i lengden. Samisk Råd for Finnmark gjorde allerede i 1956 en prinsipputtalelse om samenes rettigheter til land og vann og hevdet denne retten ikke bare for reindriftssamer, men også for andre samegrupper. Oftest er det likevel de reindrivende samene som først og fremst har lettest for å stille staten mot veggen f.eks. ved en domstol. Å stille Kronen mot veggen innebærer på ingen måte at man har en fiendtlig innstilling mot staten, men det er allment akseptert at retts-spørsmål skal løses ved domstol. I hvert fall i Sverige har man fått forståelse fra statens side for dette. Begge sidene aksepterer at det er domstolene som skal avgjøre retts-spørsmål. Når da de reindrifts-utøvende samer har lettest for å kunne føre saker, så bør samer allment betrakte reindriftssamene som en spydspiss som rydder veien for en videregående samisk rett. Samholdet er der ytterst viktig. De ulike samegrupper behøver støtte av hverandre.

Retten til næringsunderlag, retten til daglig brød er helt grunnleggende. Det er fra det synspunkt man bør se samenes kamp for retten til land og vann. Man ser jo også hvordan andre grupper i samfunnet kjemper for retten til det daglige brød, til tryggere forsørgelse, enda de har organisert seg lenge før samene og fått langt større makt.

Jeg tenkte da å gå over til å si noen ord om 1751-års kodisill. Det er for de nordiske samer et grunnleggende dokument. Den er også kalt samenes Magna Carta. Med Magna Carta tenker man på et dokument som ble utgitt i England under middelalderen. Den har lenge vært hyllet som borgerrettens og frihetens store dokument.

Jeg skal forsøke å ikke gjøre dette for juridisk innviklet. Men samtidig vil jeg si at same-jurisdikken er ytterst innviklet. Det er vel også en av de ting man kan kritisere Sverige, Norge og Finland for, som stater, at de har gjort same-jurisdikken så innviklet, og også for at de ikke har fått uavhengige jurister som har kunnet over-våke samenes rett allerede for kanskje 100 år siden og fram til i dag, og det uten at de skulle ha andre hensyn å ta enn samenes rett. De skulle ikke være ansatt av staten slik at de hadde en dobbel stilling, dels som ivaretakere av samenes interesser, dels som ivaretakere av statens interesser.

Kodisillen av 1751 er et vedlegg til en grensetraktat mellom Sverige og Norge 1751. Da var også Finland med ettersom det hørte til Sverige. Kodisillen tar i første hand sikte på svenske samers rett i Norge, respektive norske samers rett i Sverige. Men når samene i et land ikke kan tenkes å ha eller ha hatt mindre rett i sitt eget land enn i grenselandet, så utgjør kodisillen en garanti mot at et nordisk land så å si "lagstifter bort" samene og deres rett ved bruk av lovgiving som våpen. Forhandlingene om inngåelse av grensetraktaten i 1751 ble ført i Strömstad i Bohuslän mellom den norske delegaten Mangelsen og den svenske Klinckowström. En nordmann, dr. jur. Arnold Ræstad har behandlet forarbeidene til kodisillen. Jeg tror Ræstad var utenriksminister i Norge en tid. Ræstad siterer mye av forarbeidene og i dem snakkes det mye om å bevare, eller som det skrives i den tiden - konservere - "den lappiske nation". Her har man altså et samlende begrep om samene, og ikke som i den norske "Reindriftslov" av 1933 eller den svenske "Rebetslag" av 1928 der det er en oppsplitting mellom reindrifts-samer på den ene siden og ikke reindrifts-samer på den andre siden. Denne oppsplitting i den nåværende reindriftslov er ubrukelig og har bevart motsetninger innen samegruppen.

Kodisillen er ikke støvet ned på historiens støvete hyller, den er subsidiært gjeldende. Det er det eneste dokument som virkelig inneholder en kodifisering (opptrekking) av samenes rettigheter. Selv for norske særskilt tallrike sjøsamer og jordbrukssamer har kodisillen en betydning fordi den hviler på prinsippet om å bevare den samiske nasjon.

Jeg nevnte Åke Holmbäck og Erik Solem som har skrevet angående samejurisdikken. Disse forfattere understreker at samebyen - siida - med sitt bestemte område av land og vann er en meget gammel sammenslutning. I den norske lovgivingen for Finnmarken på 1890-tallet nevnes også samebyer. Men ordet samebyer er falt ut i den norske reindriftsloven av 1933.

Da saken om regulering av Altevattn var oppe i Høyesterett, tok vi

fram de her gamle lovene for Finnmarken. Høyesterettsdommere og partene, advokatene og en del samer som var det, kunne studere hvordan man uttrykte seg.

Kodisillen nevner uttrykkelig grensene for en slik sameby, nemlig akkurat Kautokeino. Med sameby i den gamle mening mentes ikke bare reindriftssamer, men også ikke-reindriftssamer. I kodisillen nevnes også en annen by, nemlig Utsjok. Der forholder det seg slik at før 1751 var retten på svensk side. Disse samebyene utgjorde det kodisillen kaller "gemensamhet av land" mellom to stater. Samene betalte skatt til begge land, både til Stockholm og København. Og det fantes til og med samebyer som betalte skatt til København, Stockholm og Moskva. Nå skulle i følge kodisillen alt fellesskap av land opphøre, og samene skulle tilhøre bare et land, enten da til Sverige eller til Norge, ettersom traktaten gjelder mellom disse to land. Russerne var ikke med. Når samene betalte skatt til flere land, forstår man at ingen av disse land, ingen av disse kroner kan ha vært eiere av jorden. Samene hadde det vi kaller privatrettslig eller sivil-rettslig rett til jorden. Og i følge kodisillen skal denne retten bestå også etter 1751 (§ 10). Det står i kodisillen at samene skal etter gammel sedvane få flytte over grensene og "såsom till førene" nytte seg av land og strand. Land og strand er jo det samme som land og vann. Samebyen - eller som kodisillen uttrykker det "distrikt" - nevnes i kodisillen i 3 paragrafer. Det er samebyene som skal ta seg av administrasjonen, styret av overflyttingene. Dette går gjennom "lappelensmenn", som det heter. Disse lappelensmenn skal assisteres av to samer som nemndemen. Distriktene (samebyene) får også oppgaver i rettsapparatet med en viss domsmakt. Det er altså samebyen som stilles i sentrum.

Når det gjelder selve innflyttingen til et annet land, finnes bestemmelsene i § 16. Der sies det at reinbeite til de innflyttende skal skaffes gjennom den samebyen som eier landet. Hvis det er en same som har skatteland, så skal hans rett respekteres når det kommer smer fra et annet land. Kodisillen sier at ingen same kan eie skatteland mer enn i et land. Enten får han eie skatteland i Sverige eller i Norge.

Innholdet av "eie skatteland" har lange vært uklart. Ved forskninger jeg har gjort i Riksarkivet i Sverige har jeg kunnet belyse dette nærmere. Det var slik at på svensk side sendte man teksten i kodisillen "på remis" til en lagmann, Malmerfeldt for at han skulle uttale seg om teksten. Malmerfeldt skrev til det svenske

kanselli-kollegium at uttrykket "eie skatteland" var ubrukkelig fordi "i Lappmarken gis ingen eiendomsrett". Det betyr at i Lappmarken finnes ikke eiendomsrett. Malmerfeldt var altså en kronens jurist som forsøkte å tynne ut samenes rettigheter. Krone-juristen ville ikke at samene skulle ha noen eiendomsrett. Men det interessante er at hans synspunkter ikke kom til å bli hørt. Kanselli-kollegiet tok inn dette begrepet "eie skatteland". Da får altså "eie skatteland" en ny belysning. Det har vært en debatt bakom og synspunkter til skade for samene er kommet fram, men ikke blitt hørt. Dette er et eksempel på hva inntrengende forskning kan gi. Man kan vise om disse gamle dokument fra midten av 1700-tallet hvordan debatten har vært, og derigjennom kan man belyse innholdet av ordene i et slikt dokument som kodisillen.

Jeg har en gang skrevet en artikkel i "Tidsskrift for rettsvitenskap", som er et norsk tidsskrift. Der har jeg avslutningsvis understreket betydningen av at man når det gjelder rettssaker om

samenes rett, virkelig får muligheten til å gjøre slike dyptgående forskninger.

Dette finner dere i nr 1 -1968 på side 71. Jeg sier der:

Uten omfattende utredninger som gir domsstolene følelsen av at saken er grundig gjennomgått, bør samene ikke kunne oppnå noen dom i viktige saker, dommer som senere kan tas som utgangspunkt for å få fram helt nye synspunkter på samenenes forhold innen administrasjonen.

Det vi krever av domsstolene er at et annet synspunkt skal fram enn det kronen har forsøkt å føre fram, og der kronen jo har hatt kontroll over alle virksomme jurister. Det er en enorm maktkonsentrasjon kronen har kunnet investere på dette området. Vil vi ha et nytt tenkesett, må vi være beredt til å støtte en meget inngående forskning. Med denne metoden har man jo også lyktes ved Høyesterett i 1968 om Altevatn-saken. Der understreker Høyesterett at de svenske samer hadde betalt skatt for fisket i Altevatn og Leinavatn allerede på 1500-tallet. Dette viser at forskning har meget stor betydning for samenenes førsel av saker.

Jeg nevnte "skatteland". Den som eide "skatteland" kaltes "skattelåpp". I kodisillen går det fram i § 18 at alle "skattelapper" tilhørte et distrikt eller en sameby. Hele dette avsnittet i kodisillen, - om beiteretten, byene og deres administrasjon, overflyttingene - hviler på denne idé at samenenes marker skal levnes intakte for fremmede interesser. Samene får i kodisillen et betydelig selvstyre. Kodisillen er på dette området mer moderne i sitt syn på samene enn de någjeldende reindriftslover. Israel Ruong pleier å si at vitenskapen begynner å nå igjen samene når det gjelder ting samene fra gammelt av kjenner til.

Det pågår nå arbeid ned nye reindriftslover både i Sverige og i Norge. Samene kan nå ønske at både den norske og den svenske lovgivingen til slutt skal nå igjen kodisillen med dets mer moderne, mindre formynderbetonte holdning til samene.

I § 10 forsikrer kodisillen samene nøytralitet i krig. I en slik bestemmelse framtrer samene som en nasjon i Norden. Det er viktig at kodisillen står som er gjeldende dokument for framtiden. Det er viktig ikke bare for reindriftslover, men for samene som nasjonale minoriteter.

Kodisillen er en avtale mellom to stater, Norge og Sverige. Slik juridikk som gjelder mellom to stater, kalles folkerett. Med støtte av kodisillen kan norske samer beite med sin rein i Sverige og svenske samer i Norge. Embedsmennene i Norge og Sverige hevdet lenge at denne folkerettslige avtalen var den eneste grunnen for denne beiteretten i fremmed land. Samene derimot mente at det var ikke denne folkerettslige avtalen mellom statene som ga grunnlaget for beiteretten i fremmed land, men at det var samenenes privat-rettslige eller sivilrettslige rett. Samene fikk bifall i alle sine saker i Høyesterett i 1968, så det privatrettslige synet er også Høyesteretts syn på spørsmålet. Man spør seg derfor om kodisillen som sådan har noen betydning for privatretten, ikke bare for folkeretten. Det er altså to skikt her:

Folkeretten gjelder mellom statene.

Privatretten gjelder for menneskene, - for samene i dette til-

fellet.

Selv om Kodisillen er en avtale mellom stater, så framgår det av teksten der bevis for at privatretten finnes. Det er samebyene som frantrer som innehavere av rettighetene. Så har også Høyesterett dømt de to samebyene Talna og Sari-vuoma som innehavere av retten til reinbeite og fiske i Altevatn. Det er ingen annen som har fått erstatning for tapt reinbeite og fiske der og den erstatning som ble idømt i Høyesterett forvalter samebyene selv.

Det nye norske lovforslaget til reindrifftslov bygger også på at samene har en rett p.g.a. "alders tids bruk".

Etter den redegjørelsen jeg her har gitt for kodisillen, er det naturlig at den samiske nasjon i Norden, i Finland, Norge og Sverige påberoper seg kodisillen, og da ikke bare som en vanlig traktat angående et hvilket som helst emne mellom Norge og Sverige, men som en høytidelig og forpliktende bestelse i forholdet til de nordiske samene.

Samtidig som de svenske samene vant sin sak, Altevatn-saken, i Høyesterett, så vant de norske samene en sak som var oppe samtidig, en sak som kaltes Brekken-saken. Det gir anledning til lovord om den høye rettskultur i Norden og dets domstoler at samene kunne vinne disse saker. Det eiendommelige i situasjonen nå er at samene i Sverige har en klarere rettsstilling i Norge enn i sitt eget land. Derfor nå stille penger til disposisjon for samene for føring av saker slik at samenes rett blir avgjort ved domstolene, før den skal avgjøres.

Samene har den forestilling at den samiske nasjon skal bestå like lenge som den norske eller svenske. Samene vil derfor at slike spesielle garantier skal bestå også for framtiden.

THOMAS CRAMER:

Om juridisk ombudsmann for samene.

Derned kommer jeg over på emnet som jeg også er bedt om å tale om her. Da spesielt for de norske samene.

(Hans Henriksen:

Får jeg komme med en kommentar?
Når taleren her vil bruke uttrykket "juridisk ombudsmann", så er det helt kurant. Men i Norge vil dette uttrykket være noe misvisende, og når jeg oversetter det til samisk, vil jeg bruke det som jeg også ville ha sagt på norsk, nemlig "juridisk rådgiver").

Hvis jeg får kommentere Hans Henriksens innlegg her, så er vel rådgiver ikke helt korrekt, for oppgaven for vedkommende blir kanskje først og fremst rettssaker. Og da er det slik at det er samene selv som bestemmer hvilke saker de vil føre. I Sverige er det samebyene som bestemmer hvilke saker som skal føres og hvordan de skal føres. Advokaten skal føre saken med utnyttning av juridisk argumentasjon. Jeg bruker for spøk å si at det er ikke advokaten som bestemmer om klienten vil skilles. Det får klienten selv bestemme, men siden ivaretar

advokaten klientens interesser. - Det er altså ikke sameombudsmannen som bestemmer hvilke saker som skal føres. Det er derfor heller ikke organisasjonen som skal bestemme om rettssaker, det skal rettighetsinnehaveren gjøre. Organisasjonene er unge. Reindriftssamenes sammenslutning ble til i 48, Svenske Samers Riksforbund i 50 og Norske Samers Riksforbund i 68, mens samenes rettigheter er sikkert 1000 år i disse områdene. Det kan neppe være organisasjonene som er bærere av disse rettighetene, det må være samebyer eller tilsvarende. Jeg gjentar at Høyesterett noterte at samene hadde betalt skatt allerede på 1500-tallet. Det er altså denne lange hevd, dette lange bruk i næring som er avgjørende. Da vi var i Høyesterett i 14 dager med Altevattn-saken, så var det ytterst sjarmerende at de norske høyesterettsdommere på en helt annen måte enn i Sverige diskuterte saken. Vår sak, Altevattn-saken ble administrert av høyesterettsjustitiarius Terje Wold. Han gikk iblant inn i diskusjoner under de åpne forhandlinger og understrekte en gang ganske utførlig at det er akkurat denne bruk i næring som grunnlegger rettigheter. Han sa også uttrykkelig at slik "bruk" som sportsfiske, som ikke er ledd i næring, men er en fornøyelse, ikke grunnlegger rettigheter.

Tanken om en juridisk ombudsmann for samer er omtrent 100 år gammel. Allerede på 1870-tallet ble det ansatt en ombudsmann for de svenske samer i Troms og Nordland fylker. Det ble uttrykkelig sagt at denne ombudsmann, som var en norsk advokat, ikke fikk føre saker uten fullmakt fra de svenske samer som var berørt. Det har altså vært advokater i Tromsø som har vært ombudsmenn for de svenske samer nå i 100 år og de finnes den dag i dag. Da den svenske riksdag bevilget midler til dette onbud for de svenske samer, så gjorde man prinsipielle uttalelser om at samene behøvde et rettslig onbud som etter fullmakt kunne føre samenes saker og ivareta deres rettigheter ved domstolene. Denne ombudsmann avleverte årlig en rapport om saker som hadde vært oppe. Den mest kjente onbudsmann for disse samer var merkelig nok dommer Peder Kjerschow, senere riksadvokat. I Kjerschows rapporter kritiseres de norske myndigheter. Han mener det er vanskelig for samene å få sin rett der. Dette har også kommet fram ved forskninger i Riksarkivet. Kjerschow kommer senere inn på en helt annen linje, og i et "betenkende" i 1904 har han skrevet utkast til lover som for samer er ytterst negative. Han vil der til og med forby samene ved lov å gå til domstolene med sine rettighetskrav. Og dette skulle gjelde såvel norske som svenske samer i Norge. Kjerschow var da blitt fylt av en norsk jordbrukspatriotisme. Det finnes i det svenske Riksarkivet oppteignelser fra overlegninger mellom Norge og Sverige der Kjerschow var med. Kjerschow gikk der meget langt i sine uttalelser, bl.a. som at "samene er et folk uten hjemland". Santidig er han høyt ansett som jurist innen strafferetten. Og han har hatt meget stor innflytelse på någjeldende norske reindriftslov. Den svenske riksdag var altså innstilt på å hjelpe de svenske samer som hadde vanskeligheter da jordbrukskolonisasjonen trengte fram på gamle samemarken i Troms fylke. Der ga man samene et onbud som skulle hjelpe den, og samene skulle selv gi fullmakt til ombudsmannen. Det hadde vært ønskelig om Riksdagen og myndighetene hadde vært like interessert i å hjelpe de svenske samene i Sverige akkurat da de store jordsalg foregikk på

1870-tallet og utover.

Dette med ombudsmann for samer er jo en gammel historie som er av en ganske spesiell natur. Men i moderne tid når organisasjonsvesenet har gjennomsyret vårt tenkesett, så har man også blant de svenske samer hatt den tanken at man behøver en jurist som ansatt. I 1962 lyktes det for professor Israel Ruong å få gjennomført det. I Sverige er det slik at samene har jakt og fiske retten ovenfor odlingsgrensen. De pengene som kommer inn på dette nener samene er deres egne penger og skulle ligge i Lappefondet. Israel Ruong er en meget sjarmere person. For ham lyktes det å få daværende jordbruksminister til å gå penger fra Lappefondet til et kanselli til samenes riksforbund. I Sverige får samebyene penger for heløringer dvs. umerket rein. Og med penger fra Lappefondet og samebyene kunne man finansiere et kanselli som ble opprettet i 1962 med en jurist som leder. Det er et betydelig framskritt for en organisasjon når den kan begynne å arbeide med ansatt personell. Alle store organisasjoner arbeider med ansatt personell. Det ville aldri gå for bøndernes, arbeidernes, tjenestemennenes organisasjoner hvis bare tillitsmenn skulle skjøtte alt arbeid. Det er kanskje unødvendig å peke på forskjellene og på den økede effektiviteten hos en organisasjon som har ansatt personell sammenliknet med en organisasjon med bare tillitsmenn. Man kan jo på en helt annen måte systematisk følge opp sakene. Ved at en jurist blir ombudsmann, kunne vedkommende også føre samebyens saker for domstolene. Sakføringen er en meget viktig del av virksomheten, for der har man mulighet for å kreve staten for svar angående samenes stilling. Ved rettssaker er man ikke lenger supplikant. Ellers er samene oftest i den situasjon at de må be om å få noe givendes, for man har ikke noe å fare med, det er bare å be. Eventuelt får man da nei og da kan man ikke gjøre mer.

Ved valget av en ombudsmann må man stille kravet til kunnskaper meget høyt. Det er viktigere at en slik person kan få til effektiv prosessføring med virkelig dyptgående forskning enn at vedkommende kommer fra en viss gruppe. En ombudsmann for samene må kunne framtre i tale og skrift for å bygge opp en opinion. Den juridiske ombudsmann for samene må forsøke mange nye veier. Det vekker alltid motstand hos mennesker når nye tanker kommer fram.

Samene driver samepolitikk og ikke partipolitikk. Men samepolitikken er likevel en del av den allmenne politikken. Også de svenske samer har sett det slik at man kan ikke feste sin stjerne ved noe bestemt politisk parti. I den allmenne politikken er nå spørsmålet om likestilling store politiske problemer. Der kan man jo ganske enkelt si at samene ikke har likestilling når det gjelder inntekter, retten til det daglige brød og mengden av det daglige brød. Slik blir kravet om en juridisk ombudsmann for samene et likestillingskrav. Andre grupper i samfunnet har lenge hatt muligheter for å få juridisk service. Samene må også få det. Oppgavene med å utføre den funksjonen er likevel vanskelig. Det er ikke bare samer som vegrer seg mot de nye likestillings tanker. Også samer med ikke-tradisjonell innstilling vegrer seg mot dem. Når det gjelder juridisk rådgiver eller ivaretager av retten for de norske samene, så er det en oppgave noen må ta

på seg. Samenes rett til selve næringsunderlaget må sikres. Selv om vi har mye, ja virkelig mye å takke staten for, så er det et faktum at staten er den største eksploatør av samenes rettigheter.

Hans Nergård:

DISKUSJON

Jeg vil takke Thomas Cramér for det dyptgående foredraget. Jeg tror at vi nå har fått klarlagt noe som var svært dunkelt for mange i går da vi hadde en debatt om dette emnet. Nå har en jurist som daglig arbeider med samenes rettsstilling i Sverige, talt, og som han selv sa at nye av dette gjelder også samene i Norge. Vi fikk høre at prosess er en godtatt forhandlingsform i Sverige. Den er godtatt av de svenske statsmyndighetene, og den blir benyttet av de svenske samene ved sin ombudsmann. Prosesssakene må komme fra den som er berørt av urett eller av en upraktisk lovgivning - en lovgivning som strider mot samenes rettsbevissthet eller gir dem dårlige vilkår for å utvikle seg som samer. Under diskusjonen i går var det tydelig å merke at en del av delegatene var redde en prosess mot statsmyndighetene. Denne redselen tror jeg har sin årsak i at de rettsaker som tidligere er blitt ført mellom samene og myndighetene i Norge, alltid har vært rettet mot samene for ett eller annet som påtalemyndighetene har ansett for å være lovstridig i følge NORSK lov. Det er ingen som vil bestride at vi ikke har en annen måte også til å fremme våre saker på - forhandling. Men vi må kunne bruke begge metodene. Jeg anser prosessveien for å være samme menneskerett som forhandlingsveien, og den retten må vi kunne bruke når vi har behov for den.

Nils Jernsletten:

Jeg vil stille et spørsmål til Thomas Cramér angående første delen av hans foredrag. Det gjelder det tilsynelatende paradoksale at den offisielle rettsbevissthet i Norden har gjort et tilbakeskritt siden 1740-årene. Dette er politiske spørsmål. Har Thomas Cramér ved sin forskning funnet ut hva dette kommer av? Er det kanskje slik at det heller ikke dengang var det privatrettslige aspekt som var det sentrale for myndighetene når de skulle bevise at samene hadde rettigheter der og der? I Oscar Albert Johansens bok, som er et partsinnlegg for Norge, går det tydelig fram at både den norsk-danske og den svenske stat var veldig opptatt av å vise at samene hadde rettigheter her og der. F. eks. at de dansk-norske samene som betalte skatt til Norge og hadde sine flytteveier, måtte da være norske. Etter at dette ble klarlagt i 1751, så går det ikke lenge før bildet begynner å endre seg. Da er man ikke så opptatt av de samiske privatrettslige rettigheter mer. Er dette å forstå slik at man bare har brukt de samiske rettigheter for å påvise at dette er dansk-norsk eller svensk territorium, og når man så er ferdig med det, så har man ikke lenger bruk for det aspektet. Da først viser man sitt sanne ansikt.

Thomas Cramér:

Det emnet som Nils Jernsletten det tok opp, tror jeg man skulle kunne si mye, og man skulle kunne gi konkrete eksempler f. eks. i situasjonen i Norden. Jeg kan her nøye meg å si at Jernsletten har rett. Det har foregått på den måten.

Leif Dunfjell:

Det gjelder en ren fortolkningsaffære.

Jeg kjenner til at formulering "bruk i næring" er anvendt i et partsinnlegg i flyttsanenes rettigheter i gruvedistriktet

Bieddjová'gi, som skal tas i bruk om kort tid. Man uttrykker det slik, såvidt jeg erindrer: "Erstatning m. ytes med den begrunnelse at her har sanene erhvervet rett ved lang utøvelse av næring."

Er dette å forstå slik at det er bare den økonomiske rett som behefter seg til den tradisjonelle næring. Dvs. at det er den tradisjonelle bruk som anerkjennes som rettsgrunnlag. Eller kan man si det slik at enhver økonomisk rett innen dette område, uansett hvordan bruken måtte ha fortonet seg i fortiden, er en rettighet som kan være gjenstand for sanenes krav?

Thomas Cramér:

Det problemet som Leif Dunfjell tok opp, er ytterst interessant, og det fører inn på meget grunnleggende spørsmål når det gjelder sanenes rett.

Man har nå en velvillig innstilling innen juridiken å ville se alt under eiendomsretts-aspektet. Eiendomsretten er meget sentral. Dette igjen har sitt utspring i den franske revolusjon i 1789 da man raserte privilegiesamfunnet. Man kan jo si at det var en revolusjon av borgerskapet, og også en eiendomsrettens revolusjon. Eiendomsretten og dens store betydning gjennomsyrrer det franske lovverket Code Napoléon 1793, og det har hatt en overordentlig stor betydning for hele den juridiske oppfatningen i Vesten. Det henger også sammen med den økonomiske liberalismen, de store økonomene Adam Smith og David Ricardo som hyllet en ekstrem liberalisme der man mente at godene skulle ut til den enkelte, siden skulle de frie markedskreftene virke. De i seg selv virker til en optimal utnyttelse, altså best mulig utnyttelse av de produksjonsmidler som finnes i samfunnet. Det har vært rettet en voldsom opposisjon mot disse, fremfor alt fra arbeidernes side der man mener at det ville få katastrofale følger av den økonomiske, ukontrollerte liberalismen. Kontrollkreftene i samfunnet må være meget sterke for å tøylen den økonomiske liberalismen og dens streben etter å maksimere gevinsten.

Om vi nå ser på konsekvensene av en betraktningssmåte som Code Napoléon hadde og som etter hvert har gjennomsyret også den norske og svenske juridiken, så setter man altså eiendomsretten i høysetet. Eiendomsretten oppfattes slik at om det er en bonde som har et hjem som han har eiendomsretten til, så har bonden totaliteten av alle rettigheter i hjemmet (eiendommen). Noen kan ha retten til å ta vann eller noe sådant, men bondens rett innbefatter alt annet. Når slike spesielle rettigheter som å ta vann faller bort, da har eiendomsretten den egenskapen at den sveller ut og dekker det som ingen særrett i hjemmet (gården) gir.

Det er egentlig noe som strider mot gammel nordisk rettsoppfatning. Dette er utredet av en overrettsmann, Magnus Bernhjelm, i en artikkel i siste nummer av Svenska Juristtidning.

Hvis vi, for å konkretisere dette, ser på en bondegård i den svenske lappmarken ovenfor odlingsgrensen, så ble det gitt lov til å sette den opp som nybrott, i følge lappmarksplakaten av 1749, og etter noen frihetsår da man ikke betalte skatt, skulle gården kartlegges (oppmåles) og få grenser og betale en viss grunnskatt. Da fikk bonden full eiendomsrett. Den hevd som bonden utøvet i en utmark til en sådan gård, var akkurat samme hevd som samene hadde utøvd,

Altså beite for buskapen, jakt og fiske, annet var det ikke. Men på grunnlag av eiendomsretten og Code Napoléon- filosofien, fikk altså den bruken som binden utøvet (beite for buskap, jakt og fiske), karakter av eiendomsrett. Om det nå på en slik gård fantes en stor foss, så fulgte av eiendomsrettstanken at bonden som en gevinst på sin høvd, som var beite av buskap, jakt og fiske, også fikk eiendomsretten til fossefallet - som kan bety millionverdier. Og det finnes mange eksempler på at bønder i lappmarken har fått meget store utbetalinger akkurat på det grunnlag, eller også et selskap som har kjøpt gården av denne bonden, og som da har fått store økonomiske utbetalinger.

Den gamle betraktningssåte i Sverige og Norge, og som kanskje finnes mer av i Norge enn i Sverige, er vel snare en form av delt eiendomsrett, der noen kanskje kunne ha retten til beite på en lndstrekning. Andre kunne ha retten til å hogge tømmer osv. Slik gjelder det fortsatt i de norske statsallmenningene, og de ulike bygdelag har oftest ulike rettigheter. Og dette er egentlig det gamle nordiske synet. På statsallmenningene har man ikke et dominerende eiendomsrettssyn, men derimot et konglomerat av eiendomsretter til samme landstrekning der ulike rettighetsinnehavere, enkelte gårder eller bygdelag kan ha forskjellige rettigheter. det gjelder også jakt og fiske.

Da kan spørre seg om bondens beiterett og retten til jakt og fiske og det han vinner med det. Man har altså latt denne retten svulle ut til en altonfattende rett. Skulle da ikke samenes rett også, moralsk og rimelig, ha den egenskap at den sveller ut til en mer altonfattende rett. At den ikke gjør det, i følge herskende syn fra administrativt hold, henger kanskje sammen med at reindriftslovgivningen har en innbygd prioriteringsskala der samenes rettigheter kommer lavt. Denne prioriteringsskala bygger vel på politiske maktforhold. Samene har aldri hatt noen politisk makt, og har vel vanskelig for å oppnå noen politisk makt etter som velgermassen er så vidt liten. Det er jo bare her i det norske Finnmark at det finnes kommuner der samene har noen virkelig innflytelse som velgere i et politisk valg. I Sverige finnes ingen kommuner der samene er i flertall, og det finnes vel ingen kommuner der samene har overhode har politisk innflytelse som er verdt å nevne. I svenske kommuner er det bare Karesuando og Jokkmokk hvor samene har representanter i kommunestyret, og det er en eneste som er valgt på en liste som kalles "Samenes Vel". Disse personer kan naturligvis ha en viss innflytelse, men det er selvsagt nok så beskjedent. Dette med prioriteringsskala skal jeg gi konkrete eksempler på for å gjøre det klart. Da skal jeg ta en konkret situasjon, Stora Sjöfallets Nasjonalpark, som ligger ved Stor-Lule. Der ble det altså nasjonalpark allerede i 1909, og det første man da berøvet samene, var retten til bjørnejakt. Den tok man bort uten å gi erstatning. Men det kan bli stilt spørsmål om en slik lov gjelder, for det var en privatrettslig rett man hadde, og den kan ikke innskrenkes uten erstatning pga. grunnlovens bestemmelser. Meningen var da et Stora Sjöfallet som er meget naturskjønt, skulle bevares for fremtiden. Men i forarbeidet til loven av 1909 tok man inn klausuler (vilkår) som gjorde at dersom det ble nødvendig for industrialiseringen, så skulle man altså få ta f.eks. vannkraft, enda det var nasjonalpark. Senere har samenes rettigheter blitt innskrenket etter hvert. Det er blitt forbudt å jakte på de fire større rovdypene, bjørn, ulv, jerv og gaupe. Samene har i Stora Sjöfallets Nasjonalpark ikke en gang rett til å forfølge et slikt dyr selv om det har drept en rein.

(Thomas Grauer)

Da måtte man komme over dyret i det øyeblikk det slår ihjel reinen, man får altså ikke drive forfølgingsjakt etter et angrep. Ikke en gang nødvernsretten er tilgodesett. Utviklingen har siden gjort at selve Stora Sjøfallet som ga naturparken navn og som var grunn til at parken ble stiftet, har man nå tatt til vannkraft, slik at Stora Sjøfallet er nå dødt. Jeg tror det er slik at man kan trykke på en knapp under turistseasonen og så å si kople på Stora Sjøfallet for å vise det for turistene.

De industrielle interessene har den største prioritet. Naturvernet har da måttet falle på kne for de industrielle interessene, men de viser tennene mot samene, slik at samene er nødt til å tåle at bjørnene går og beiter reinkalver på kalvingsplassene. Man får en viss erstatning på grunn av den svenske rovdryrfredning, men bjørnen spiser opp de nyfødte kalvene helt, slik at det ikke blir spor igjen av dem, og derfor kan man ikke få noen erstatning. Dertil er kalvene umerket, og det blir derfor ikke erstatning til vedkommende reineier, men til by-kassen i dette tilfellet.

Der ser man just denne prioritetsskalaen. Industrielle interesser har høyeste prioritet, naturverninteressene kommer deretter, men de er maktesløse i forholdet til topprioriterte industrielle interesser. Men naturvernet viser tenner mot samene, for at samene skal ofre sine rein som føde for disse rovdirene som elskes av en del rovdryrvenner i Stockholm, Göteborg og Malmö, rovdryrvenner som er meget glade over å slippe og møte bjørn, ulv, jerv og gaupe ute i det fri. De er manipulert av en gruppe eksperter som virkelig interesserer seg for disse rovdryr, og som kanskje under spesielle ekspedisjoner observerer disse rovdirene. De har da manipulert en del tilhengere i naturvernforeningene som også slutter opp om disse krav om beskyttelse for rovdirene. Og dette er vanlige, hyggelige mennesker som slutter opp om disse kravene. De er lite orientert om hvordan det i virkeligheten er ute på kalvingsplassene. Det er i slike tilfelle man må observere så å si selve manipuleringen, bak lovene, hvordan man tilrettelegger lovgivningen for å tilgodese slike interesser som store foreninger, naturvernforeninger og andre, representerer og som øver politisk trykk.

Derfor kan man ikke si at dersom samene får uttalelser i retten som strider imot f. eks.. forarbeidet til reinbeitelov osv., reiser seg mot lovene, fordi den lovmessige ordningen på området er jo resultatet av en vurdering av forskjellige interesser som da samene i stor utstrekning ikke har hatt innflytelse på. Samene har ikke kunnet gjøre seg gjeldende når man har satt opp denne verdiskala som loven bygger på.

De svenske samene har en rettskamp i gang som jeg har berørt, og den føres av samebyene. Men også landsmøtet har engasjert seg med 100 % enighet for denne rettskamp. Landsmøtet hos oss er satt sammen av valgte representanter for forskjellige samebyer og sameforeninger. I denne rettskamp har man bl. a. gjort gjeldende at retten til vannkraft bør tilhøre samene. Det gamle skattefjellet i Jämtland f. eks. ble ikke svensk før i 1645. Til den tid var Jämtland norsk. Samene har siden vært der sammenhengende og utøvet sin bruk i næring og helt dominert bildet i skattefjellene. Det er bare de som har bodd der.

Vår mening er da at denne bruk i næring har vært så intensiv, og innebærer så intensivt hevdende av skattefjellene, at også andre bruksmåter enn det samene har hevdet fra gammelt, bør falle under samenes rett. Der kan man vel ta eksempler fra andre bruksmåter også, la oss si retten til å ta grus.

(Thomas Cramér)

Det var jo ikke aktuelt for de gamle samene som drev sin reindrift med reinmelking osv., men nå er det blitt aktuelt fordi man har begynt å bygge veier til slakteplasser osv. Da anser man det for naturlig, og det gjorde også Kronen, at samene får ta gruss i skattefjellene for å gruse veier som behøves til slakteplasser osv. Man kan da gå videre at dersom samene oppe på skattefjellene skulle behøve å anlegge en flyplass for reindriften, så bør jo det også være en sak som så intimt hører sammen med samenes bruk i næring at også det skulle man kunne gjøre. Og da skulle man kunne ta grus på skattefjellet for å ordne til en slik flyplass. Behøver man videre elektrisitet på flyplassen, så ligger det så naturlig til at man får ta vannkraften, fallhøyden i en elv der, for å bygge kraftverk i en elv der.

Har man en rett p.g.a. alderstids bruk, eller urminnes hevd, som det heter i Sverige, så er det en klar norsk lære og en klar svensk lære at en rett med alderstids bruk behøver man ikke alt fra middelalderen selv om denne retten kom til i middelalderen. Det kan finnes en hevd til fiske et sted til en sjø som kan føres helt tilbake til middelalderen. Jeg minner om samenes fiskeskatt for Altevatt på 1500-tallet. Den behøver man ikke bruke i dag med gamle redskaper fra middelalderen, hva de nå kan ha fisket med da, garn som i dag er helt ukjente osv., men man får bruke nylongarn, og bruke fly for å komme til flyplassen.

Deretter spurte Leif Dunfjell om bruver, bergverk. Der er det slik at bergverket har vært under en helt spesiell lovgivning, og det er et vanskelig spørsmål å svare på hvordan samenes rett skal stå i relasjon til gruvene og mineralene. Klart er det at indianerne i USA ved domstolene ihvertfall får rett til erstatning også for mineralene. De får rett til erstatning for alt, for tømmerkog, vannfall, oljeforekomster og mineraler av ulike slag. Jeg husker i Amerika da jeg studerte der at den største rettssaken som har forekommet i USA gjaldt Utah-indianerne i staten Utah der mormonerne holder til, fikk 32 millioner dollar i erstatning for store områder, og det var bl. a. på grunn av mineralforekomstene. Der kan man gjøre visse sammenlikninger. På den andre er det slik i den nye svenske gruveloven at grunneierens rett overhode når det gjelder mineraler, skal forsvares meget sterkt. For svensk side er nok dette spørsmålet helt usikkert. Når det gjelder for samene å få sin rett som er en helt legitim vei slik som Hans Nergård påpekte her, det har kanskje samene aldri forstått, men slik er samfunnet ganske enkelt at domstolene er til for å løse rettslige spørsmål, og det er helt legitimt at man går dit. Dertil er det slik at i Europakonvensjonen om de menneskelige rettighetene, som jo både Norge og Sverige har ratifisert, står det uttrykkelig at enhver skal være berettiget til å få prøvet sine sivile rettigheter ved en upartisk domstol som utnevnes etter lov. Det er jo en rett som uttrykkelig er erkjent både av Norge og Sverige. Den retten har man altså, men når man utnytter den, så må man vel gå fra denstilling der man kanskje ligger best an og suksessivt nærme seg tilfeller der det ligger dårligere til. Man må så å si ha en strategi for opplegget av rettssaker. Om man begynner med situasjoner der det ligger bra til, så kan man kanskje ha framgang ved domstolene. Vi vant jo f. eks. Altevatt-saken. Vi vant retten til alt vi krevde, og det er det meget sjelden man gjør i en rettssak.

Peder Andersen:

Det var to aktuelle punkter jeg ville ta opp i forbindelse med Thomas Cranér's foredrag.

Det ene er samholdet mellom samene.

Samenes representanter som møter på forsamlinger, må være besjelet med en ånd som maner til samarbeide.

Vi vet at det finnes mennesker i administrasjonen som prøver å så splittelse blant oss. Det er ikke lenge siden at en høyerestående embedsmann i Finnmark la ut at staten ikke har tatt en eneste km² jord fra samene. Dette er ikke riktig.

Men vi har to måter å føre frem våre saker på for å trygge våre rettigheter. Den ene er gjennomføringen av lovregler. Men denne muligheten er vel ikke særlig stor, sett på bakgrunn av den uttalelsen som jeg nevnte innledningsvis.

Så har vi den andre veien, og som en del av oss har syslet med, og det er søksmål mot staten.

Jeg har et eksempel på hvor vi kjempet mot staten i 23 år, og det viste seg at vi til slutt vant noe. Det var retten til Stabburs-elva.

Det er klart at enten man liker det eller ikke, så er søksmål mot staten den eneste veien som fører frem.

Hans Henriksen:

I noen tilfelle har justisdepartementet innvilget fri sakførsel også når det var rene samsaker. Dessuten ble det for 9 år siden en helt ny ordning som heter fritt rettsråd i alle fylker, og i forbindelse med dette ble Østre Sørvaranger Reindriftslag innvilget juridisk hjelp forleden år.

Johan Albert Kalstad:

Jeg vil ta opp en sak som kanskje vil være vanskelig å takle juridisk her i Norge. Det gjelder nordre Nordland og Sør-Troms. Vi vet at det er en gammel sjøsamisk befolkning her. Det har vi bevis fra finnskatten som ble betalt, og vi har også andre historiske kilder. Det folket bor der fremdeles. Den gamle samiske befolkningen i disse områdene er vel fornorsket, men det har skjedd en innflytning senere. Det er svenske samer som har slått seg ned her i disse marka-bygdene og i fjordene omkring. Den største innvandringen var vel fra 1830-årene og utover. Vi har altså en samisk gruppe som er kommet til et gammelt samisk område hvor urbefolkningen, samer, da var fornorsket.

Thomas Cranér:

I Hellemofjorden bor det langt inne i fjorden en hel del samer som er meget samiske. De snakker lule-samisk. De kom dit på midten av 1700-tallet. De har jo nå en meget godt etablert norsk borgerrett etter mange generasjoner. De skiller seg godt ut fra den øvrige befolkningen i kommunen på mange måter, og det er ennå slik at på det religiøse området har de spesielle trekk i og med at de er læstadianere. Det er ikke de andre i kommunen, så de læstadianske samlingsene blir jo da manifestasjoner for samene, kan man si.

(Thomas Cranér)

Disse bor jo meget nært samene i Store-Lule, der man har det enorme vatnmagasinet Sorva. Hellemo samene har mange småbruk og ganske nye utmark, og selv om disse småbruk har liten salgsverdi, så er de deres, og juridisk sett behersker da samene i det indre av Hellemo-fjorden både land og vatn. Det er de som eier landet, enda det ikke har noen større salgsverdi bl. a. fordi det betraktes som fraflytningsstrøk. Våd enhver form for eksploatering her ville samene kunne få erstatning, for det har de i Sorva som ikke er langt unda, og det er rettigheter av spesifikt samisk slag. Erstatning for overdenmet reinbeite går til Lappfondet som administreres av jordbruksdepartementet. Der får man konstatere at disse sjøsamene i Norge har jo nå allerede en ganske bra rett til land og vatn. Deres reindrivende kolleger ved Sorva har en meget dårlig rett, og det fører til at det er staten som har makt over erstatningspenge, og dette har den svensk justisombudsmannen meget sterkt protestert imot for noen år siden. Han skrev til regjeringen og sa at det går ikke an at samene har så dårlig rettsstilling. Han tenkte da på reindriftssamene. Når det gjelder medlemskapet om hvem som kan få erstatning, så forstår jeg det slik at det gjelder Hellenofjorden. De samer som opprinnelig bodde der og betalte skatt som man kan se i gamle skattelister, de har vel nå nesten mistet sin samiske identitet. De faller vel derfor kanskje utenfor den samiske gruppen.

Det finnes i Sverige atskillige samer som ikke har bevart språket sitt det kan sammenliknes med indianerne der rettighetene innehas av stammen, the trial. Det er alment godkjent ved de amerikanske domstolene at "trial" stammen bestemmer selv reglene for medlemskapet. Domstolene setter ikke tilside det stammen selv bestemmer, uten at det er åpenbart helt feilaktige prinsipper de har, slik at der er det gruppen selv som får bestemme hvem som skal være medlemmer.

Johan Klenet Kalstad:

Thomas Cranér brakte inn et begrep i et av sine innlegg, nemlig prioritering av verdiene.

Når dette er tilfelle, skjer det på beskostning av rene samiske interesser, interesser som i de aller fleste tilfeller går imot slike industrielle interesser, fordi storkapitalen ikke er under samenes kontroll.

Mitt spørsmål er da: Kan en eventuell stadfesting av samenes rett til deres land stoppe eller begrense den industrielle makta og den industrielle maktas manipulering av de samiske interessene, samiske næringsinteresser som ikke holdes oppe av storkapitalen, men er oppdelt i mindre enheter. Nå kan ikke få en omvurdering av prioritets skalaen, slik at man virkelig kan tro at det eksisterer en framtid for de samiske næringene?

Thomas Cranér:

Jeg er glad for at emnet om prioritering ble tatt opp.

Der kommer man inn på sakens kjerne, altså lovgivernes vurderinger, lovgivernes prioriteringer. Hvilke er disse? Jo, det er de sterke interesseorganisasjonene, de sterke påtrykksorganisasjonene.

Manipulering av lovene går ut på at man manipulerer lovene etter de sterke gruppens interesser, og det leder til prioritering av industrielle interesser og generelt lavprioritering av utkant-interesser.

(Thomas Cramér)

Der er samene en del av en utkantproblematikk, og man kan tross alt si at Norge har en mer vennlig utkantpolitikk enn Sverige. Den svenske utkantpolitikken er uhørt teknokratisk. Man kan generalisere å si at i Norge har man tross alt den innstilling at der det bor folk, der skal det finnes arbeid, men Sverige sier man at der det finnes arbeid, dit skal folk flytte.

Samenes rett til land og vatn innebærer vel nettopp det Kalstad var inne på, nemlig strevet etter til slutt å få en større kontroll over utviklingen med hensyn til naturherlighetene i samiske kjerneområder. Man vil altså via juridisk vei komme til en sterkere forhandlingsposisjon for samene. I Sverige er det naturlig å ta en parallell med herredsallmenningene. Der har bøndene helt kontrollen med utnyttelsen av herredsallmenningen, slik at de eier jakt og fiske, og de beskytter den. Vil noen industri slå seg ned der, så får de gjøre opp med bøndene som eier herredsallmenningene. Bøndene er en forhandlingspart med all den maktstilling som eiendomsretten gir. Og det er vel det man vil komme med dette her. Man vil altså skape samene en virkelig forhandlingsposisjon, og man gjør det mulig for samene, hvis man lykkes med dette, å hindre det som i dag kanskje oppleves som en truse av de svenske samene, nemlig en hard teknokratisk rasjonalisering av reindriften der man vil ta bort nærmere 1/3 av de som nå er sysselsatt i reindriften. Man mener da at hvis samene får kontroll over land og vatn, har de en mye større mulighet til å styre utviklingen mot kombinasjonsnæringer. Man setter altså den samiske husholdningen i sentrum. Den skal få sin inntekt av reindrift, jordbruk, samesløyd, turisme osv. Disse kan utnyttes mye mer enn hva nå er tilfelle. Fisket f. eks. kan utnyttes industrielt. Det er ofte et meget rentabelt fiske av ørret og røye som er lettselgelig. Der har man på svensk side blitt sterkt påvirket av Ottar Brox bøker som går ut på det som Kalstad var inne på. Altså lavkapitaliserte næringer som gir folk hva folk vil ha. Ottar Brox tese er at industrialiseringen gir ikke folk det folk vil ha. Det gir folk store nominelle inntekter i penger, men det gir dem et liv som ikke er verdt å leve. Han har jo analysert forholdene i Hammerfest som han kritiserer meget sterkt. Der man altså gir folk nominelle pengeinntekter som er meget høye, men gir dem et liv som ikke er menneskeverdig, mener Brox.

Arvid Dahl:

Jeg var i sin tid medlem av den såkalte samekomiteen som ga sin innstilling i 1956. Det er 14 år siden nå. Komiteen skulle utrede prinsipielle sider av de samfunnsspørsmål som knytter seg til samene og foreslå konkrete tiltak av økonomisk og kulturell art for å gjøre det mulig for samene å dyktiggjøre seg og utfold seg i samfunnet. Jeg vil kort si at det man kom fram til der, er fullt i tråd med den utmerkede uttalelse som var gitt av Norsk Sameråd den gangen, og også i tråd med herr Cramérs utmerkede foredrag.

Jeg vil få lov til å referere og sitere komiteens konklusjon:

"For å få de spørsmål komiteen her har resit, løst på en juridisk forsvarlig måte, bør storting eller regjering sette ned en komite som utarbeider et lovutkast. Denne komiteen bør ikke være for stor og tungvint, og bør bestå av representanter for samisk næringsliv og kultur sammen med en representant for regjeringen, og helst en frittstående jurist som kan fungere som lovkyndig konsulent. Vi mener det haster med denne lovkomiteen, og at den bør arbeide så raskt og effektivt at de nødvendige lovbestemmelser kan bli sikret før eventuelle konsesjoner og drift av kopperforrekomstene i Finnmark blir gitt.

(Arvid Dahl)

Dette er nå 14 år siden. Samekomiteens innstilling fikk en god mottakelse i Stortinget, og for å si det uærbødig, falt stortingsmennene hverandre om halsen, og lovet tvers over partigrensene at nå skulle det gjøres noe. I rettferdighetens navn må man si at det er gjort atskillig, men denne saken har det ikke vært noen reaksjon på.

Nor ske Samers Riksforbund må nå bestemme seg hvilken vei man skal gå for å få løst denne saken. Det er flere veier å gå. Man kan gjøre det ved å bruke rettsapparatet, enten ved en enkel prøvesak som det har vært antydnet, som baner vei for en større rettsavgjørelse eller man forsøker å få avgjort hele dette rettighetskomplekset i en rettssak som generelt vil fastslå hvilke rettigheter samene har. Eller man kan gå iallfal foreløpig til et sånt utvalg som nevnt av Samekomiteen, hvor jeg forutsetter at gode jurister og folk fra reindriftsnæringen kommer inn og foreslår et lovverk som trygger rettighetene.

Hans Øvregård:

Hvordan er jaktloven i Sverige for de områder der samene har sin bosetning?

Har samene rett til å felle storvilt som elg, uten å betale jaktkort eller avgift til den svenske staten?

Til slutt et spørsmål om neddemning av samiske bosettingsområder.

Blir samene i Sverige forespurt om neddemning av sine områder?

Thomas Cramér:

Det første spørsmålet gjelder jakten, og der vil jeg til å begynne med si at i samenes gamle områder, der samene i begynnelsen var alene, har jo en del goder fått verdi som var verdiløse for 100 år siden. Det gjelder fosser som for 100 år siden ble betraktet som besværlige hindringer for båttrafikken. De hadde ingen verdi. Nå har de fått verdi, og disse verdier er blitt overtatt av andre grupper uten at samene har fått noen del av det økonomiske utbyttet. Det samme gjelder tømmerskogen som heller ikke hadde noen verdi i innlandet i svensk Norrland for 100 år siden. I Norge har man vel hatt verdi på skogen i kanskje lenger tid. Og det gjelder mineraler som man ikke kunne få ut for 100 år siden.

Alt dette er goder i sameområder der samene til å begynne var alene om, og slik det gjelder f. eks. i Kiruna at området tilfalt Sverige fordi samene var der og hadde betalt skatt for områdene. Det er p.g.a. samene at Sverige har disse områdene.

Man kan for å sitere bibelen si at godene som tømmerskog, mineraler, fossefall, det er goder som har regnet ned fra himmelen som nanna, den har samene ikke fått del i. I dag er det vel jakt og fiske som holder på å få ny verdi. Etter min mening må samene stå vakt for at ikke disse goder igjen skal gå samenes nese forbi. Det er altså ytterst viktig at samene heider sin rett til jakt og fiske. I de samiske kjerneområdene i Sverige får faktisk samene pengene for jakt- og fiskeretten, de går riktig nok til lappfondet, men de anvendes jo til samenes beste.

(Thomas Cranér)

I Norge går pengene direkte i statskassen, til og med her i Finnmark som er et gammelt sentralt sameområde. Det er riktig som Stene sa at samene hadde en gammel hevd før 1751. Kautokeino f. eks. betalte skatt både til Norge og Sverige, slik at hverken den norske eller den svenske staten kan ha eid land og vann før 1751. Enten var det samene som eide det eller så var det både Norge og Sverige.

Stene sa at man tok fra samene land og vann etter 1751. Ja, det er jo det som er spørsmålet: Gjorde man virkelig det? Finnes det noen lover som sier det? Det tror ikke jeg for min del. Det er vel et åpent spørsmål som rettslig burde prøves. Det finnes ikke noen lov som sier at nå fører man over denne retten til land og vann fra samene til staten. Skal man forandre en rett som samene har hatt på privatrettslig natur, da må man kreve en lov som uttrykkelig sier dette. Ellers er det jo under grunnlovens beskyttelse. Da får man ikke ta fra noen rett uten å betale erstatning.

Jeg nevnte at det er ytterst viktig at slår vakt om jakt og fiske. Man må få bort dette at staten leier bort retten til jakt og fiske. Man må selv ha pengene og selv forvalte dem.

Det ble spurt om elgjakten. Det er helt klart at samene har retten til elgjakt, og i Sverige behandles samene bra når det gjelder avgifter. I Sverige finnes det noe som kalles elgskadefondet som betaler for skader som elgen gjør, og til det fondet må man betale avgift for hver elg som blir felt, og det må også samene gjøre. Men man behøver ikke å kjøpe lisens for å få lov å gå ut og jakte på elg. Det gjør man bare, og det koster ingen ting. Det eneste man må betale, er elgavgiften, og der er man likestilt med alle andre. Andre svensker derimot enn samene som vil drive jakt innenfor samenes eget område, må betale ca. kr. 200,- for hver elg. Man har dokumentert at samene har drevet jakt på elg i gamle dager.

Så var det spørsmålet om neddemning, og der er det slik at man i Sverige også har strenge lover når det gjelder neddemning. Der har man vært meget rå og brutal i Sverige. Kan man denne ned store bondebygder ellers i landet, så er vel samene i og for seg under de samme lover. Men man skulle kanskje kunne føre et mer dyptgående og moralsk resonnement hvor man sier at Lappekodicillen garanterer at den samiske nasjon skal bevares. Derfor skulle man kunne si at en stor, massiv neddemning som tar bort mye folk og mye av næringsgrunnlaget innen Kautokeino, det er en ting som landets styresmakter burde betenke seg over, det er et slag imot en nasjonal minoritet.

Lauri Keskitalo:

Jeg sa i går at Hans Nergårds uttalelser var helt riktige sett fra organisasjonens synspunkt, og jeg vil fortsatt holde fast ved det at her gjelder det samenes rettigheter og vernet om disse. Jeg er blitt bestyrket i dette, især etter Thomas Cranérs siste innlegg hvor han sa at samene har disse rettighetene, spesielt i Kautokeino lappby, og Kautokeino er en lappby den dag i dag.

De rettighetene man har til jakt og fiske, multenmyrene og ellers til disse områdene, er jeg overbevist om at den samiske befolkning kan utnytte uten å betale avgift til staten eller til noe direktorat. Jeg mener at det er en helt rettsstridig handling av de institusjoner som har innført slike bestemmelser. Jeg tar de fulle konsekvenser av det jeg har sagt hvis jeg blir betraktet som en oppvigler. Jeg vil også si at la den som har laget lovene og bestemmelsene gjøre rettssak mot de mennesker som handler i sin fulle rett for å utnytte disse områdene og disse herlighetene til fordel for seg selv.

Thomas Cranér:

Jeg vil først gjøre en liten notis om det som Lauri Keskitalo sa. Det er ikke spørsmål om avgift eller ikke avgift som er det vesentlige. Det er selve retten som er poenget. Om man kanskje får en rett til å jakte og fiske uten avgift, så er målet dermed ikke nådd. Det gjelder klart å få domstolens prov på at det er samenes rettigheter. Det er ikke noe som staten kan forpakte bort. Her har jo samene vært og utøvet jakt og fiske i 1000 år. Det er de eldste næringer som samene har, de er eldre enn tanreindriften. Hva er det som sier at jakt og fiske skal være statens? Det finnes ikke, men bekjent. Det finnes derimot en gammel hevd på at det er samenes. Derfor hjelper det ikke noe hvis det er slik at det er statens fiske, men av vår gode vilje og snillhet skal samene få fiske uten avgift. Dermed er ikke saken klar, men vi må ha en avgjørelse som går ut på at det er virkelig samenes.

Jeg vil uttrykke min glede over denne debatten i dag. Det har vært en meget høytstående debatt etter min mening, der spørsmålene har vært rettet på de avgjørende punkter. Jeg synes det er meget gledelig at denne organisasjonen er blitt stiftet. Den er kommet langt allerede, og jeg vil slutte med å si at jeg ønsker den all frengang i dens viktige arbeid.

J. M. Klenetsen:

Jeg vil som Riksforbundets formann takke Thomas Cranér for det gode og inspirerende foredraget. Det har styrket meg i de tankene som vi har syslet med i Riksforbundet. Når det gjelder innleggene, så synes jeg ikke det har vært noen divergerende meninger. Man har fått klarlagt nye av det som var noe dunkelt for mange av oss. Mange takk.

DISKUSJONEN AVSKUTTET

JOHAN GASKI:

HVA SKAL SKJE I DE SAMISKE BOSETNINGSSOMRÅDER?

(Aksjonsplan - boligplan - uland i miniatyr.)

Jeg har tenkt på hvem det er jeg egentlig holder dette foredraget for, og jeg har gjort et kompromiss slik at jeg kommer til å holde det både for minoritetsgruppen og for majoritetsgruppen. Men stort sett blir det mest rettet mot majoritetsgruppen.

Jeg kommer til å snakke som privatmann om sameproblemet. Det er nevnt noe om indianere her, og jeg skal nevne en bok som belyser dette emnet ganske godt, nemlig "Our Brothers Keeper", New Community Press Book, New York 1969, især hvis man ser det i relasjon til sameproblemet.

Selv vil jeg kalle dette foredraget for Human relationship. Jeg vil konsentrere meg om minoritetsgruppen i Norge. Jeg vil snakke om Norges Historie, som vi former i dag, her og nå, dvs fra 1967 til 1970, en treårsperiode som vi saner har vært ned og modellert.

I begynnelsen av 1969 sendte jeg en rapport til Sosialdepartementet om forholdene i indre Finnmark. I denne rapporten pekte jeg bl.a. på at det var stor fattigdom i indre strøk av Finnmark, lave inntekter, lav utdanning, store familier og ca. 45 % av befolkningen er under 17 år, mens gjennomsnittet for hele landet er knapt 30 %. I innlandskommunene økte folketallet med hele 815 personer i tidsrommet 1960 til 1968 hvilket vil si en økning på 20 %. Gjennomsnittlig økning for fylket var 6 %. Det en særlig bør feste seg ved her er at de som har de største familier dessverre i de fleste tilfeller har de laveste inntekter. I alt er det 6 000 mennesker i Polmak, Karasjok og Kautokeino, og av dem er 2 000 barn under 15 år.

Inntektsforholdene i indre strøk viser med all mulig tydelighet at det her er snakk om et tilbakeliggende område. Gjennomsnittlig inntekt pr. innbygger var i 1960 bare 61 % av det som er gjennomsnitt for hele fylket. I 1965 var gjennomsnittlig inntekt pr. innbygger i "indre strøk" på kr.2950,-, dvs. bare 57 % av fylkets gjennomsnittsinntekt. Altså i de 5 årene er det blitt et enda større gap (4 %) mellom gjennomsnittsinntekten i fylket og gjennomsnittsinntekten pr. innbygger i indre strøk av Finnmark. Mange av foreldrene har bare 2 til 5 års dårlig folkeskole og ~~de~~ har kanskje 6 - 7 barn.

I min nevnte rapport la jeg fram følgende forslag:

1. Det bør gis en særbevilgning av staten til et aksjonsprogram for indre Finnmark. Samtidig bør det bli satset på mer samordning når det gjelder fordelingen av de bevilgninger som gis til distriktet fra forskjellige departementer, i første rekke Kommunal og arbeidsdepartementet, Landbruksdepartementet, Kirke og undervisningsdepartementet, Departement for familie og forbrukersaker og Sosialdepartementet.

2. Det bør oppnevnes et eget aksjonsutvalg for programmet. Utvalgets oppgave må være så vidt mulig å kartlegge behovene og gi forslag til disponering av særbevilgningen. Arbeidsområdet for teamet bør være Polmak, Karasjok og Kautokeino. Når det gjelder økonomisk støtte, skal vedkommende sosialstyre uttale seg eller henvende seg til teamet om hjelpens art og helst også størrelsen. Teamet skal sende en innstilling til aksjonsutvalget om klienter som bør få økonomisk støtte. En slik tungrodd framgangsmåte må bare være en stund til en har fått en viss erfaring, slik at en kan finne en enklere framgangsmåte. Teamet kan bli en viktig informasjonskilde for sentraladministrasjonen når det gjelder problemer i indre Finnmark.
3. Teamet må ha oversikt over alle ekstraordinære hjelpetiltak som er bevilget av staten p.g.a. sosial nød i dette distriktet og bør på lokalplanet fungere som rådgivende organ ved disponering av midlene.
4. Vi har ikke råd til å satse så nye penger uten å bygge på undersøkelser. Derfor må forskning inn i bildet fra den dag teamet begynner å virke. Her har vi kanskje sjansen til å studere virkningene av folketrygdens ytelser og virkningene av hjelp til selvhjelp etter loven om sosial omsorg.
5. Alle viktige prinsipielle problemer bør helst diskuteres i fellesskap av aksjonsutvalget, teamet og forskerne.
6. Dette prosjekt må vare i noen år framover.
7. Som prosjektets navn vil jeg foreslå "Hjelp til selvhjelp".

Hjelpen må koordineres av kvalifiserte fagfolk - samer. Staten har etter hvert engasjert seg sterkere i å hjelpe samene for å komme over den verste "kneiken". Bl.a. har samene begynt å få tilbud om forskjellige økonomiske hjelpeformer. Det har vært mindre lokkende før enn nå å ta imot hjelp, f.eks. til flytting. Nå er beløpets størrelse økt og kravene er også økt blant samene. Derfor er det fristende å overvurdere tilbudenes positive resultater. Dette gjelder både funksjonærene som hjelper og de som mottar hjelpen. Dette krever igjen at det er vel kvalifiserte fagfolk som tilbyr hjelpen, hvis man ikke skal risikere å knuse en del av de verdier som en ikke ønsker å ødelegge, men p.g.a. uvitenhet og iver etter å hjelpe gjør likevel. Noen ganger gis det psykisk belønning til de av samene som viser en åpen aggressiv holdning til sin egen bakgrunn, kultur og livssituasjon. Det til og med slås stort opp i avisene. I en gruppe hvor verdikonflikter og identitetsproblemer følger med som en skygge, er det lett å gjøre feil. Med de hjelpeformene har nå risikerer man at det i et miljø blir skapt en idealtipe av mennesker som ingen egentlig ønsker, dvs. mennesker som fornektet sin egen bakgrunn.

Selv om samene lever i en verdikonfliktsituasjon, så har de et abstrakt begrep om kultur som er dannet eller skapt i deres fortid og nåtid. Dette begrep er ikke totalt likt det som moderne mennesker oppfatter som kultur. Dette må en ta hensyn til når en

skal yte "hjelp til selvhjelp". Det virker på meg som om hjelperne har forskjellige verdioppfatninger, og dette kan så splid mellom det samiske folk som gruppe og påvirke den enkeltes same i retning av en "schizofren" holdning. Dette medfører at enkelte føler seg enda mer marginale i sin kultur enn de gjorde tidligere. Her trenges det selvfølgelig forskning, men vi skal forskningen bli adekvat, må hjelperne være godt skolert og kunne identifisere seg med denne gruppen.

Selv om jeg bruker begrepet schizofreni i anførselstegn, så vil jeg likevel presisere at jeg holder meg til den definisjon av schizofreni som professor Lidz fra Yale-universitetet har gitt. Han betrakter ikke schizofreni som en sykdom, men som en grov forstyrrelse av personlighetsutviklingen. Jeg vil at enhver skal vite hva jeg har lagt i ordet.

For å illustrere denne situasjonen bedre, vil jeg komme med et eksempel. Jeg nevnte i sted at hjelperne har forskjellig verdioppfatning. En politiker som var foregangsmann for sentralisering, gikk til en familie som ikke bodde på kirkestedet og snakket så godt han kunne, tilbød all mulig hjelp og fortalte om flyttetilskottsordning osv. for å flytte familien til kirkestedet. To dager etter at politikeren hadde vært hos denne familien, kom en funksjonær og støttet opp så godt han kunne for at familien ikke burde flytte fra stedet. Til slutt kom en sosialarbeider på besøk, og vedkommende hadde ikke tatt noe standpunkt om hvor familien skulle være: "Det får dere sjøl bestemme." Det var fruen som fortalte meg dette, og hun sa videre: "Vi vet nemlig talt ikke hva vi skal gjøre. Vi liker å bo her, men vi får flyttetilskott hvis vi flytter." Kanskje dette gir et bilde av hvordan situasjonen kan utarte seg i praksis. For å forstå dette enda dypere, bør en ha dette i mente når jeg senere snakker om idealer i det samiske samfunn og i storsamfunnet.

På enkelte hold ble jeg kritisert fordi jeg hadde fornet forslaget mitt så vagt - forslaget var altfor lite konkret ble det sagt. Personlig er jeg enda mer overbevist om at mitt forslag var altfor konkret, for det er jo ikke egentlig jeg som skal komme med forslag, det skal forbrukerne selv gjøre. Det nye i mitt forslag var at samene selv må styre sin egen framtid, og administrasjonen må legges opp deretter. Etter mitt skjønn er det helt umulig at den samme administrasjonen skal kunne arbeide både for minoritetsgruppen og majoritetsbefolkningen. Å tro på det er å drive gjøn med seg selv og andre. Historien har klinkende klart bevist at den samme administrasjonen kan ikke tjene både den som blir undertrykt og den som undertrykker. Administrasjonen er som vi alle vet, bygd etter det mønster makthaverne selv har villet.

Jeg ba sosialdepartementet sende mitt forslag til de forskjellige institusjoner og samiske organisasjoner til uttalelse. Oslo Samisk Selskap svarte slik til dep. om rapporten:

"Samisk selskap vil imidlertid sterkt presisere at det problemkompleks som hører sammen med den samisktalende minoritet i Norge ikke kan løses gjennom isolerte enkelttiltak. Ethvert tiltak som kan føre til at det såkalte "samiske problem" splittes

opp i aktuelle lokale situasjoner som så enkeltvis blir betraktet som f.eks. utslag av et generelt utkantproblem, som et lokalt fattigdomsproblem e.l. kan i lengden bare skade den samisktalende minoritet som helhet. Vi viser i denne forbindelse til konsulent Gaskis rapport, s.9, hvor han presiserer faren for, via offentlige tiltak, å utvikle en idealtipe av mennesker som i grunnen ingen ønsker, dvs. mennesker som fornektekter sån egen bakgrunn. Om en skal unngå en slik utvikling mener vi det er nødvendig at det blir utformet en "generell minoritetspolitikk" overfor de norske samer. En slik fastlagt ramme vil gjøre det mulig å sette enkelttiltakene inn i en sammenheng, slik at de tilsammen vil framme de mål norsk politikk setter seg i denne forbindelse.

Samisktalende miljøer fins jo ikke bare i indre Finnmark, og det ville være ønskelig med fastere retningslinjer for f.eks. språklig-kulturelle tiltak tilpasset de enkelte samegruppers behov.

Som en naturlig konsekvens av de synspunkter vi har utviklet ovenfor, mener vi det er nødvendig med et eget regjeringskontor for samiske saker (jfr. mindretallets anførsel i St.meld nr.21 (1962-63) s. 14, sp.1), og en spesiell ombudsmannsinstitusjon for samene (jfr. den svenske ordning), og vil be om at dette blir overveiet."

For Samisk Selskap underskrevet av formannen Aslak Nils Sara.

Etter at jeg kom med det ovennevnte forslag, oppnevnte fylkesmannen i Finnmark 17.jan. 1969 et arbeidsutvalg som skulle utrede Indre-Finnmarks-problematikken, og arbeidsutvalget kom med sin innstilling i februar samme år. I dette utvalget satt fylkeslege Øygard som formann, medlemmer var fylkesarbeidssjef Karlsen, skoledirektør Lind-Meløy og jeg. Jeg tok dissens og det var bl.a. fordi samiske organisasjoner ikke var tatt med i dette utvalget. Det kan godt være at alt er riktig og at alle samer er enig i opplegget, men samene har ikke selv vært med på dette arbeidet for å bygge en skisse eller et forslag.

Samene har en annen kulturbakgrunn, og ethvert forslag som har til hensikt å komme med total løsning av problemene må trekke samene med allerede på det stadium utvalget skal oppnevnes. Hvis en ikke tar i betraktning det ovennevnte, er jeg redd for at ~~planen~~ kan være så god den vil, men når planen skal onsettes i praksis, vil samene føle seg fremmed overfor denne planen, og så er resultatet at majoritetsbefolkningen og administrasjonen er skuffet over det.

I generelle vändinger gir samekomiteen en slags målsetting, den var skrevet i 1959, men noe mer konkret målsetting har vi ikke fått enda.

La oss se hvilken målsetting fylkets arbeidsutvalg har. Jeg siterer:

Målsettinga for tiltak på lengre sikt må være å legge forholda til rette, slik at flest mulig fra de indre strøk av Finnmark på like linje med folk fra andre steder kan velge sitt yrke og bosted. Det er ikke mulig å nå denne målsettinga for andre enn de yngste i samfunnet. Alle tiltak som kan heve utdannelsesnivået for barn og ungdom, og som kan gjøre det lettere for disse å gli inn i yrker som er lite kjent i Indre Finnmark må støttes.

Utvalget sier at det er ikke mulig å nå denne målsetting for andre enn de yngste i samfunnet. La meg spørre: Hva slags målsetting er dette som bare er beregnet for de yngste i samfunnet?

Det er sikkert mange måter å forstå denne målsettinga på, men jeg oppfatter det slik at de flinkeste av ungdommen skal flytte ut av dette kultursamfunn. La meg si det slik at hverken den vestlige kultur eller den kinesiske kultur eller den samiske kultur, som vi snakker om nå, kan bestå uten mennesker. For enhver kultur er bygd opp av et ledersjikt som har samlet mennesker rundt seg og som har gjensidig støttet opp om hverandre. En slik målsetting som arbeidsutvalget staker ut, inspirerer neppe oss sanner slik at det dukker opp "naturlige" ledere til å ivareta de kulturelle verdier og likedan føle ansvar overfor menneskene som bor i dette kultursamfunn. Nå skikkelig målsetting mangler, hvorfor da bygge opp et stort administrasjonsapparat og late som om vi vet hva som skal gjøres. Å styrke det gamle administrasjonsapparatet som langt fra har fungert som det skal overfor minoritetsgruppen, er jeg meget betenkt over. Av referat fra Sosionomkonferansen i Alta 19. til 21. juni og Tana 29. juni og 12. juli vil jeg sitere. (Det var en sosionom-gruppe hvor formannen var sosialsjef Trygve Ballari. Han er sosialsjef i Alta. Videre var med forskningsassistent Tørid Uthaug, forskningsassistent Regnor Solbakk, sosialsjef Anders Nordsletta i Karasjok og Synnøve Ballari Johansen, sosialsjef i Kautokeino.)

Gruppens grunnsyn: Fra utenforstående hold oppfattes de sosiale tilstander, slik de kan leses ut av sosialkontorenes situasjoner som et resultat dels av at klientene i liten grad har maktet å følge med i utviklingen, og dels av at man har å gjøre med samfunnets "tapere". Slike forklaringsformer kan ikke aksepteres av gruppen. Vi ønsker å formulere våre krav om sosialtjeneste ut fra den motsatte synsmåte: Det er samfunnets sosialtjeneste som ikke har evnet å følge med i utviklingen. Eks. mangler grunnlaget for å gi adekvat hjelp etter Lov om Sosial omsorg. Fordi de sosiale og økonomiske organiseringer hos samene er annerledes enn majoritetens, har standard-tiltak fra sentralmyndighetene hatt liten positiv effekt. Man har kunnet gi inntrykk av å ha gjort "meget" for gruppen, så meget at det bare kan være skort ved gruppen som forklarer mangelen på økonomisk vekst. Dessuten kan enkelte tiltak i seg selv ha virket stagnerende. Det har gitt løfter om bistand, uten at man har kunnet innfri disse på noen meningsfull måte. Det er nettopp den beskrivelse av sosialkontorenes arbeidsform som har vært presentert over, som kan tjene som et bevis for riktigheten av denne påstand. Det ligger altså ikke i befolkningens egenart, deres organisasjon, noen begrunnelse for at store deler av dets medlemmer må hjelpes innenfor rammen av Lov om Sosial omsorg. Det er den organisatoriske basis for deres livs- og yrkesutfoldelse slik den er skapt av majoriteten, som forklarer dette. Vi vil derfor under sterk tvil akseptere Lov om Sosial omsorg som vårt utgangspunkt, men da med det forbehold at det er ut fra en situasjon som er påtvunget utenfra, eller fra en situasjon som er skapt av feilaktig politikk fra myndighetene.

Om boligaksjonen.

En regner med at det trenges 50 - 60 millioner kroner for å

skape forsvarlig bostandard i Indre Finnmark. Tiltakene vil bli begrenset til 500-600 husstander i Kautokeino, Karasjok, Tana og Nesseby kommuner. En stor del av dem bor i hus som bør kondemneres, og dette vil gjøre det nødvendig med et omfattende nybyggingsprogram. I andre tilfelle krever det dels omfattende reparasjoner ofte kombinert med tilbygg. Målet er å få boligstandarden opp på vanlig husbanknivå, og samtidig få økt antall kommunale aldersboliger og sosiale gjennomgangsboliger. Finansieringen av boligene skal bygge på husbanken på vanlige vilkår i distriktet eventuelt tilskudd fra eksisterende ordninger og et lån fra boligfondet som toppfinansiering. Lånet fra boligfondet til de enkelte huseiere skal være rente- og avdragsfritt så lenge huset innehas av den nåværende eier eller ektefelle. Gjennomføringen av tiltakene vil foregå i et samarbeid mellom byggherre, kommunene, fylket og Kommunaldepartementet, og det vil bli opprettet en egen gruppe til å lede tiltakene.

La meg si med en gang: Jeg er veldig glad for denne aksjonen, men det er såder jeg ser kritisk på, og det er selve planleggingen. Den foregår omtrent slik:

En holder møter, en ansetter folk, en bevilger penger og en diskuterer med toppsjiktet i departementet, fylket og kommunene. En uttaler i avisene hva en har tenkt å gjøre. De som har råd til å holde aviser, og det har de fleste unntatt kanskje de det gjelder, blir forholdsvis vel informert. Så resultatet er mange ganger at de som det ikke vedrører vet mye mer om boligaksjonen enn de det virkelig angår. Jeg har opplevd gang på gang på disse møtene at planleggerne er mer engasjert i disse problemene enn forbrukerne selv. Alt foregår i et tempo som få av samene kan følge med i. Jeg er redd for at vi får den "perfekte planleggingen". Jeg refererer til et av de møtene jeg var med på. Det er et offisielt dokument, så jeg leser bare navnene. Jeg skal ikke kommentere, det er fra et møte i Karasjok:

Fra de impliserte kommunene møtte 2 sosialsjefer og 1 ordfører. De øvrige 17 deltakere kom fra fylkes- eller sentraladministrasjonen, mens 1 var forsker. Brukerne hadde ingen representanter. Møtelederen la fram følgende program for møtet:

1. Oversikt-organisasjonsmønster
2. Rapport. Byggeledere Johansen og Iversen.
3. Rapport fra Iversen.
4. Samfunnsplanlegging.
5. Problemet: Planlegge - finansiere.
6. Sosiale boliger - gjennomgangsboliger.
7. Orientering om voksenopplæring.
8. Rapport om flytteordninger.
9. Behovsprøving.
10. Budsjett 1970.
11. Opplegg for det videre arbeid.
12. Samisk organisasjon og hvordan.
13. Aktuelt.

Det ligger enorm prestisje og status bak disse 50-60 mill. kroner. Hvordan skal vi klare å gi denne prestisje og status til forbrukerne istedenfor planleggerne?

Fru Anti i Karasjok er medlem av sosial-styret, sitter i bank-styret, representerer reindriftssamene på sosial-styremøtene og har ellers mange tillitsverv. På årsmøtet for Finnmarks-avdelingen i Norges sosialforbund sa hun bl.a.:

Mitt folk har liksom ikke følelsen av at de er med på noe. Jeg ser og jeg leser i avisene at det foregår mye her i distriktene. Men samene er ikke med. De har ikke noe å ta vare på, det er liksom ingen mening med det hele. De har ingen mål å kjempe for. De sitter på kafeer og drikker øl. Det er noe tomt over det!

Så hun.

Hun kunne liksom ikke gi noe svar på det. Så føyde hun til:

Jeg skjønner meg ikke på det.

Selvsagt vet alle at fru Anti ikke er dum. Men man står helt hjelpeløs overfor den perfekte planlegging. Jeg har stilt det sykelige spørsmål: Hven er fortsatt mentalt sunn etter at denne planleggingen er ferdig og man har realisert planene? Jeg er kommet til at minst 5 grupper er like friske som før planleggingen tok til. (Selvfølgelig regner jeg med andre også.)

1. De som følger med i avisene om planleggingen og som bor ut utenfor miljøet.
2. Toppsjiktet i departementet, fylke og kommune.
3. De som har planlagt dette.
4. Journalister.
5. Forskere.

Jeg er blitt beskyldt for å være defaitist. Gaski, hvorfor er ikke du med på denne aksjonen? Hva nytter det at jeg blir med i denne dansen når samene eller forbrukerne selv ikke får lov og anledning til å være med. Skal jeg forstå de menneskene som ikke er med, så må mitt adferdsmønster i administrasjonen være så nært som mulig deres adferdsmønster og bare da kan jeg oppleve en del av det samme som disse forbrukerne som vi kaller så snukt funksjonshemmede. Jeg kaller dette for den moderne form for undertrykkelse av de undertrykte, dvs. forbrukere som er samer.

Eksemplet som jeg har tatt er jeg redd for er altfor enkelt. De to kulturmenneskers omgangsform har en historie bak seg som gjør at de omgås hverandre på en meget subtil måte, men nesten aldri som likeverdige partnere. For å illustrere dette bedre vil jeg nå snakke mer konkret om mellommenneskelige forhold, dvs. human relationship.

Det føres alltid en bestemt moral og en bestemt økonomisk politikk, - moral og økonomisk politikk henger nøye sammen. Man innhenter opplysninger fra forbrukere og kaller dette for sosialrapporter, uten at forbrukerne selv er med på å forme det som skjer i deres eget miljø. Jeg nevnte dette til en av de som har med planlegging å gjøre på lokalt hold. Vedkommende svarte: For meg passer det når det passer for sentraladministrasjonen.

F.eks. i boligaksjonen er all hjelp formet slik at den skal tilpasses husbankens regler, og disse regler går vanligvis ut på at en familie består av foreldre og barn. I de offisielle dokumenter om boligaksjonen unngår man å nevne at det samiske

sanfunn har et kollektivt drag over seg, og en viktig del av det er en utvidet familie. Nei, en skriver heller bestemt om byggherren. Hvis intensjonene er noe annet denne gangen, så burde en presisere sterkt at en har tenkt å styrke det kollektive drag i det samiske sanfunn ved å bygge boliger som er egnet for bruk av utvidet familie. For det er disse idealene det er gått ut over under boligaksjonen før. I en slik utvidet familie er det ikke bare en som står ansvarlig for det familien eier.

Ved at en kanalisere hjelpeformen slik at bare en er ansvarlig for huset som husbanken finansierer, så har man allerede penset inn på at det er ett menneske som eier dette. De andre voksne må bare være takknemlig over å få bo der. Mange blir derfor passivisert som medansvarlige i sitt bosted eller hjemmet. Etter mitt skjønn er en slik hjelp destruktiv mot den sosiale strukturen som det samiske sanfunn er bygd på. En annen ånd som følger med i kjølvannet av boligaksjonen, er sentralisering. Argumentene for sentralisering er bl.a.: Det er billigere for sanfunnet, menneskene får bedre service, menneskene ønsker å flytte sammen pluss dette at en får flyttetilskott. Det er lettere å få lån, og det er lettere å få tomt.

Vår administrasjon og politikerne vet at samene er på flukt fra sitt eget miljø og egne verdier, og når man strukturerer boligbyggingen slik at det blir sentrer, så har man gjort et kjempesprang bort fra det en kaller samisk miljø, samisk sanfunn, samisk kultur og samiske verdier. Med ett har man harvet over et lite kultursanfunn ved hjelp av bl.a. offentlige midler.

Kjære forsanling!

Dette er en del av det jeg kaller mellommenneskelige forhold eller human relationship i Norge.

Hvis en ødelegger den sosiale struktur i sanfunnet, hvordan kan en da gi prestisje og status til forbrukerne, da mener jeg i dypeste forstand, ikke overfladisk støtteterapi. Jeg er redd for at av en eller annen grunn er det vanskelig å ta imot prestisje og status hvis hjelpen virker slik at den er destruktiv mot selve fundamentet i det sosiale miljø. Her i dette tilfelle mener jeg den er delvis det.

Hva skal skje i det samiske bosettingsområde?

Jeg vet ikke.

I 1968 vedtok Finnmark fylkesting at kommunene skulle satse på sentrene eller kirkestedene. Handlingsprogram fikk vi i 1969. Der gikk en inn for 18-20 tettsteder i kystkommunene - utarbeidd av Utbyggingsavdelingen (UBA) i Finnmark. De får sentralsykehusene, helsesentre, matsentre, servicesentre, husflidssentre. Vi har fått senter ved Tana bru, vekstsenter i Alta osv.

I et intervju i Lofotposten 19.mai 1970 sier Erik Brofoss, direktør i Norges Bank og formann i distriktenes utbyggingsfons:

Personlig har jeg franhevet betydningen av den desentraliserte konsentrasjon. Fylkesreguleringsarkitekten i Finnmark, M. Veierød, uttaler til avisen Finnmarken den 4.juni 1970 at Varangerbotn og Nesseby peker seg ut som naturlige sentra i Nesseby kommune. I Aftenposten den 26.juni 1970 var det et intervju

med fylkesordfører Henry Karlsen om Alta-vassdraget og kraftproblemet. Jeg siterer: Jeg er enig i at Masi-problemet veier tungt, sier fylkesordføreren, men fylket sett under ett er det etter min mening verd å "ofre" Masi i utbyggingsbildet. - AP-korrespondenten skriver videre: Undersøkelser som AP har foretatt, tyder på at en rekke forhold allerede er lagt til rette for en oppdemning som vil legge Masi under vann. Vei og brobygging er i distriktet blant annet innrettet etter dette alternativ.

Masi er en av de største og kanskje mest ekte og peneste samebygder vi har igjen her i landet. Næringsveiene er hovedsakelig småbruk, reindrift, jakt, fiske og multebærplukking. Hvis Masi blir lagt under vann, må en betrakte dette som en av de mest groteske politiske avgjørelser i vårt lands historie. En del av denne debatten om same-problematikken er oppkonstruerte motsetninger mellom to kulturmennesker og den går bare så langt at man ikke berører interessen for den sterkeste part. Dette er et intellektuelt game eller spill fordi en ikke vil diskutere samenes fundamentale rettigheter, rettighetene til land og vann. Majoritetsbefolkningen ser fortsatt land og vann problematikken bare fra den økonomiske siden. Egentlig er denne problematikken nøye bundet sammen med det totale samiske kulturmønster - spredt bebyggelse, land og vann som felleseie. Språket er rikest om naturen og de stedene samene vanker vrirler av navn som røper fellesskapet.

Ulandsproblematikken.

Jeg synes f.eks. det er vanskelig å snakke for den sultne da jeg selv begynner å bli mett. Og da er det vanskelig å snakke om de menneskene som ikke har det godt. La oss se på reintyveriene. Det aksepterer man ikke som et sosialt problem. Den som har makten og har mye penger, blir sjelden eller aldri betegnet som kriminell. Det er den undertrykte og fattige som blir kalt tyv. Jeg kan f.eks. vanskelig tenke meg at Anders Jahre eller Onassis kommer til å bli tyver. Det er nærmest umulig.

Jeg skal ta to eksempler for å vise verdikonflikter mellom to forskjellige kulturmennesker - samene og den norskfødte befolkning.

Min påstand går ut på at historien viser at det samiske samfunnet er bygd på kollektivismen. De som bodde i en liten grend hadde felles ansvar og felles eie. Moralen og økonomien er nøye bundet sammen. Å få barn utenfor ekteskap i det norske samfunnet er mildest talt en skandale. I det samiske samfunnet er det stort sett akseptert at ei jente får et barn utenfor ekteskap, og mor og barn faller naturlig inn i det en kaller utvidet familie. Dette har menneskene i storsamfunnet oppfattet som en umoralsk handling og det har nærmest vært som en drivfjær for det moderne mennesket å arbeide blant samene. Man har samlet hundreder av millioner kroner for å få strukturert det samiske samfunnet og mennesket bort fra den dårlige

moralen.

Kjære forsamling.

Egentlig er denne boligaksjonen som koster 50-60 millioner kroner bare en bagatell i forhold til de summene som er satset på det ovennevnte. Gamet eller spillet begynte altså der, fordi majoritetsbefolkningen ville forandre det nest grunnleggende i det saniske samfunnet - utvidet familie, felleseie og deling av lederansvaret.

Det moderne mennesket har action eller handling som ideal. For en sane er det ikke -action som er idealet. En norskfødt som kjører bil og nærmer seg et gatekryss idet det skifter over til gult lys, setter opp farten for å nå over før det kommer rødt lys. En sane vandrer on på vidda. Når tåka kommer setter han seg ned og koker kaffe og venter til tåka er over. Da først rusler han videre. Begge to får roå hjemme for den måten de mestrer situasjonen på, - den ene satte farten opp, den andre stoppet.

Fordi action er idealet for den norskfødte, blir ikke-action sett på som noe mindreverdigi. Hva har så de lærde funnet ut for å rettferdiggjøre sine egne idealer? Jo, hvis samene ikke reagerer på alt og ingenting så lider de av mindreverdighetsfølelse. Etter min mening er det en fatal feil i terapien som indirekte er rettet mot kulturens ideal: Boade mannit-boade bures, - kommer seint, kommer godt.

Et kultur menneske som kommer til en fremmed kultur blir stimulert av forholdsvis tilfeldige ting, og vanligvis av kultur-elementer som passer hans eget sinn. Jeg bruker å si: Hvordan kan en potet studere en potet? Her begynner det intellektuelle game eller spill nr. 2, fordi det berører kulturn menneskets idealer. Det er ikke mindre energi som er satset på det ovennevnte hvis en sammenlikner med eksenpel nr. 1. La meg si det slik: Vestens kulturn menneske må finne et annet ideal enn action og fart. Jeg tror det motsatte må bli idealet, for kunsten er ikke lenger å få farten opp, men å få stoppet den for i det hele tatt å kunne overleve.

Selvfølgelig har de undertrykte også en game seg imellom. Den går ganske enkelt ut på at jo fredeligere en'er, jo mer sane er man. Det vil si: Desto bedre man tilpasser seg samfunnet, desto mer sane er man. Dette gamet mellom to kulturn mennesker i Vietnam har resultert i at mennesker dreper hverandre. Her i Indre Finnmark og andre steder hvor samene bor, har resultatet mange ganger vært at antallet av sosialt funksjonshemmede har økt.

Få land har så nye god litteratur om andre kulturer som Frankrike. Idéen bak dette var at den franske stat ønsket å lære nest mulig om de land som Frankrike hadde erobret, for da kunne franske tjenestemenn i kolonilandene på en "genuin" måte gjennom fransk kultur få de innfødte til å bli franskmenn. En av de kulturelementene som franskmennene satset på, var kristen tro. Fikk man en innfødt til bli en god katolikk, var man langt på vei til å nå målet. Frankrike lærte jo litt i Vietnam, og de vil ikke støtte f.eks. USA, som nå betaler dyrt, men ikke nok ned det: intellektuelle i hele vesten kjemper for å få stoppet dette. Hva har dette med Indre Finnmarksproblematikken å gjøre? Vi vet at det er partifeller og trosfeller som er dominert av

det ytre miljø, og de er elementer som passiviserer pro-samiske bevegelser og dermed frigjøring fra undertrykkelse og fattigdom.

Samelista.

Her er et bilde av Samefolkets liste. Den 9. april 1969 ble det holdt et protestmøte i Karasjok som fikk et meget konstruktivt utfall - en lavstatusgruppe ville samle seg og kjempe for sine rettigheter med demokratiske metoder. Dette må en vel kalle en ønskesituasjon i et demokratisk samfunn, og for en sosialarbeider må det være gull verd at det midt i en underprivilegert gruppe med store sosiale problemer dukker opp selvstendige ledere som vil kjempe og ivareta det beste i deres miljø og kultur. Både før, under møtet og etter møtet ble det sagt gang på gang på gang av ledere og andre, at ønsket om egen sameliste ikke er framkommet for å hate majoriteten, men kun for å ivareta gruppens egne interesser. La oss se hvordan en med fullt lovlig demokratiske metoder slår ned ledernes ideer og svekker deres selvstendighet. Oppropet som ble sendt fra møtet, ble ikke tatt med i avisene som jeg nå vil vise noen utklipp fra. Disse avisene leses sannsynligvis av 80-90 % av Finnmarks befolkning. Jeg beklager at jeg viser til dere en del avisutklipp, men det skulle gi et visst bilde.

Henrik Ravna som er kjent for sin anti-samiske holdning, skrev en kronikk i april 1969: Samisk liste ved stortingsvalget og bakgrunnen for den. Han fikk god omtale på første side både i "Finnmarken" og "Finnmark Dagblad". Denne kronikken ble også trykt i "Arbeiderbladet". "Samelista vil bare skade samenes interesser" fikk to spalters overskrift på første side i "Finnmarken" den 15. april 1969. "Nordlys" ofret tre spalters overskrift på første side: "Samelista helt bortkastet. SF-aktivister bak aksjonen." Den 10. april antydet "Finnmarken" i sin leder at det er SUF-folk som står bak samelista. "Samesendinger i NRK talerør for samelista". Så kommer svaret: Hans Guttorm svarer. Han får plass på sportssida nærmest. "Finnmarken" fryder seg over at samene sluss seg imellom: "Frantredende samer går imot samelista."

Hans Guttorm og Edel Hætta Eriksen startet for å forbedre norgeshistorien, men de fikk merke at ikke alle får være med på å forbedre den. De startet der historien er svartest.

La oss se på "Alle kvinner", et kjent blad i hele Norge. Sameskvinne holder geværet mot en Oslo-mann.

Konklusjonen må bli: DET FINNES IKKE NOE DEFINITIVT SVAR PÅ SPØRSMÅLET, HVA SKAL SKJE I DE SAMISKE BOSETTINGSOMRÅDER:

La meg gjenta: Jeg er glad for at vi har fått boligaksjonen, men jeg gjentar: Det er viktig å få forbrukerne med, gjerne hele grenda når en drøfter og planlegger boligbygging i samiske bosettingsområder. At man for allvor aksepterer at det er samene som må få hand on administrasjonen av dette. Det er umulig å tjene to herrer samtidig.

Charles Stene:

DISKUSJON

Gaski ga oss et bilde av de økonomiske forholdene i kommunene Polmak, Karasjok og Kautokeino og sa bl.a. at den samiske befolkningen i disse kommunene representerer store familier og lave inntekter. De som har de største familier, sa han, har ofte de laveste inntekter. Dette sier mye. Imidlertid vil jeg bemerke at det finnes samer også utenom disse tre kommunene. Vi vet at det bor samer i Porsanger f.eks. Likeså bor det samer både i Nordland og Trøndelag. Videre finnes i Norge en annen folkegruppe hvis morsmål er finsk. De har de samme problemer som de barna som har samisk som morsmål når de kommer på skolen. Samene er i dag bedre stilt. De er kommet til lyd mens vi ikke har hørt noe fra de finsttalende. Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette nå.

Det er oppnevnt en komite hvor Gaski er med. Denne komiteen har til oppgave å fordele stipendier til ungdom som søker videre utdannelse. Betingelsen for å oppnå stipend er imidlertid at søkeren stammer fra reindriftsamer. Jeg mener dette er urimelig. Det burde heller vært behovsprøving. Her kunne jeg tenke meg å foreslå en navneforandring. Det heter "bosettingsområder i Indre Finnmark", men det ville passe bedre med "de språkblandede distrikter i vårt land". Dette er allerede drøftet i Porsanger Sámiid Sær'vi.

Gaski kom også inn på de bevilgninger som staten har ytet for å bedre forholdene i Indre Finnmark. Han synes ikke å være fornøyd med den måten pengene er blitt brukt på. Han mener bl.a. at altfor mye gikk med til planleggingen. Her vil jeg stoppe opp ved noen tanker som belyser ordet: Miljø skaper stemninga. Vi kan f.eks. se på reinkalvene. En reinkalv har gravd et hull i snøen og skal begynne å spise av reinlaven. Så blir den dyttet bort av en større rein og må gå sulten bort. Et annet eksempel er skattereglene for reindriftsutøvere. Når det gjelder andre næringsgrupper f.eks. småbrukerne, så lignes de etter den inntekt de har ved salg av ull, melk, kjøtt etc. mens reindriftsutøverne blir lignet etter antall rein. Dette er etter min mening en høyst urettferdig ordning. Den rammer de som har minst rein. Det er klart at den som har mange rein (stor hjord) kan snyte skatt ved å unnlate å oppgi det rette antall, uten derved å bli mistenkt for å ville snyte skatt, men den som har lite rein og stor familie er nødt til å oppgi det fulle antall. I motsatt fall vil han bli lignet etter skjønn. Igjen kan vi se hvordan denne naturlov gjør seg gjeldende. Jeg kjenner ikke til at det er noen som har tatt opp denne saken for å få rettet opp disse skjevhetene.

Ser vi nærmere på skolepolitikken av idag, vet vi at det er delte meninger om hvor vidt samisk skal brukes i undervisninga eller ikke. Vi vet at det er krefter som har kjempet for å ta morsmålet fra oss. Det er blitt hevdet at samisk i skolen er overflødig. Heldigvis er vi kommet så langt at samisk er innført som undervisningsspråk i småskolen. Foreldrene får selv velge hvilket språk barna skal ha. Dessverre er det mange foreldre som skjennes ved å gi barna samisk undervisning.

(Charles Stene)

Til slutt vil jeg nevne noe om dette med å engasjere seg i saker som vedgår en selv. Det er veldig viktig at samene får være med i planleggingen. Men hvorfor er ikke dette tilfelle? Føler de seg ikke kompetente? Slik var det blitt sagt av en samekvinne i følge Gaski.

Lauri Keskitalo:

Foredragsholderen har nå latt oss høre om sine erfaringer fra den tiden han arbeidet som sosial-konsulent i fylket. Vi vet alle at det ligger store og tildels uløste oppgaver på dette feltet og at det krever en enorm innsats. Vi er enig med Gaski når han peker på de økonomiske forhold og likeledes når han hevder at oppgavene er vanskelige å løse. Etter min oppfatning var foredragsholderen mest opptatt av problemene slik de stiller seg innen kommunen og hvordan disse skal kunne løses av kommunens folk. Det synes som om Gaski ville skyve hele ansvaret over på myndighetene, men jeg tror at ansvaret vil bli kastet tilbake på oss selv.

Som et eksempel nevnte Gaski et utvalg, hvor bl.a. han selv var med, oppnevnt av fylkesmannen for å utrede de sosiale problemer innen fylket. Om hensikten med dette utvalget har fylkesmannen overfor fylkestinget uttalt at han som regjeringens framste representant i fylket er forpliktet til å forvalte de offentlige bevilgningene som gis vårt fylke på best mulig måte. Derfor oppnevnte han dette utvalget som foruten Gaski besto av fylkeslegen, skoledirektøren og fylkesarbeidssjefen. Etter fylkesmannens mening var det nødvendig. Men Gaski synes imidlertid å være av en annen mening.

Når det gjelder målsettingen synes Gaski det er underlig at den bare gjelder ungdommen og ikke de eldre. Men dessverre er ikke dette merkelig. Det er nok den veien vi må gå. Vi må satse på ungdommen og skape en framtid for den kommende generasjon. De eldre vil nok likevel hjelpe seg gjennom som best de kan.

Vider kom Gaski med et eksempel om en familie som var blitt villedet i og med at de hadde fått besøk av en kommunepolitiker som hadde gitt dem opplysninger om de forskjellige muligheter som eksisterte. Senere kom en funksjonær og redegjorde nærmere om disse mulighetene. Til sist kom en sosialarbeider som ikke visste hvordan problemet skulle løses. Men dersom sosialarbeideren, som i virkeligheten har greie på de forskjellige mulighetene, hadde kommet først og gitt opplysningene, og politikerens deretter hadde stadfestet disse, så ville de vært hjulpet. Forannevnte eks. viser jo at vi har for lite av sosialarbeidere, og at vi må få flere for å kunne løse de enorme oppgavene.

Når det gjelder boligaksjonen synes Gaski å være meget uvitende om denne. Jeg tror imidlertid at Gaski er vel informert. Han vet meget godt hva som er skjedd i det siste. Det er bestemt at samtlige krefter innen fylket og de berørte kommunene skal settes i funksjon for å løse boligproblemen. Videre er det bestemt at forbrukerne skal være med fra starten av. Det er forbrukerne som skal sette fram krav bl.a. Og det er nett-

(Lauri Keskitalo)

opp sosialarbeiderne som sitter inne med nøkkelen både til informasjon og til bevilgningene. Jeg tror ikke det er riktig så mørkt som det Gaski har malt det for oss her. Jeg mener at mulighetene er tilstede bare vi selv vil, gå inn for å arbeide videre framover.

Nils Jernsletten:

Det jeg syntes var særlig gledelig ved Gaskis foredrag, var at han hadde et hovedsyn som gikk igjennom hele foredraget og som han konsekvent fulgte. Her vil jeg ta med noen ord som same-tenkeren, samenes talsmann og samesakens banebryter Per Fokstad har sagt, nemlig at det snakkes om rettighetene til fiskevann, fangstområder og multemyrer, men for ham synes ikke dette å være det avgjørende. Sakens kjerne er: "Samenes rett til Sameland." Og slik jeg oppfatter Per Fokstad så mener han ikke den retten som vi vinner ved at staten tildeler oss rettigheter, men den retten vi har til vårt eget, dvs. å bestemme hvor og hvordan vi vil leve.

I Johan Gaskis foredrag var kultursynet det dominerende. Etter som jeg forstår hører kulturen med til menneskets mest grunnleggende rettigheter. Når det gjelder samene, så må vi derfor få lov til å leve som vi selv ønsker og da vil dette med landsavståelse med erstatninger bli et bispørsmål. Tiden synes å være moden for at tanken om "samesaken" begynner å realisere seg, det viser bl.a. studentene som har gått inn for å få et holdt et seminar hvor diverse samesaker skal drøftes. Seminaret vil etter all sannsynlighet bli avviklet i nær framtid. Samekonferansen som skal holdes i Gällivare sommeren 1971 har nettopp dette som hovedtema: Hva vil vi, hvor vil vi hen.

Jeg vil understreke Anne Hættas ord når hun spør hvordan vi har tenkt å fremme våre tanker dersom vi ikke bruker vårt eget språk på våre møter og konferanser. Det må ikke være slik at vi bruker samisk bare når det passer oss, når vi har tid til det, hvis det hender at klokka ikke går for fort osv. Dette er etter mitt syn i strid med vårt kulturprogram. Det er et faktum at det på våre møter er folk som ikke klarer å følge med pga. språket. Resultatet er at det er de "intellektuelle" og "møteekspertene" som former vedtakene mens samene er med på voteringene.

Gaskis foredrag avslørte også hvordan myndighetenes velvillige pengebevilgninger kan bli til nedverdiggelse av folkegruppen. "Nå skal dere få penger av oss, men vi vil selv bestemme hvordan disse pengene skal anvendes." Dette er i høyeste grad neglisjering av en minoritetsgruppe i storsamfunnet.

Aresvik:

Jeg forstår dessverre ikke samisk. Derfor kan det jeg skal si allerede ha vært sagt tidligere.

Jeg likte Gaskis foredrag meget godt. Etter min mening er Gaski den eneste i fylkesadministrasjonen nå som har dypere forståelse av hva planleggingen på dette feltet egentlig går ut på og hva de 50-60 mill.kr egentlig kan brukes til.

(Aresvik)

På fylkesplanet er selve utøvelsen av boligaksjonen plassert i Fylkesmannens utbyggingsavdeling. Det er et teknisk økonomisk planleggingsorgan. Det er ikke et organ for menneskelig eller sosial planlegging. Det danner seg lett en slags planleggingsideologi i en slik avdeling. Denne ideologien går bl.a. ut på følgende: God norsk husbankstandard for alle

Veiforbindelse til alle boliger

Kloakk og innlagt vann til alle boliger.

Disse godene skal skaffes billigst mulig, for da kan de pengene som spares inn brukes til produktive virksomhet som øker nasjonalproduktet. Denne besparelsen kan imidlertid gjøres bare dersom folk samles på færrest mulig steder. Videre er det ønsket om at alle skal bo slik at de lett kan komme på kino, kafé og andre kulturelle goder. Dessuten tror en jo at arbeidsplasser bare kan skaffes på tettsteder. Altså er den gjeldende planleggingsideologi en sentraliseringsideologi. I prinsippet er den av samme art som den planleggingen som foregår i en bedrift. Formålet er nemlig å gjøre utgiftene minst mulig og utbyttet størst mulig.

Organiseringen av boligaksjonen er meget komplisert. Jeg er selv byråkrat, men jeg har meget vanskelig for å skjønne organisasjonsmønsteret der. Og det hele går i et rivende tempo. Fra den ene dagen til den andre er planleggingsapparatet øket med 5 - 6 personer. Hele planleggingen går i toppskiktet. Gaski sa at planleggerne vet mer om planene enn de menneskene det planlegges for. Dette er riktig, og det som er interessant er at planleggerne egentlig har større interesse for selve planleggingsprosessen enn for de menneskene som det gjelder. Intellektuelt sett og karrieremessig er planlegging en uhyre interessant utfordring for planleggerne. Å forvalte 50 - 60 mill. kr er noe som virkelig kan gi tilfredsstillelse. Planleggerne og teknokratene er folk av god vilje. De har nok en del vage tanker av hva som er til folks beste. På den annen side tør jeg si at det er ingen som har tilstrekkelig forståelse av kultur og verdinormer og av den "lille" mann eller kvinne, hva de ønsker av livet og framtida i Indre Finnmark. Det blir riktig nok støttet og satt i gang forskningsprosjekter om dette, men det er langt fra nok. Dessuten kan det vel stilles et stort spørsmålstegn ved vilken innflytelse resultatene egentlig får. Etter mitt kjennskap til teknikratiet er nok godvilen til stede for å la dem som skal nytte disse 50-60 mill. kr få et ord med i laget. Imidlertid bør vi merke oss at planleggeren som sitter i Vadsø, Oslo osv. ikke kjenner dette samfunnet særlig godt. Derfor vet de heller ikke hvordan de skal bidra til at folket selv kan trekkes inn i planleggingen. Videre er det å merke seg at de menneskene som det planlegges for, slik vi ser det fra vårt synspunkt ovenfra, er noe vagt organisert. Jeg tror derfor at det ville være en veldig oppgave for Norske Samers Riksforbund og likeså for de lokale lagene av Sámiid Sær'vi å gå inn i planleggingsorganene, både ved å stille krav og ved å fremme forslag overfor Fylket og Kommunaldep., for på den måten å vise hvordan planleggingen mer kan føres over på forbrukerne.

Ola Aarseth:

Det var tankevekkende å høre på Gaski. På den annen side var jeg skuffet over hans behandling av spørsmålet "hva skal skje i de samiske bosettingsområder?" Som kommunepolitiker i Kautokeino kjenner jeg dette her på kroppen som et stadig tilbakevendende problem. Derfor hadde jeg gledet meg til å få et svar. Gaskis svar var ganske enkelt at "jeg vet ikke". Imidlertid kom det ganske klart fram at han er imot sentraliseringen. Han mente at ved å samles på tettstedene ville den samiske kultur ødelegges. Jeg er enig i det, men da kommer vi straks inn på dette, som forøvrig er et meget sentralt spørsmål i distriktspolitikken: I hvilken grad skal man flytte arbeidsplassene ut til bostedene, eller i hvilken grad skal man tilskynde, presse, ja, overtale folk til å flytte til arbeidsplassene. Her må vi ta en avveining: Den samiske kulturen, de gamle samiske næringer og den samiske livsform på den ene siden og gjennomsnittsinntekten på den annen side. Vi kan spørre: Går det an for samene inne på Finnmarksvidda å få gjennomsnittsinntekten opp på et forsvarlig nivå med disse tradisjonelle næringene. Gaskis foredrag var preget av kritikk. Han brukte ordet "destruktivt" svært mye. Således kritiserte han "boligaksjonen" og kritikken erkanskje berettiget. Men hva om man ikke gjorde noe? Lot samene leve sitt frie liv på Finnmarksvidda, hvor de kunne fritt gå på jakt, fiske, bærplukking. Ville ikke det være kritikkverdig. Jeg tror man ville komme til å si at det er meningsløst. Skal nøden på Finnmarksvidda akkumuleres? Jeg mener det er den enkelte selv som må velge om han vil flytte til tettstedene, videre om han/hun vil utdanne seg, ta jobber. Vår oppgave må bli, og ikke minst Sámiid Sær'vi's oppgave, å arbeide for at valgmulighetene blir tilrettelagt. Det må satses på kunnskap og opplysning. Det er sannelig noe i det Stene sa: Bruk disse 50 - 60 mill. kr til å gi dem kunnskap.

Johan M. Klemetsen:

Først vil jeg uttrykke min glede over Gaskis foredrag. Jeg vil også si meg enig i N. Jernslettens innlegg. Stene kom inn på skatteligningen av reindriftsutøvere. Dette er en sak vi ikke kan ta opp her. Norske Samers Riksforbund har i fjor gjort en henvendelse til styret i Norges Reindriftssamers Landsforening om å gå sammen i arbeidet for å løse saker av felles interesse, f.eks. ved å oppnevne et utvalg med representasjon fra hver av de to organisasjonene som skal ta opp saker og gå inn for å løse disse i fellesskap. Jeg tror det vil være den rette veien å gå.

Å oppnevne et utvalg av sakkyndige til å utrede skattespørsmålet ville vel kanskje også være en tanke. Forøvrig mener jeg at selv om enkelte skatteyttere i nevnte kategori blir urettferdig lignet så kan det vel for andre bli det motsatte tilfelle.

Stene kom også inn på samiskundervisningen i skolen. Jeg er av samme formening når han hevder at barn som ikke kan et ord norsk før de begynner på skolen, blir flinkere i norsk enn de som har lært noe når de begynner. Dette forutsatt at de moter en samisktalende lærer.

(Johan M.Klemetsen)

Så vil jeg spørre Keskitalo: Hvem er vi selv? Dersom samene ikke vinner gehør, hvem er da "vi selv"? Er det Keskitalo som er vi selv? Eller hvem er det?

Aarseth sa han er gammel kommunepolitiker og kjenner til Indre-Finnmarksproblemet. Han krever at Gaski skal kunne gi svar. Jeg er ikke så sikker. Jeg tror også at Aarseth skulle kunne utarbeide et forslag.

Vi hører stadig om flytting. Jeg tror det i enkelte tilfelle kan være fordelaktig å flytte, men jeg tror det er galt å overtale, nærmest tvinge dem å flytte fra sine hjemplasser. Det ville være på sin plass heller å hjelpe dem slik at de fortsatt kunne bo på de gamle hjemplassene, så lenge de tror de har muligheter der.

Når det gjelder tolkningen, bør resolusjonskomiteen ta opp dette med simultanannlegg. Dette anlegget vil kunne benyttes av de forskjellige arrangører som måtte ha behov for tolkning. Ellers er det gledelig å høre at Utbyggingsfondet har disponible midler, men det er nedslående å høre at de setter i gang med så mange ansatte. Det er grunn til å frykte at millionene er en god del redusert før de kommer forbrukerne til gode.

Lauri Keskitalo:

I mitt innlegg brukte jeg uttrykket "vi selv". Til Johan M. Klemetsens spørsmål om hva jeg mente med "vi selv", kan jeg gi følgende svar: I egenskap av kommunens representanter til- lot jeg meg å bruke dette uttrykket "vi selv", noe jeg for- øvrig mener å ha grunn til, ikke minst fordi jeg har vært ord- fører i kommunen i 6 år, helt til januar i år. Aresvik kom ikke i sitt innlegg inn på dette at kommunene og de enkelte byggherrer skal aktivt delta i planleggingen. Likeså at initiativet må komme fra vedkommende selv.

Ole Henrik Magga:

Jeg merket meg i likhet med Johan M. Klemetsen det som Lauri Keskitalo sa om stats- og kommuneadministrasjonen. Særlig bet jeg merke i uttrykket "vi selv" som han brukte i nevnte forbindelse. Jeg vil spørre fylke og kommune: Hvor meget har samene de skulle ha sagt u styre og stell? Mon ikke det er slik at samtlige fylker og kommuner i landet er organisert som om det ikke fantes samer, selv ikke i Finnmark. Med andre ord: Det er ikke tatt hensyn til at det finnes en folkegruppe i Norge som tilhører en annen nasjon enn nordmenn. La meg si det at samene ikke behøver å opprette eget rike av den grunn. Jeg henviser bare til Gramers foredrag samt samekodicillen av 1751.

Lauri Keskitalo kom også inn på et utvalg som han sa var oppnevnt av fylket, og han sa bl.a. at hensikten med utvalget var løsning av problemene i Indre-Finnmark. Jeg for min del vet ikke tallet på alle de utvalg som er oppnevnt og hvor mange som eventuelt vil bli oppnevnt, men til tross for alle utvalg er ikke sameproblemet til dags dato løst. Når det gjelder disse utvalgene, hvem sitter der? Er det samer? Nei!

Øle Henrik Magga)

Gaski sa i likhet med Aresvik at skal problemene bli løst, må det mer forskning til. Dette synet har, etter min oppfatning, myndighetene i samtlige land hvor det finnes samer. De mener at først må det forskes grundig for deretter å kunne løse alt på beste måte.

En ting er verdt å merke seg når det gjelder de såkalte sameproblemer, nemlig at disse "problemene" har iallfall ikke samene selv skapt. Jeg tror ikke det var en same som først tok ordet i sin munn. Jeg vil si det så sterkt at dersom samene hadde fått beholde sine områder uforstyrret, ville disse problemene ikke ha oppstått.

Forskning og vitenskap, ja vel. Men hva slags forskning? Vi bør ikke glemme det som også Gaski var ikke på, at når forskerne og planleggerne legger fram sine planer for myndighetene, blir disse som regel godtatt. Dette er naturlig da det koster penger å planlegge. Jeg er redd for at det går samme vei med neddemningen av Masi. "Vi har brukt så mange penger på planleggingen, det går ikke an å forkaste". Planene må realiseres.

Forskerne kommer hit med det for øyet at nå skal de finne løsningen. Men kan spørre seg hvorfor de kommer. Ofte er hensikten å skaffe seg en karriere. Når de kommer er de oppnevnte eksperter, utsendt av Regjeringa, og når de vender tilbake er de også eksperter der nede.

Forskerne forsker for å forske, ikke for å løse problemer. Samene er snart forsket i hjel. Samekulturen er på vei til å dø grunnet forskning.

Til slutt bare noen ord om overskriften i Gaskis foredrag: "Hva skal skje i de samiske bosettingsområder?" Jeg mener at slik samfunnet i dag fungerer, er det ikke gitt verken oss som sitter her, eller de som sitter i kommunestyrene, fylkestinget e.l. å bestemme dette. Det er ekspertene som kommer til å bestemme hva som blir gjort dersom noe blir gjort far å forandre på systemet.

Johan Gaski:

Stene sa at jeg er oppnevnt til en komite hvor det deles ut stipendier. Dette er en misforståelse.

Når det gjelder uttalelsen om at jeg maler temmelig svart, vil jeg si at det iallfall ikke var meningen. Hensikten var å konstatere hva som er skjedd i den tida jeg arbeidet i fylket. Det var heller ikke meningen å framstille det som om funksjonærene, politikerne osv. var mindre bra mennesker. Jeg mener tvert i mot de er gode, at de satser på å få løst problemene. Imidlertid tolker man problemene forskjellig, og resultatet blir naturligvis deretter.

Hv angår folkets deltakelse i planleggingen vil jeg forsøke å framstille det på denne måten: I de forskjellige grender diskuterer folk aktuelle problemer. Etter hvert som man diskuterer, vil et ledersjikt dukke opp. Aktuelle diskusjonsemner vil bl.a. være moltemyter, ryper, elgjakt, kultivering av fiskevann osv. Det ville bevisstgjøre menneskene i disse grendene og de ville få en helt annen innsikt i problemene enn planlegger ville ha som kom fra et helt annet kultursamfunn.

Keskitalo mente at jeg er vel informert om sakene. Jeg har dessverre ikke vært med på disse møtene. Jeg har fulgt med i

(Johan Gaski)

avisene.

Jeg er enig med Aresvik i at viljen i administrasjonen er tilstede. Men jeg mener at selv om viljen er tilstede så har utøverne av "godviljen" sin egen referanseramme. Dette fører til at deres vilje og energi ofres på en uhensiktsmessig måte.

Aarseth sa at jeg ikke ga noe svar. Det er helt riktig.

Jeg gjorde ikke det, men hensikten var heller ikke å gi noe svar. Min hensikt var å framstille det slik at det muligens kom fram hvor lite samene har å si som forbrukere. Jeg mener at forbrukerne kan gi svar til Aarseth.

Til slutt litt om kommunegrensene. Jeg har inntrykk av at kommunegrensene i likhet med landegrensene i Norden er med på å splitte samene som folk. Det har vist seg at når vi har forsøkt å få arrangert orienteringsmøter om land og vannproblematikken har det oppstått kamp om hvem som skal være med på disse møtene. Da må man ha slike kompromissløsninger som f.eks. Man tar en fra Kautokeino, men ikke noen fra Tana eller Nesseby. Samene skal ikke ha anledning til å komme sammen og diskutere felles problemer. De blir eventuelt Tanaværing, Nessebyværing, Kautokeinoværing og Karasjokværing.

DISKUSJONEN AVSLUTTET.

JOHAN KLEMET KALSTAD:

HVORFOR OG HVORDAN SKAL SAMENE FÅ INNFLYTELSE PÅ
AVGJØRELSE I SAKER SOM ANGÅR DEM SELV ?

La meg innledningsvis trekke fram resolusjon nr. 4 fra NSR's landsmøte i Karasjok i fjor, hvor landsmøtet berører det emnet vi skal snakke om nå. Riktignok var resolusjonen da knyttet til en bestemt sak, men den er dog forment så generelt at vi godt kan si at det første ordet alt er sagt i retning av samisk medvirkning i same-saker.

Jeg leser opp resolusjonen i sin helhet:

"Landsmøtet henstiller til regjeringen å utvide den komite som nylig ble oppnevnt med det mandat å utrede spørsmålet om samisk husflid med mōnst to samiske medlemmer. Det forbauser landsmøtet at spørsmål av direkte betydning for den samiske kultur tas opp uten samenes medvirkning. Landsmøtet vil uttale at sentraladministrasjonen for framtiden bør gi plass for samisk representasjon i offentlige utvalg vedrørende den samiske befolkning".

Denne resolusjon er da også brukt senere. Jeg kan bl.a. vise til en korrespondanse Norske Samers Riksforbund har fort med Kirke og Undervisningsdepartementet angående valg av styre for gymnaset i Karasjok.

Enhver skole har jo sitt styre, slik også med det samiske gymnaset. Kirke og Undervisningsdepartementet innhentot et forslag fra Finnmark fylke. Fylket kom med sitt forslag og alt skjedde etter vanlig praksis og uten samenes medvirkning. Samenes organisasjoner ville imidlertid ikke godta frangangsmåten i valget - de ville ikke la departementet gå utenom samenes representanter. Dermed stadfestet man at samene skal i slike saker få anledning til å uttale seg (Det heter jo alltid å uttale seg). Min oppgave er nå å forsøke å begrunne hvorfor vi vil blande oss opp våre egne saker - for oss samer synes det overflødig, ja, direkte idiotisk å måtte begrunne selvfølgeligheter. Jeg vil ta utgangspunktet i det såkalte demokrati.

Jeg er redd for at noe av det kommer til å bli teoretisk tont snakk, kanskje fordi demokratiet er teori og muligens virker det også teoretisk.

Essensen av demokrati er at de som berøres av en beslutning som blir tatt, skal ha effektiv innflytelse på denne beslutning. Demokrati innebærer derfor at avgjørelser tas av den det angår, i den utstrekning det er teknisk mulig. Når det ikke er teknisk mulig, må oppgaven overlates til representanter som anerkjennes av og er ansvarlig overfor de berørte. Demokrati innebærer at alle avgjørelser tas i overensstemmelse med visse spilleregler og at spillereglene nå kunne forandres. Videre forutsetter demokrati at samfunnsmedlemmene kan forstå betydningen av politiske spørsmål ved å knytte dem til problemer i den enkeltes liv. Altså: Ethvert samfunns-

medlem forutsettes å forstå at dets maktesløshet er knyttet sammen med den herskende politikk, og videre at ingen er alene om å være maktesløs. Maktesløshet er følgelig et symptom på en samfunnssykdom. Videre må vi se at intet enkelt individ kan løse de problemer det deler med de andre, problemer løses bare i fellesskap.

Jeg ville tru at vi alle kan enes om at det forannevnte er en grei beskrivelse av hva demokrati bør være, - det system vi så ivrig etterstreber.

Hvis vi nå har funnet fram til en akseptabel og god definisjon på demokrati, så er neste spørsmål om definisjonen passer på systemet vårt, om det definerte system tilkommer oss, om vi nyter godt av det.

I tradisjonell historieskrivning kan vi lese:

"Utviklingen har vært enorm. På det politiske området er det demokratiseringen som har vært ledetråden. Hovedtendensen har vært at ingen gruppe, klasse eller nasjon skal herske over en annen, men at folk over alt skal styre seg selv."

Kjære tilhørere!

Hvor riktig er en slik historie? Gjelder den ontalte demokratiseringen alle folk? Åpenbart ikke! Vi vet for godt at undertrykkelse av folkeslag er et faktum anno 1970. Jeg kunne ramse opp eksempler i fleng. Det er inidlertid ikke min oppgave i denne omgang. Jeg vil kun konstatere at den forannevnte beskrivelse av demokrati ikke tilkommer alle folk. Ikke alle har innflytelse på beslutninger som angår dem.

Et like stort faktum er det på den annen side at alle bestebestemmelserett, og alle med samme begrunnelse, nemlig: alle vil være med på å bestemme sin egen skjebne, ingen vil leve under andres formynderskap. Dette gjelder såvel små som store, internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt. Veldig prinsippet er i dag et tilbaketrukket stadium. Filosofien bak det hele kan formes i et notteskall på følgende måte:

Enhver vil være herre i sitt eget hus.

Det er just menneskerettighetenes ABC, -hverken mer eller mindre.

Ofte synes det dog for svært mange å være vanskelig å forstå hvorfor også samene påberoper seg denne retten. Det er som om man tror at samene ikke er i stand til å analysere sin egen situasjon - og at samene dermed ikke er i stand til å bestemme over seg selv.

Vi derimot tror og mener bastant at vi selv skulle være bedre skikket til å behandle våre anliggender, at vi selv har bedre kjennskap til saker som vedrører oss, at vi selv vet hvor komagen trykker.

Det er sant nok at samene i altfor lange tider har måttet leve under andres formynderskap - andre har laget leveregler, lover, skoler m.m. etter sitt eget mønster uten større hensyn til et annet folks egenart.

Det er fristende å komme med historikk som kan underbygge min siste sats. Det ville imidlertid føre for langt i denne sammenheng. Derimot vil jeg heller berøre den aktuelle situasjon. Jeg viser også her til Gaskis foredrag. Jeg mener at det belyser godt problematikken. La meg allikevel gjøre en liten stopp og vise til en uttalelse i "Altaposten" 27. juni d.å. Det er formannen i Norske Samers Riksforbund som sier:

"Det er nå så at vi i dag har full likestilling - på papi-
ret. Men det finnes skjær i sjøen både på det utdanningsmes-
sige og økonomiske plan vi i Riksforbundet føler oss for-
pliktet til å få sprengt vekk".

Ser vi på den første setningen i denne uttalelsen, kan vi ikke annet enn gi NSR-formannen rett i at på papiret har samene full likestilling. Samene har like rettigheter med landets øvrige befolkning. Alle formaliteter synes å være i orden. Ingen lov vil forfølge oss p.g.a. vår nasjonalitet. Vi kan søke den utdanning, det arbeid vi selv skulle ønske. Med andre ord: Formelt synes vi på alle punkter å stå på like fot med landets øvrige befolkning. Dette er tilfellet betraktet ukritisk. Ser vi derimot på hvordan den formelle likestilling fungerer, vil vi snart oppdage at det er ikke så knirkefritt allikevel, at det er mange skjær i sjøen, og at man umulig kan si seg fornøyd med tingenes tilstand. La meg her trekke fram ettpar ting - ting som forhåpentligvis kan tjene som eksempler på at det er skjær i sjøen.

Jeg har et eksempel som de berørte føler på kroppen og som er en livsviktig sak for disse menneskene. Er det ikke så at det stadig kommer klager fra arbeidsgiverne over at samene betyr ustabil arbeidskraft. Gjennomtrekk av arbeidere blir et problem. Dessuten er det stort skift blant samiske arbeidere. Jeg vil gjøre forsamlingen oppmerksom på at det er uttalelser jeg har snappet opp, jeg har her intet systematisk bearbeidet materiale å holde meg til. For oss som er kjent med forholdene er vitenskapelige utredninger på dette området unødige får å vite at forholdene nok er slik.

Vi kan nok si at samiske arbeidere synes å fungere som gjestearbeidere. Spørsmålet er da hvorfor? Kan det komme av at samene overhodet ikke vil arbeide, eller er det slik at samene ikke vil arbeide på slike arbeidsplasser som tilbyr dem? Kanskje det likevel er slik at dette med tilpasning har noe for seg. Nå vil jeg også ha det sagt at i en lokaliseringsteori vil muligheter for vant arbeidskraft inngå. Men slike kalkyler gjøres av bedriftene - arbeidsgiverne.

Hva kan arbeidstakerne regne med? Kan de i sine teorier, i sine kalkyler regne med arbeidsplasser som de er vant med, få et arbeid de kan? Kan samene si som så: Arbeide det vil vi: - hver dag - men vi vil ha et arbeid vi kan, et arbeid vi har kjennskap til, arbeid i et arbeidsmiljø vi kjenner som vårt. Og aller helst vil vi ha et arbeid hvor vår dyktighet og våre interesser kommer fram.

Har det så noensinne vært fremmet konkrete planer om å bygge ut de næringer som samene tradisjonelt har vært tilknyttet?

tet? Har man gitt disse næringer reelle ekspansjonsmuligheter? Hvilke næringer? spør noen kanskje. Et meget godt spørsmål, men rett spørsmålet til den det direkte angår, til den tingene er livsviktig for. Legg forholdene til rette og la tingene bli gjort av de berørte. Vi vil ikke lenger tro på en gammel god løgn som sier: "Bare jorda er god, er det det samme hven som eier den".

I en tid da utbyggingen av utkantstroka blir viet stor oppmerksomhet, er det på sin plass å spørre hvordan samedistriktene skal bli seende ut - for de typiske samedistriktene ligger jo i sannhet i periferien. Skal dette folket ha noe å si i planleggingen? Skal samene fremme sine interesser, interesser som ganske ofte går på tvers av majoritetsbefolkningens interesser. Eller skal vi fortsatt la andre planlegge for oss?

Det er i egenskap av en kulturell minoritet i Norge vi nå vil planlegge for oss selv. Vi er et folk som har felles historie, språk og kultur, et folk som har en etnisk samhörighetsfølelse og bare i frihet kan vi fullt ut leve under full utfoldelse av alle våre evner og utnyttelse av alle våre ressurser. Således kan energien kanaliseres til konstruktiv aktivitet. Jeg skal ikke gjøre noe forsøk på å dosere om hva samhörighetsfølelsen er bygget på. Jeg vil kun presisere at samhörighetsfølelsen er vårt sterkeste kort i kampen for å få være med å bestemme vår egen skjebne. Etnisitet er et stikkord i en eventuell diskusjon om samhörighet. Sannheten er ihvertfall: Vi er og forblir en nasjon med nasjonalfølelse.

La det være klart at ingen rett, heller ikke Folkeretten gir minoritetene noe indre selvstyre. Det er da heller ikke det vi krever. Vårt krav er beskjedent: Effektiv innflytelse på beslutninger som angår oss. Dette er i tråd med demokratiets ånd. Men det synes være klinkende klart at skal en minoritet nyte godt av demokratiets ånd, må det visse særregler til. Om dette sier Samekomiteen:

"Komiteen vil minne om at etter hele sitt grunnsyn mener den at like rettigheter mellom samer og norsktalende ikke nødvendigvis betyr identiske rettigheter".

Høyesterettsjustitiarius Terje Wold - han var i 1959 Norges representant i den europeiske menneskerettighetsdomstol. Han sa på den 4. nordiske samekonferansen i Kiruna:

"Skal minoritetene makte å bevare sin karakteristiske egenart, er rettslig eller juridisk likestilling med landets øvrige befolkning ikke nok."

Videre sier Terje Wold:

"Det kan være liten tvil om at de norske samer utgjør en gruppe som må ha slike særrettigheter i det norske samfunn at de har mulighet for å bevare sin kulturelle egenart."

Har så det norske samfunn plass for slike særrettigheter - og plass for særgrupper?

Neppe! Jeg har ved tidligere anledninger sagt at samepolitikken er i dag nærmest å betrakte som et tomt begrep. Med det har jeg ment at i dag eksisterer det ingen enhetlig samepolitikk. Vi mangler en prinsippfast minoritetspolitikk.

Vi har snakket om retten til land og vann. Vi har også hatt

to domsavgjørelser som begge ga samene nedhold. Mange har tolket disse som prinsipielle landevinninger - men hvor er det blitt av de prinsipielle konsekvensene. Jeg for min del tror ganske bestemt at domsavgjørelser i dagens situasjon vil bety kun avgjørelser i enkeltsaker, - tap eller gevinst. Etter mitt syn må det grunnleggende først være i orden, nemlig at det her bor et folk som kaller seg for samer, en innrømmelse av dette folkes tilstedeværelse - og som da selvsagt har krav på en politikk bygd for dette folket. I denne forbindelse viser jeg også til Gaskis foredrag her i går.

Vi vet at grønlendere har kjenpet en tid under mottoet: "Grønland for grønlendere."

Et slikt krav er en selvfølge for grønlenderne - like selvfølgelig som det er for oss at vi vil delta i avgjørelser i saker som har direkte betydning for oss. På landsmøtet i Karasjok ble de 5 s'ene lansert!

"Samer selv i sentrum i samesaker."

Dette har kun en betydning, nemlig: En reell samisk makt i samesaker. La de 5 s'ene bli et motto i all samisk aktivitet. Et motto som alle kategorier samer kan smales om.

Det er på dette landmøtet sagt meget om samhold, samarbeid innen samenes egne rekker. I den forbindelse vil jeg sitere statsråd Lyngstad fra NSR-landmøtet i fjor. Han sier:

"Den hand som skal slå i bordet må ikke være en hand som spriker. Det må være en knyttet neve. Dette må samene forstå."

Jeg bygger også mine betraktninger på den teori at skal en gruppe bli en del av et åpent samfunn, må den først ha sluttet sine egne rekker. Med det menes at gruppesolidaritet er nødvendig for en gruppe kan arbeide ut i fra en forhandlingsmessig sterk posisjon. Spørsmålet synes da å være redusert til: Hvordan skal vi makte å få i stand en virkelig samisk samling, - en samlet knyttneve som kan slå i bordet?

La meg slenge ut noen punkter som forhåpentligvis kan danne grunnlag for en samtale om tingene - en diskusjon som ganske bestemt må fortsette utover denne dag dersom det skal komme noe ut av det - noe nytt.

For det første gjentar jeg at jeg tilhører den gruppen som etterlyser en helhetsvurdering. Jeg kan ikke tru at det hjelper å kjøre fram enkeltsaker, og jeg tror heller ikke at en slik framgangsmåte kan skape en enhetsfront. For det vil være svært vanskelig å få løst oppgaver akseptabelt for vi har en politikk som kan kalles en samepolitikk. Det må folgelig utarbeides en samepolitisk ramme hvor alle enkeltsaker vil inngå som deler. Utkastene til slike retningslinjer må utarbeides av samene, muligens i organisasjons regi. Det vil igjen bety å gå organisasjonene et klart innhold. Dette kan vi komme tilbake til. Et slikt arbeid vil ganske bestemt by på problemer. For det første vil et sameprogram gå ut over det som dag synes å være mulig. Bare det at vi vil være med å bestemme framtidspolitikken er jo noe nytt. Videre vil det kreve et apparat vi i dag vanskelig kan drømme om en gang. Da planlegging i et moderne og komplisert samfunn er en nødvendighet, må vi også ha planleggere. Planlegging kunne skje i samarbeid mellom organisasjonene og administrasjonen. Når jeg nå nevner administrasjon, så tenker jeg på en samisk administrasjon som har kun med samesaker å

gjøre - saker angående samiske småbrukere, fiske, reindrift, skole osv. Jeg tenker også på administrasjonen på sentralt hold, en administrasjon ledet av en statsråd. Det vil da i praksis fungere som et departement. Administrasjonens arbeidsområde bør begrenses så langt råd er til samesaker. For å kunne foreta en slik begrensing, må en kartlegging av samesakene foretas. Hvor bor det samer? Hvor stor del av befolkningen på de forskjellige steder er samer? Hva er spesielt for den samiske del av befolkningen? Hvilke spesielle problemer står de med?

For å få fyldig oversikt over problemkomplekset, må en kartlegging av sameområdene foretas, både over økonomiske og sosiale forhold, slik at en skikkelig analyse kan gjøres - og at en har holdbart materiale for seg. Til dette arbeidet må forskningen trekkes inn i stor grad - men husk for all del:

La ikke forskerne trekke opp retningslinjene. La ikke disse innbille seg at de er slike sameekspertter at folkets representanter ikke forstår dem, for det er virkelig dem som ikke forstår det politiske bildet. Gi ikke forskerne noen stilltiende fullmakt til å uttale seg og forhandle på vegne av oss.

Jeg hadde også lyst til å si noen ord om organisasjonene - om det tekniske. Første dag ble det også snakket en del om dette, om en sekretær i lønnsklasse 17. Etter det som jeg her har antydnet er det noe for smålig. Perspektivløst! Jeg kunne tenke meg flere saksbehandlere pluss en ombudsmann som da fungerer som koordinator. Jeg vil ikke ta standpunkt til om vi skal ha en eller to organisasjoner. Tilfellet er at vi har to. Da har jeg kunnet tenke meg et slikt sekretariat, som også ble antydnet her, at en ombudsmann koordinerer arbeidet og begge organisasjonene hadde saksbehandlere, folk som hadde hvert sitt felt å holde seg til. Organisasjonene kunne da forhandle med administrasjonen. Dette for å få folkets vilje fram, for ikke å risikere at administrasjonen blir for fast knyttet til storsamfunnet. Noe mer vil jeg i denne omgang ikke si om dette.

La meg gjøre det klart at jeg med vilje har unngått å si noe om strategien, bl.a. hvordan vi skal gjøre det på kort sikt. Det er for det første ikke min oppgave å utarbeide det alene, og om jeg hadde kjent til en sådan plan, ville jeg ikke røpet den, for da ville hensikten være borte. En ting vet jeg imidlertid: Og det er at nå må det bevilges penger til å utarbeide et program for vårt framtidige arbeid. Det er for det første uheldig ikke å ha et slikt program. For det andre må dette sameprogrammet utarbeides av folket - samene - og av ingen andre.

Svært lite kan gjøres uten penger, derfor:

En post på statsbudsjettet til samisk aktivitet på det organisatoriske og politiske plan,

DISKUSJON

Hans Nergård:

Jeg vil takke Johan Klemet Kalstad for foredraget. Han løste sin oppgave svært godt, så godt at jeg har fått mot til å fortsette mitt arbeid med samesakene og tro på at det skal lykkes å nå fram til gode resultater.

Spørsmålet er jo dette, hvorfor få makt? Her nå vel svaret bli det at vi vil være med å planlegge vår fremtid, og dette skulle være helt naturlig for mennesket.

Ingen nå forstå det slik at vi motarbeider staten. Vi er ikke statens fiender. Vi vil bare være med på å bygge opp den verden vi selv og våre barn skal leve i.

Dette landsnøtet har vist at vi selv har gode foredragsholdere også, så vi har godt håp om heldige resultater for samefolket. Det er sikkert at kunnskap er makt. Hvert menneske og hvert folk vil selv være med for å behandle sine saker, for å få det slik de selv ønsker det.

Odd Mathis Hætta:

Det er hyggelig å høre at Johan Klemet Kalstad i sitt foredrag er helt på linje med Nordisk Sameråds styrevedtak om at det utarbeides et kulturpolitisk program for samene. Dette forslaget vil bli sendt til sameforeningene og lagt fram på samekonferansen i Sverige neste sommer. En annen sak som også Nordisk Sameråd har behandlet, er et nordisk sameinstitutt. Dette instituttet skal ha til oppgave å aktivisere samene, der samene selv skal ha bestemmelsesrett over dette.

Så var det økonomien. Riksforbundet har jo ikke fått penger til landsnøtet.

Jeg er av den mening at det ikke er riktig at Norske Samers Riksforbund sorterer under Landbruksdepartementet. Dets rette plass er vel Kirke- og undervisningsdepartementet, og der er det penger som skal brukes til fremme av undervisning i samisk. Denne posten har vært tolket nokså vidt, og man har da også brukt en god del av pengene til å fremme undervisningen i norsk.

Jeg mener at det er viktig for den som arbeider i administrasjonen, å få vite hva de samiske organisasjonene mener. Det er viktig at landsnøtet trekker opp de prinsipielle linjer som tjenestemennene skal arbeide etter, og ut fra den begrunnelse synes jeg at en bør se på det kapitlet i budsjettet for Kirke- og undervisningsdepartementet.

Det blir ofte stilt spørsmål om hvorfor samer som er i fast arbeid, arbeider med saker som angår samer. Svaret er at vi vil vise en solidaritet med andre, derfor stiller vi oss til disposisjon for å arbeide med noe som vi mener er rett.

Noen spør også om hvor mange samer som er med i denne organisasjonen, Norske Samers Riksforbund, og der vil jeg antydde at medlemstallet i Norske Samers Riksforbund er større enn 4 av de politiske partiene vi har i Finnmark.

Aslak Nils Sara:

Jeg vil be landsmøtet henstille til Norske Samers Riksforbunds styre om å ta kontakt med NRK (TV) og be NRK lage programmer om minoritetsprobleme i Norge og i hele Skandinavia, og da spesielt om samene. Det kan være en serie på 10 - 15 pro sårner f. eks. Hensikten med programmene:

Generell opplysning om mellommenneskelige forhold.
 Dette vil ha en forebyggende virkning fo å unngå misforståelser menneskene imellom.

Lauri Keskitalo:

Landsmøtet bør også ta stilling til samisk husflid. Varemerke for sansike husflidsvarer må bli registrert, og jeg håper at Norske Samers Riksforbund vil bli merkets beskytter. Det bør også oppnevnes et utvalg til å påse at rettningslineje for merket blir holdt. Norske Samers Riksforbund har den myndighet som skal til for å beskytte dette landsomfattende sløydmerket. Det skulle ikke påføre Norske Samers Riksforbund noen kostnader, for det vil bli tilstillet midler til dette formålet.

Ole Henrik Magga:

Det har vist seg at sentraladministrasjonen har tatt lite hensyn til samiske synspunkter selv etter at man ikke lenger kan unnskylle seg med at man ikke vet hva samefolket mener. Kfr. resolusjon nr. 4. Utgangspunktet var jo det aller beste her, som Kalstad nevnte, nemlig demokrati. Samene har også påberopt seg denne styreform, men dessverre med lite gehør. Norge er et demokrati på papiret og dermed basta. Da er det ikke bruk for noe mer. Da har alle fått definert sine rettigheter likt. Men som det ble nevnt i Samekonitcens innstilling at likt betyr ikke det samme som identisk. Noen mener at vi må glemme historien og kutte over alle bånd bakover og begynne på nytt, men det lar seg ikke gjøre. Jeg tenker på kodicillen fra 1751. Den er litt av en redningsplanke for samene og begynner å bli nokså ubehagelig for sentraladministrasjonen i Oslo. Man har da også sagt opp den konvensjonen som bygget på Lappekodicillen fra 1751 med tanke på å få utarbeidet en ny konvensjon. Men det er heldigvis ikke nødvendig med en ny konvensjon, fordi kodicillen gjelder fortsatt og kan aldri sies opp.

Konsulent Aresvik:

Jeg vil gripe fatt i noen helt materielle og økonomiske forhold som foredragsholderen nevnte. Selvbestemmelse har nye å gjøre med sarhold og organisasjon, men det er én ting som er minst like viktig, at samene selv eier og kontrollerer arbeidsplassene sine er en vesentlig betingelse for selvbestemmelse. Foredragsholderen spurte: Kan samene selv velge et arbeid de kan og i et miljø de kjenner? Svaret på det er nei. Har det så vært fremmet konkrete planer for utbygging av de næringer samene kjenner? Jeg tror at svaret kanskje må bli et betinget ja. Men slike planer har støtt på større utbyggingsplaner enn andre steder. Jeg vil nevne finansieringsvansker. Det ser ut for at det er vanskelig å finansiere tiltak i tradisjonelle næringer, og det er tungt for lokal samisk befolkning å finansiere tiltak i servicenæringer, turistnæring, småindustri og annet.

(Konsulent Aresvik).

Vi ser i indre Finnmark at det ofte er folk og industrier utenfra som har finansiert og utbygd slike næringer. Vi har distriktenes utbyggingsfond. Dette har finansiert nye i indre Finnmark. Til Bieddjovág'gi gikk 20 millioner kroner. Servise, industribedrifter og håndverksbedrifter som eies og kontrolleres av utenforstående, har også fått gode lån fra distriktenes utbyggingsfond.

Jeg vil påstå at distriktenes utbyggingsfond når ikke ned på det egentlige lokale plan her i sameområdene.

Distriktenes utbyggingsfond ble opprettet fordi det ikke fantes kreditinstitusjoner som kunne tilgodese distriktenes behov som den gang følte påtrengende.

Kanskje det nå er nødvendig å opprette en ny offentlig kreditinstitusjon som virkelig når de interessene som gjør seg gjeldende i indre Finnmark. En kreditinstitusjon som stiller lavere sikkerhetskrav og mindre krav til evne til pengenessig profitt enn det distriktenes utbyggingsfond gjør.

En slik kreditinstitusjon må ikke være sentralisert i Oslo.

Edel Hætta Eriksen:

Det er blitt sagt at kunnskap er makt, og jeg vil derfor snakke litt om skolen. Vi har fått gode stipendier for sameungdommen, vi har fått en samisk konsulent på skoledirektørens kontor og vi har også fått en ny ordning slik at barna nå har anledning til å lære å lese samisk. Men det er enda nye igjen som mangler.

Skoleplanene hos oss er som ellers i Norge.

Vi har påpekt at samene har sin egen historie, og den bør komme med på normalplanen. Vi har også påpekt at grunnskolen slik vi har den nå, passer svært dårlig for flyttsamene.

Det ble i fjor av Kautokeino skoleråd innsendt en henstilling om at samiske forhold skal tas med i den nye normalplanen, og vi tilbød endog en lærer for å hjelpe til med dette, hvis det var ønskelig, men vi har ikke hørt noe.

Det ble i går snakket om felles sekretariat, og jeg tror det hadde vært bra med et felles sekretariat som kunne ta opp både de fastboendes og flyttsamenes problemer. Skolesaker er også slike som man kunne behandle der. Jeg har særlig i år da jeg har vært skolestyrer, erfart at skolen er ikke slik som samene vil ha det.

Odd Mathis Hætta:

Skoledirektøren i Finnmark vil ta initiativet til å få oppnevnt et utvalg som utarbeider en normalplan for sameskoler - en plan med samisk innhold. Det er viktig at landsnøtet i en resolusjon uttaler seg om dette.

Ester Paulsen:

Etter de to siste dagers innlegg ved Cranér, Kalstad og Gaski er jeg blitt styrket i tanken om at de to sameorganisasjonene NSR og NRL må samarbeide. Kalstad refererte statsråd Lyngstads ord: "Den knyttneve som slår i bordet, må ikke sprike. Den må være knyttet."

Jeg vil på nytt sette fram forslaget om at styret gis fullmakt her og nå snarest å ta kontakt med styret i NRL om samarbeidsspørsmålet, og da må målet være å komme fram til en slik administrasjon som Kalstad skisserte konturene av.

(Ester Paulsen)

Jeg vil også understreke det som ble sagt her en dag at i de 3 - 4 sørligste sanefylkene fungerer NRL som en Sámiid Sær'vi, fordi der finnes ikke en Sámiid Sær'vi.

Johan Jernsletten:

I sitt foredrag kom Johan Klemet Kalstad inn på om vi har bruk for flere saniske organisasjoner, med andre ord om vi kan samle reindriftssaner og bofaste saner innen en organisasjon. Etter min mening er dette ikke mulig i dagens situasjon. Vi kan f. eks. i Kautokeino Sámiid Sær'vi ikke se en slik mulighet. Av den grunn er det en god tanke med ett sekretariat å samle flere organisasjoner under dette. Hver av organisasjonene må ha egen sekretær med en juridisk onbudsmann som leder. Johan Klemet Kalstad nevnte grønmlenderne. Jeg vil ikke trekke frem Lapp Power selv om jeg nevnte de amerikanske negres situasjon. Selv om situasjonen ikke er den samme for dem, vil jeg nevne at heller ikke de lar seg samle i en organisasjon. Det er meget stor forskjell i medlemsmassene i de forskjellige organisasjonene der. Jeg vil også nevne de "indre naliggender" i organisasjonene. Et bilde i dette er at Sámiid Sær'vit og organisasjonene venter at de skal bli konsultert i saker som skal behandles i kommunene. Det er en kjent sak at de fleste av kommunene i dag har folk i ledelsen som motarbeider samenes sak. Dersom organisasjonene skal få noen innflytelse her, må sakene tas opp aktivt av Sámiid Sær'vit.

Johan Gaski:

Jeg støtter tanken om TV-programmer om minoritetene i Norge og hele Scandinavia. Jeg tror det er meget viktig å vite at etter hvert møter vi flere og flere mennesker som har en annen kulturbakgrunn enn vi har.

Hans Øvregård:

Foredragsholderen stilte spørsmålet om samene skal ha to organisasjoner, Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftssaners Landsfoening. Jeg synes ikke det er heldig å legge disse to organisasjonene under samme sekretariat. Det vil ikke løse samenes problemer bedre. Vi må ikke blande en næringsorganisasjon (NRL) sammen med Norske Samers Riksforbund som har en mye videre ramme. Norske Samers Riksforbund vil også ivareta flyttsamenes som andre samenes interesser. Hvis staten ikke vil gi oss penger til drift av våre to organisasjoner, så forstår jeg det slik at de norske statsmyndighetene går fortsatt inn for diskriminering av samfolket.

Johan Klemet Kalstad:

Det synes som om samarbeide er stikkordet i vårt framtidige arbeid. Like klart er det at vi her ikke kan bestemme hvordan dette samarbeidet skal skje på det praktiske plan. Det må vi arbeide videre ned og prøve å komme fram til noen points ved neste landsmøte. Like klart ser det ut for å være at vi må utarbeide et program.

(Johan Klenet Kalstad)

Et kulturpolitisk program.

Men problemet i første omgang er bevilgninger fra sentralt hold. Bevilgninger vil være første skritt i retning av at myndighetene har akseptert vår målsetning.

R E S O L U S J O N E R

vedtatt på NSR's landsmøte i Kautokeino 1970:

Resolusjon nr.1.

Landsmøtet pålegger styret i NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI - Norske Samers Riksforbund - om å ta kontakt med Norske Reindriftssamers Landsforening med spørsmål om opprettelse av et felles sekretariat. Landsmøtet forutsetter at selv om man går til et praktisk samarbeid i dette spørsmål, kan begge organisasjonene bestå som selvstendige. Pålegget er begrunnet med at landsmøtet ser det nødvendig med et koordinerende ledd i de to store sameorganisasjoners virksomhet. Landsmøtet forutsetter at man gjennom et slikt samarbeid vil få løst spørsmålet med en juridisk konsulent for den samiske minoritet.

Resolusjon nr.2.

Den samiske yrkes- og husflidsskole.

Landsmøtet i NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI - Norske Samers Riksforbund - er kjent med at det foreligger et ønske om å utvide Den samiske Yrkes- og husflidsskole. Dette ønsket er begrunnet med at skolen er et viktig ledd i bestrebelsene etter å bevare og utvikle den samiske kultur-tradisjon i forbindelse med husflidsarbeid, samt dyktiggjøre samisk ungdom for det moderne yrkesliv. Landsmøtet finner grunn til å understreke nødvendigheten for at samisk ungdom snarest settes i stand til å gå inn i de nye yrkesmuligheter som etter hvert åpnes i de samiske bosettingsområder, samtidig som de vil være konkurransedyktige ved arbeidsplasser ellers i landet. Landsmøtet krever at skolens budsjett utvides i den grad at skolen har de ekspansjonsmuligheter den har krav på.

Resolusjon nr.3.

Regulering av Kautokeino- Alta vassdraget.

Landsmøtet i NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI - Norske Samers Riksforbund - er kjent med de planer Vassdragsvesenet har fremmet om utbygging av Alta-elva.

Landsmøtet vil i den forbindelse påpeke:

En regulering av Alta-elva som vil ha neddemming av Masi-bygda som resultat, må betraktes som et inngrep i sanenes kjerneområder som ikke alene lar seg erstatte med penger eller tiltak. Et inngrep med neddemming av Masibygda vil ha som følge at hele bosettingsmønsteret i landets største samekommune, Kautokeino, vil forstyrres.

Samtidig påpekes at hele næringsstrukturen i området vil forandres derved at det legges uoverstigelige hindringer for reindriften ved at flytteveger sperres samtidig som de klimatiske forhold forandres. Dette vil igjen påvirke faunaen i området. Videre påpekes det at kommunens beste jordbruksområde ved en slik regulering legges under vann.

Resolusjon nr.4.

Nordisk Samisk Institutt.

Landsmøtet i NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI -Norske Samers Riksforbund - vil henstille til statsmyndighetene i Norge, Sverige og Finland om å få i stand et Nordisk samisk institutt snart.

Målsettingen kan ordnes i to punkter:

- 1.Et institutt som kan samordne relevant forskning som gjennom sine resultater kan virke positivt på samenes eksistens.
- 2.Et institutt som kan få i gang og samordne samisk kulturarbeid og samisk opplysningsarbeid.

Et Nordisk samisk institutt bør dekke flere ulike forskningsfelt som kan grupperes slik:

- 1.Humanistiske fag.
- 2.Samfunnsvitenskap.
- 3.Rettsvitenskap.
- 4.Naturvitenskap.

Resolusjon nr.5.

Offentlig bevilgning.

Landsmøtet i NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI - Norske Samers Riksforbund - vil uttrykke sin bekymring i forbindelse med den holdning sentralmyndighetene har inntatt med hensyn til offentlig støtte til organisasjonens virksomhet.

Landsmøtet krever at vedkommende departement under Norsk Sameråds budsjett tilføyer en egen post til anvendelse til samiske aktiviteter på det organisasjonsmessige plan.

Landsmøtet forutsetter at bevilgningen blir satt til en størrelse som er tilstrekkelig for å dekke omkostningene ved avvikling av møter,reiseutgifter samt nødvendige administrasjonsutgifter, herunder utgifter til lønnet sekretær i heldagsstilling.

Resolusjon nr.6.

Undervisningsplaner i grunnskolen.

Normalplanutvalget har i sin innstilling et avsnitt om samene.På bakgrunn av dette henstiller NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI - Norske Samers Riksforbund - til skoledirektøren i Finnmark om at det tas initiativ overfor Departementet til å få oppnevnt et utvalg som skal utarbeide forslag til detaljerte undervisningsplaner i grunnskolen i samiske distrikter.Etter vårt syn er det meget viktig at skolen får et samisk innhold.

NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI -Norske Samers Riksforbund - ser det som et minstekrav at alle norske borgere får opplysninger og informasjon om samene.

Riktig informasjon bidrar til å fjerne fordommer og berike alle norske barns viten om sitt land og dets innbyggere.

Norske Samers Riksforbund henstiller derfor til Kirke- og Undervisningsdepartementet at det settes som minstekrav at lærebøker i samfunnsfag inneholder riktig og fyldig framstilling om samenes historie,kuåtur og livsform.

Resolusjon nr.7.

Radio og TV.

Massemedia som radio og TV er av meget stor betydning når det gjelder informasjon og opinionsdannelse nasjonalt og internasjonalt. Landsmøtet vil i denne forbindelse uttåle:

1. Det bør snarest settes i gang et objektivt informasjonsarbeid om samer i nevnte media.
2. I dette arbeidet bør samer trekkes inn i mye høyeres grad enn tidligere. Således bør det opprettes et team med samisk bakgrunn til utarbeidelse av informasjonsprogram.
3. Det må søkes samarbeid med Sveriges og Finlands radio/TV i denne forbindelse.
4. Programrådet for de samiske sendinger må heretter velges av samene selv, ikke oppnevnes av de respektive lands myndigheter.
5. Det må også arbeides for større samarbeid når det gjelder de samiske sendinger i Norge, Sverige og Finland.

H Y L L I N G S T A L E

til Hans J. Henriksen:

Edel Hætta-Eriksen:

Styret i NSR er blitt kjent med at Hans Henriksen nå til høsten skal trekke seg tilbake fra sitt offisielle verv som sekretær for Norsk Sameråd. Jeg har fått den vanskelige oppgave å si noen takkens ord. Det er ikke så vanskelig å si disse ord, men det er vanskelig å klare å uttrykke alt det som burde være sagt. Men jeg tror likevel ikke det er nødvendig med så mange ord. For, de som er i denne forsamling, de kjenner Hans Henriksen. Og han har hele tiden sjøl fortalt hva han er god for. Samesaker, samemøter og Hans Henriksen, det er blitt ett begrep. Gjennom et langt liv har han hatt dette som en livssak.

Allerede i 1929, for 41 år siden ble han språkassistent for prof. Konrad Nielsen. Og gjennom dette arbeidet har han tatt vare på den kulturarven som en har i språket. Når han egentlig kom inn i det offisielle liv, det er ikke så godt å stadfeste, men han fikk oppdrag med oversettelsesarbeid allerede før krigen, og allerede da var han innom departementene og passet på å snakke med de som han da fant ut det kunne lønne seg å snakke med nettopp om samesaken. Så ble han utnevnt som konsulent for samiske saker for Finnmark fylke. Han gjorde et meget verdifullt arbeid på denne sektoren. Han fortsatte siden som sekretær for Norsk Sameråd. Og jeg tror nok man kan si at Norsk Sameråd og Hans Henriksen de er også mye av ett begrep. Når vi i dag er samlet til dette møtet, så er det naturlig at Hans Henriksen er med, men jeg tror ikke det alltid har vært så lett å bære fakkelen for samesakene. Det er mye lettere for de ungdommer som i dag kan stå på talerstolen og snakke samesaker. De har så mange flere med seg, både av sine egne, vel å merke sine egne, og også av sentralmyndighetene. Men den gang Hans Henriksen tok opp disse sakene så var han i grunnen alene, og det er beundringsverdig og prisverdig at han klarte å stå i mot alle de påtrykk han har fått gjennom tidene. At han klarte å beholde sin identitet. Det er vanskelig og det har vært mye vanskeligere enn det er i dag for en same. Og dette synes jeg vi bør takke ham for i dag. Og kanskje særlig de som er yngre enn ham, de kan takke ham for at han ikke bøyde av.

NSR er ung, et ungt forbund, men vi som er i styret vi har også måttet tydd til Hans Henriksen for å få råd og dåd, og han har alltid vært villig til å gå oss råd. Selv om du tar av nå som en offentlig bestillingsmann så vet vi at du fortsatt vil arbeide med din livssak, med samesakene. Og vi tror også at så langt du kan, så vil du fortsatt være med på disse møtene som arrangeres om samesakene og for samesaker og at du vil bidra med dine råd og med den erfaring du har fått gjennom mange år. Vi ønsker deg velkommen til disse møtene. Som et lite bevis, et bitte lite bevis på den takknemlighet vi synes å skylde deg, så er vi kommet fram til en guk'si. Den er laget i Kautokeino, av bjørk fra Kautokeino, pyntet med reinhorn fra Kautokeino og dekorert av en herifra, Johan Rist. Som sagt, et bitte lite bevis på vår takknemlighet, så vil vi overrekke deg det.

Hans Henriksen:

Det er litt vanskelig å ta ordet etter en slik tale. Når jeg da skal si noe, så må det bli meget kort. Jeg har forsøkt å analysere meg selv, særlig etter at jeg ble voksen. Allerede før jeg kom som offentlig tjenestemann til Finnmark for samesaker så hadde jeg funnet ut at jeg kunne aldri bli en populær mann, dertil var jeg for lite diplomatisk. Hvis det var en sak som grep meg, kunne jeg være ganske pågående får å få saken fram. Av samme grunn er jeg ikke blitt vant til å motta anerkjennelse og gaver. Men likevel har jeg en gang mottatt en gave og den er ikke stor og kostbar. Det var når samesakene ble angrepet offentlig i fra visse samedistrikter i same-, nei ikke i samepressen, men i Finnmarkspressen og landets aviser ellers, - så skrev en kvinne til meg nettopp fra det distrikt hvor samesaken ble særlig hardt utsatt. Hun var tydelig ikke særlig skrivekyndig, men hun satte noen ord på papiret med blyant og det var ikke mange ord hun skrev, men nettopp fordi hun ikke kunne skrive, så laget hun en tegning på samme papir, et mønster for hvordan gista, den skinnhånsken som man brukte før når man kjørte med rein på vidda, en skisse av delene på den. Det er faktisk den gaven jeg har satt mest pris på. Små gaver har jeg nok også ellers fått, men det er den jeg har satt mest pris på.

Nå vel. Her er sagt mange pene ord og i det Edel Hætta-Eriksen sa så kom hun i skade for å si at jeg sto alene. La meg få korrigere det. Jeg sto ikke alene, det var nok en mann til som sto særlig sterkt i samesakene og det var formannen i Samisk Råd for Finnmark, og jeg sorterte under hans myndighet, - jeg var ikke alene. Nå vil jeg ikke si noen flere ord. Jeg vil si hjertelig takk, jeg setter veldig pris på gaven, og jeg setter veldig pris på den oppmerksomhet som Norske Samers Riksforbund hermed har vist meg. Mange takk.

A V S L U T N I N G

Til avslutning av landsmøtet 1970 hadde 4 talere ordet.

Konsulent Blakstvedt fra Finnmark fylke fortalte at han bare hadde vært en måned i Finnmark og ville derfor ikke ta ordet i debatten. Det ville ha vært hån mot samene hvis han skulle kaste seg inn i debatten med bestemte meninger. Han trodde ikke det manglet på vilje hos fylkesmyndighetene til å løse de mange problemer i forholdet til samene. En del av problemet ligger i dårlig kontakt, mente han, og uttrykte håp om at det ville bli bedre kontakt mellom fylkesmyndighetene og Norske Samers Riksforbund.

Formannen i NSR, Johan Mathis Klemetsen, takket for god innsats de tre varme møtedagene. Han undertreket hvor nyttig det er for styret at landsmøtet diskuterer sakene og at dette gir styret og arbeidsutvalget ny kraft til å arbeide med sakene. Han uttrykte ønske om at det til neste landsmøte ville komme delegater fra enda flere Sámiid Særviit rundt om i landet.

Nestformannen, Hans Nergård, takket for den tillit som var vist ham da han igjen ble valgt inn i styret for NSR. Til tross for at dette kom til å ta det meste av hans fritid, var hans interesse for dette arbeidet så stor at han med glede ville påta seg det, sa han.

Leif Dunfjell sa at han som hadde åpnet landsmøtet med kritikk nå måtte få lov til å avslutte det med ros. Han roste landsstyret for måten sakene var blitt ekspedert på. Hans inntrykk var at landsstyret arbeidet så energisk at det virket inspirerende på lokallagene, - oftest er det jo slik at lokallagene skal inspirere hovedorganisasjonen. Han takket på vegne av deltakerne for landsmøtet, måten den var lagt opp på og for inkvartering.

ARBEIDSPROGRAM FOR NESTE LANDSMØTEPERIODE:

1. Samenes rettsstilling
2. Utpekte hytteområder i Finnmark
3. Utvidelse av statens støtteordning av gejnreisningsboliger i Finnmark
4. Samiske stedsnavn. Opprettelse av konsulentstilling
5. Grunnlovsendring slik at samene kan velge sine representanter til Norges Storting
6. Nordisk samisk institutt
7. Kulturpolitisk program

Programmet ensstemmig vedtatt.

BUDSJETT 1970-71:

Sekretærlønn	35 000,00
Landsstyremøter	5 000,00
Representasjonsmøter	5 000,00
Administrasjonsutgifter	10 000,00
Landsmøte 1971	25 000,00
Diverse	5 000,00
Utgifter i alt	85 000,00

Budsjettforslaget ble ensstemmig vedtatt.

V A L G

Ved loddtrekning ble Peder Andersen og Hans Nergård trukket ut i henhold til vedtektene § 6 pkt.5 a.

Valgkomiteen uttalte:

Av grunner som også ble nevnt i fjor, nemlig hensynet til arbeidets kontinuitet, vil det være en fordel om det sittende styre bibeholdes.

Vi foreslår derfor at

Peder Andersen og

Hans Nergård gjenvelges for neste valgperiode med varamenn.

Formannen Johan M.Klemetsen gjenvelges for neste valgperiode.

Revisorer: Vi foreslår at Johan Gaski velges i stedet for Kristian Nymo.

For valgkomiteen, underskrevet av Ole Henrik Magga, Klemet Stueng, Sara H.Hætta, Per Fokstad.

Valgt ble:

Styremedlemmer: Peder Andersen

Hans Nergård

Formann: Johan M.Klemetsen

Revisor: Johan Gaski (i stedet for Kristian Nymo)

E T T E R O R D

Arbeidet med protokollen er avsluttet januar 1971. Den er stensilert i første uke i februar og var klar til utsendelse ca.15.februar.

Redaksjonskomiteen beklager at heller ikke denne protokollen kunne komme ut i det samme kalenderår som landsmøtet foregikk.

Som en vil se er protokollen stensilert.NSR har ikke hatt penger til trykking.

Innholdet i protokollen er ordnet kronologisk i den orden sakene ble behandlet på landsmøtet. Vi beklager at vi har gitt Stene ordet før Stordahl på s.11 og 12.I virkeligheten hadde Stordahl ordet før Stene.

I debatten som fulgte etter årsmeldingen var det to hovedemner som var oppe, nemlig spørsmålet om prosess og spørsmålet om sekretariat. Vi har funnet det naturlig å dele denne debatten i to avsnitt etter hvilken emne som ble tatt opp. Noen innlegg er også delt i to og plassert under de respektive emner. Ellers er det her henvist til andre steder i protokollen hvor emnet er berørt. Dette gjelder likevel ikke der foredragsholderne har vært inne på disse emner. Noen innlegg er sterkt forkortet. Debatten om resolusjonene er sløyfet helt.

Da vi arbeidet med protokollen kunne vi ikke unngå å legge merke til hvor ofte spørsmålet om tolking var oppe. Dette er et viktig problem og en bør komme til enighet om en fast prosedyre i tolkingen, slik at en slipper slike gjentagne diskusjoner om selve tolkingen midt under viktige forhandlinger.

Redaksjonskomiteen har også diskutert muligheten for å utgi en protokoll på samisk fra landsmøtet, ikke nødvendigvis hele innholdet,men deler av dee. Dette bør en kunne ta opp på et senere landsmøte.

Red.kom.